



T. C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ZİYÂÎ İSMÂİL BİN ALİ-METÂLİÜ'L-ÂLİYE Fİ GURRETİ'L-
GALİYE (210B-301A) GİRİŞ-METİN-İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHİTTİN SARKI

AĞUSTOS 2020



T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ZİYÂÎ İSMÂİL BİN ALİ-METÂLİÜ'L-ÂLİYE Fİ GURRETİ'L-GALİYE
(210B-301A) GİRİŞ-METİN-İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Muhittin SARKI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bilge KAYA YİĞİT

BOLU 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muhittin SARKI'ya ait “ZİYÂÎ İSMÂİL BİN ALİ-METÂLİÜ'L-ÂLİYE Fİ GURRETİ'L-GALİYE (210B-301A) GİRİŞ-METİN-İNCELEME” adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

21.08.2020

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Bilge KAYA YİĞİT

Üye : Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Metin AKYÜZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. OsmanGÖRÜR
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “ZİYÂÎ İSMÂİL BİN ALİ-METÂLİÜ'L-ÂLİYE Fİ GURRETİL-GÂLİYE (210B-301A) GİRİŞ-METİN-İNCELEME” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Muhittin SARKI

21.08.2020

ÖN SÖZ

18.yüzyılda nesir alanında önceki yüzyılın öncülerinden Veysî ve Nergisî'nin örnek alındığı, edebi nesrin rol modeli oldukları yüzyıldır. Yüzyılın ikinci yarısında ise sade nesir önem kazanır. Bu dönemde süslü nesirdeki gereksiz uzatma ve edebi sanat kullanımını azalmıştır. 18. yüzyılda mensur türde pek çok edebi eser verilmiştir. Bunlar arasında surname, sefaretname, tarih, münşeat ve tezkire örnek verilebilir. Bu yüzyılda biyografi yazma geleneği Taşköprizade İsmâeddin Ahmed Bey'in eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye fi-Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniyye adlı biyografik eserine zeyiller yapılmak suretiyle devam etmiştir. Yapılan zeyiller bu yüzyılın biyografik kaynak açısından verimli ve zengin bir yüzyılın doğmasına vesile olmuştur. Bir yandan da şair tezkireleri, çeşitli meslek gruplarına yönelik yazılan biyografik eserler devam etmiştir. Yine bu yüzyılda biyografik nitelik taşıyan eserler arasında değerlendirilebilecek olan vefeyat-nameler de mevcuttur.

Bu yüzyılda biyografik nitelik taşıyan sade nesrin örneklerinden sayılabilecek İsmail Ziyaeddin Bey tarafından kaleme alınan Metâli'ü'l-Âliye Fi Gurreti'l-Gâliye adlı eserin de bu tür içinde incelenmesi gerekmektedir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın doğumundan ölümüne kadar hayatını bir kameradan izler gibi anlatan İsmail Ziyaeddin Bey eserini H.1174/M.1761 yılında tamamlamıştır. Bazı bilgileri babasının arkadaşlarından, bazılarını akrabalarından ve bazılarını da devlet hiyerarşisindeki yazışma metinlerinden aldığını belirtir. Eserde pek çok şair tarafından kaleme alınan kaside, gazel, kıta ve rubai gibi manzume örnekleri yanında sayıca az da olsa Ziyâî'ye ve babası Hekimoğlu Ali Paşa'ya ait şiirler de mevcuttur.

Bu çalışma Metâli'ü'l-Âliye Fi Gurreti'l-Gâliye adlı eserin [210b-301a] varaklar arasını inceleme ve transkripsiyon etmek suretiyle meydana getirilmiştir. Eserin [210b-301a] varaklar içinde yer alan tarihi bir kronolojiyle sıralanan olaylar silsilesini değerlendirmek ve bununla birlikte keşfedilmemiş bilgileri kullanıma sunmak amacıyla metin üzerinde çalışılmıştır. Eserin bilinen nüshalarının fiziki özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. En sağlam ve müellifinin İsmail Ziyaeddin Bey'in olduğu

düşünülen TY 1207, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshalarındandır. Eserin [210b-301a] varaklar arası bilgiler ve farklı kaynaklardan Hekimoğlu Ali Paşa'nın hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Haricen kitabın sonunda yer alan Hekimoğlu Ali Paşa'ya ait 8 şiirden yola çıkılarak, mevcut yetersiz bilgiler ışığında yüzeysel bir edebi yön tayin edilmeye çalışılmıştır.

Hekimoğlu Ali Paşa'nın hayatını konu alan bu eseri bilimsel yöntem ve metotlar doğrultusunda ortaya çıkarmamda değerli zamanını ayıran Dr. Öğr. Üyesi Bilge Kaya Yiğit'e, süreç esnasında ilgi ve yardımını esirgemeyen değerli ağabeyim Yusuf Sarkı'ya ve kaynaklara ulaşmamda ve bilgisayar ortamına aktarımda yardımcı olan değerli Halime Kedilioğlu'na şükranlarımı sunarım. Bunun haricinde benimle emek sarf eden herkese teşekkür ederim.

Muhittin SARKI

21.08. 2020

ÖZET

ZİYÂÎ İSMÂİL BİN ALİ-METÂLİÜ'L-ÂLİYE Fİ GURRETİL-GÂLİYE (210B-301A) GİRİŞ-METİN-İNCELEME

Muhittin SARKI

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bilge KAYA YİĞİT

Ağustos 2020, 133 + xii Sayfa

Bu çalışma Metâli'ü'l-Âliye Fi Gurreti'l-Gâliye adlı eserin [210b-301a] varaklar arasını inceleme ve transkripsiyon etmek suretiyle meydana getirilmiştir. Eserin 210b sayfasında 1736 tarihinde üçüncü kez Bosna Eyaletine beylerbeyi olarak atanan Hekimoğlu Ali Paşa'nın ölüm tarihi olan 1758 yılına kadar yaşamış olduğu olayları, karşılaştığı durumları vb. anlatmıştır. Bu 22 yıllık zaman diliminde yaşamış olduğu olaylar arasında; savaşları, Mısır valiliğine gelişi, tekrar sadarete getirilişi ve azli, çeşitli görevleri, sürgün edilmesi olayları vardır.

Eserin müellif hattı olduğu düşünülen İÜ TY 2486 nu. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazmasıdır. Fakat bu konuda çelişkilerin olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bazı kaynaklar TY 1207 nu. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazmasının müellif hattı olduğunu belirtir. Eserin transkript edilirken esas alınan nüshanın TY 2486 nu. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi yazmasıdır. Ancak metin günümüz harflerine aktarılırken okuma güçlüğü çekilen yerlerde diğer nüshalara başvurulmuştur. Eserin dört yazması hakkında yer aldığı İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nüsha tavsif kayıtları verilmiş ve Viyana Millî Kütüphanesindeki eserin bir diğer dijital kopyasına bakılarak nüshaların yazma tavsifi yapılmıştır.

Çalışmada Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikincil kaynaklardaki hayatı hakkındaki bilgiler ışığında yazılmaya ve eksikler giderilmeye çalışılmıştır. Ali Paşa'nın eserin sonundaki şiirlerinden yola çıkarak şairlik tarafı hakkında sathi bir değerlendirme yapılmıştır. Haricen eserin müellifi hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışma giriş, inceleme, metin, özel adlar dizini ve sonuç olmak üzere beş bölümden meydana getirilmiştir. Giriş bölümü; 18. yüzyılda sosyo-kültürel ve edebi hayat, Ali Paşa'nın ve oğlu eserin müellifi İsmail Ziyaeddin'in hayatı yer almaktadır. İnceleme bölümü; eserin nüshaları, eserdeki Atasözü-deyim-besceste beyitler ve Hekimoğlu Ali Paşa'nın şiirlerinin değerlendirilmesinden meydana gelir. Metin kısmında [210b-301a] varaklar transkripsiyon edilerek hazırlanmıştır. Okuduğumuz metinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1736-1758 yılları arasında yapmış olduğu Bosna Valiliği, Mısır Valiliği, Trabzon Valiliği, Anadolu Beylerbeyliği gibi ömrünün son yirmi iki yılındaki hayatı ve vazifeleri hakkında bilgiler mevcuttur. Özel adlar dizinindeyse okunan varaklardaki (210b-301a) özel adlar belirtilmiştir. Sonuç kısmında metnimizin değerlendirilmesi yapılarak Ali Paşa'nın şiiri ve hayatı hakkında bulgulara yer verilmiştir. Kaynakça bölümünde yararlanılan yapıtlar gösterilmiştir. Ekler kısmında transkripsiyon işaretleri, metnin nüshalarından örnekler, mührünün, külliyesinin ve kabrinin fotoğrafları mevcuttur.

Anahtar kelimeler: “Metaliü'l Aliye fi Gurreti'l Galiye”, İsmail Ziyaeddin Bey, Hekimoğlu Ali Paşa, 18.Yüzyıl Osmanlı Şiiri,18.yüzyıl Osmanlı Edebiyatı Nesri

ABSTRACT

ZİYÂÎ İSMAİL BİN ALİ “METALİÜ’L ALİYE Fİ GURRETİ’L GALİYE” [210b-301a] LEAVES INTRODUCTION-TEXT-REVIEW

Muhittin SARKI

Master of Arts Thesis

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bilge KAYA YİĞİT

August 2020, 133 + xii Pages

This study was made by examining and transcribing the foils of Metâli’ü’l-Âliye Fi Gurreti’l-Gâliye [210b-301a]. On page 210b of the work, Hekimoğlu Ali Pasha, who was appointed as the governor of Bosnia for the third time in 1736, had lived until 1758, the date of his death, and the situations he faced. She was told. Among the events he has experienced during this 22-year period; wars, coming to the governorship of Egypt, reintegration and dismissal, various duties, exile, etc. there are others.

TY 2486, which is thought to be the author's line. Istanbul University Library. But it is worth noting that there are contradictions in this regard. Some sources TY 1207 nu. He states that the manuscript of the Istanbul University Library is the author line. The transcript of the work is based on TY 2486. Istanbul University Library. Errors were corrected by providing extensive information about the five manuscripts of the work.

In this study, it is tried to be written in the light of information about Hekimoğlu Ali Pasha's life in secondary sources and to eliminate the deficiencies. Based on Ali Pasha's poems at the end of the work, a surface evaluation was made. External information about the author is given.

The study consists of four sections: introduction, review and text. In the introductory section, copies of the work, the life of the author, the life of Hekimoğlu Ali Paşa, the history and oeuvre in the work, and the poems of Hekimoğlu Ali Paşa. In the examination part, information was given about the duties and various places that Ali Pasha did between 1736-1758. In the text [210b-301a] the foils were prepared by transcription. In the conclusion, findings about Ali Pasha are given. The works used in the bibliography section are shown.

Keywords: “Metaliü’l Aliye fi Gurreti’l Galiye”, İsmail Ziyaeddin Bey, Hekimoğlu Ali Pasha, 18th Century Ottoman Poetry, Prose of the 18th century Ottoman Literature



İÇİNDEKİLER

| | |
|---|------|
| ONAY SAYFASI..... | ii |
| ETİK UYGUNLUK BEYANI..... | iii |
| ÖN SÖZ..... | iv |
| ÖZET..... | vi |
| ABSTRACT | viii |
| İÇİNDEKİLER | x |
| KISALTMALAR LİSTESİ | xii |
| | |
| GİRİŞ..... | 1 |
| | |
| I. BÖLÜM | |
| 1. İNCELEME | 14 |
| 1.1. Eser ve Nüshaları Hakkında Bilgi | 14 |
| 1.2. Hekimoğlu Ali Paşa'nın Şiirleri | 17 |
| 1.3. Eserdeki Atasözü-Deyim-Berceste Beyitler | 23 |
| 1.4. Eserdeki Deyimler | 25 |
| | |
| II. BÖLÜM | |
| 2. METİN..... | 26 |
| | |
| III. BÖLÜM | |
| 3. ÖZEL ADLAR DİZİNİ | 115 |
| | |
| IV. BÖLÜM | |
| 4. SONUÇ..... | 122 |
| | |
| KAYNAKLAR | 124 |
| | |
| EKLER | |
| EK 1: Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri..... | 129 |
| EK 2: Hekimoğlu Ali Paşa'nın Mührü | 130 |
| EK 3: Hekimoğlu Ali Paşa'nın Türbesi | 131 |

EK 4: Hekimoğlu Ali Paşa Cami..... 132



KISALTMALAR LİSTESİ

| | |
|-------------|-------------------|
| Ar. | : Arapça |
| Far. | : Farsça |
| Tr. | : Türkçe |
| Hz. | : Hazreti |
| H. | : Hicri |
| M. | : Miladi |
| Ö. | : Ölüm |
| D. | : Doğum |
| Nu. | : Numara |
| yy | : Yüzyıl |
| İst. | : İstanbul |
| Üni. | : Üniversite |
| TY | : Türkçe Yazmalar |
| Küt. | : Kütüphane |

GİRİŞ¹

Sultan II. Mustafa ile başlayan 18.yüzyıl Osmanlı dönemi artık eskisi gibi fetihlerin olmadığı, iktisadi yönden sıkıntıların yaşandığı ve devlet teşkilatının geride kaldığı bir yüzyıl olarak başlamıştır. 18. yüzyıldan itibaren Tanzimat devrine kadar gelecek yenilenme ve yeniden yapılanma girişimlerinin itici gücünün, savaşın reformlarının motoru olduğu söylenen Büyük Petro örneğinde olduğu gibi öncelikli olarak savaşlardaki başarısızlıklarda ve toprak kayıplarında yattığını ileri sürmek yanlış değildir. Yenilenme zaruretinin bu noktada yoğunluk kazanması, yapılmak istenilenlerin genelde askerî sahaya inhisar etmesini kaçınılmaz kılmış olmakla beraber giderek yenilenmenin genel bir yeniden yapılanma safhasına intikal ettiği dikkati çeker (Beydilli, 1999: 170). Özellikle Karlofça Antlaşmasının yaşatmış olduğu psikolojik buhran artık devletin eski gücünde olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Devlet, almış olduğu ağır yenilgi sonucunda artık kalıcı ve etkili ıslahatların yapılması gerektiğine işaret etmiştir. Nitekim III. Ahmed'in tahta geçmesiyle başlayan bir yenilenme dönemi görülür. Özellikle Avusturya-Osmanlı savaşlarından (1718) sonra girilen dönemin bu noktada önemi büyüktür. Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşmasının imzalanmasıyla son bulan savaşın kendi lehine sonuçlanması halinde kaybetmiş olduğu yerler için Kutsal İttifak'ın diğer üyelerine de savaş açacaktı fakat Avusturya Başvekil Prensi Eugen, Osmanlı tehditini ciddi boyutlarda göstermekte ve savaş taraftarlığı yapmaktaydı (Özcan, 2007: 177). Savaş neticesinde Osmanlı'nın yönelmiş olduğu kültür sanat ve bilim faaliyetlerinin büyük bir kısmı Lale Devri olarak nitelendirilen 12 yıl içinde yapılmıştır.

Lale Devri döneminde sağlık ve kültürel alanda ıslahatlar yapılmıştır. Burada değinilmesi gereken önemli bir noktanın da yapılan ıslahatların yüzeysel ve kişilere bağlı kalarak yapılan 17.yüzyıl ıslahatlarının aksine derine inilmeye ve devinim kazandırılarak amaca hizmet etmesine çalışılmıştır.

18. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin çağdaşlarından geride kaldığını gösteren bir çağ olmuştur. Nitekim bu geri kalmanın ve savaşmanın meydana getirdiği buhranlar pek çok

¹ Bu başlıktaki bilgiler Kemal Beydilli'nin İslahat, Mehmet İpşirli'nin Sadrazam ve İskender Pala'nın Lale Devri adlı İslam Ansiklopedisi maddeleri ışığında teşekkül etmiştir.

olaya sebep olmuştur. Göçlerden, ıslahat hareketlerine kadar pek çok sonucu olmuştur. Bu dönemin önemli ıslahatçı simalarından başta 1699 Karlofça Antlaşması ile Venedikliler'e terk edilen Mora'yı geri alan ve Avusturya seferlerinde cephede şehit olan Ali Paşa (ö. 1128/1716), yaptığı ıslahatı Avrupaî usul ve tarzın benimsenmesinde ön ayak olan Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (ö. 1143/1730), kuvvetli icraatı ile Hekimoğlu Ali Paşa (ö. 1171/1758), ayrıca Yeğen Mehmet Paşa, Hacı İvaz Paşa, Halil Hamid Paşa ve Koca Yusuf Paşa bu yüzyılın dikkat çeken, ıslahatta öncü sadrazamları olmuştur (İpşirli, 2008:415).

18. yüzyılın önemli bir dönemi de Osmanlı tarihinin bir zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reform döneminin başlangıcı olarak kabul edilen Lale Devridir. Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın uzun sadaret yıllarını içine alan ve 1730'da Patrona Halil İsyanı ile sona eren bu dönem Batı ile siyasî, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirildiği zaman dilimidir. Bu dönemde Avrupa vilayetlerine gönderilen elçilerden sadece diplomatik ve ticarî antlaşmaları imzalamaları değil Avrupa diplomasisi ve askerî gücü hakkında bilgi edinmeleri de beklenmiştir.

Bunun yanında sosyal hayattaki yıllardır biriken problemler, toprak kayıplarıyla gelen binlerce göçmenin iskânı, Celali isyanları ve iç karışıklıkların getirdiği huzursuzluklar, konargöçerlerin yerleşik hayata zorlanması, beraberinde işsizlik, ekonomik sıkıntı ve ahlaki çöküntüyü getirmiştir.

Lale Devrinin zevk ve eğlencesinin gündelik hayata, edebiyata yansımaları, bu kısa dönemde görülmüştür. 18.yüzyılda askerî ve ekonomik gerilemeye karşın edebiyatta ilerleme ve gelişim sürmüştür. Bu yüzyıl şairlerinin yapıtlarında toplumsal yaşayış şiire iyice girmiştir. Şiirlerde yerli konular mahalli unsurlar artmıştır. Bu yüzyılda Nedim'in divan şiirine getirmiş olduğu sevgili tipi de önemlidir. Kara saç ve kara gözlü sevgili artık sarı saçlı ve mavi gözlüdür.

Başta devrin hükümdarı III. Ahmed ve sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa olmak üzere devlet ricâlinin şiir, musiki, mimari, nakış gibi sanat eserlerine yakından ilgi duyması saray çevresinde sanatçıların yer almasına, böylece giderek estetik duyarlığa sahip şahsiyetlerin yetişmesine zemin hazırlıyordu. Başka bir açıdan saray mensuplarının ve İstanbul halkının eğlence hayatına aşırı düşkünlüğü şiiri de kaynağını sathî bir dünya lezzetinde ve zevkperestlikte bulan bir hayat felsefesine sevk etmekteydi. Nedim'in, "Gülelim eğlenelim kâm alalım dünyâdan / Gidelim serv-i revanım yürü Sâdâbâd'a" mısraları bu felsefeyi özetleyen bir formül olmuştur (Pala, 2003:84).

18. yüzyılda yetişmiş en kudretli iki şair, çağın başında Nedim sonunda ise Şeyh Galip'tir. Her ikisi de kültür ve edebiyata önem veren iki padişah tarafından himaye edilmiştir. Bu çağın kudretli şairleri arasında Nedim, Ragıp Paşa, Kânî, Seyyid Vehbi, Osmanzâde Tâib, Hoca Neş'et, Haşmet, Fıtnat, Şeyh Galip gibi isimler yer almaktadır. Bu dönemde şairler İstanbul'daki sanat ve eğlence ortamından ilham alarak yerli hayatı şiirlerine yansıtıyorlardı. Daha önceki yıllarda başlamış olan mahallilik akımı özellikle bu çağda şiire halk hayatından ve halk zevkından izler kazandırmış, Türkçe, halk deyimleri ve halk söyleyişleriyle zengin ve sade bir güzelliğe kavuşmuştu. Bu dönemde özellikle şarkı türü önem kazanmış ve örnekleri bollaşmış, Nedim'le birlikte en güzel örnekleri verilmiştir. Mahallileşme akımı neticesinde halk deyimleri, halk töresi gibi kavramlar şiirlerde yer edinmiştir. Bu anlayışın bir bakıma öncüsü sayılan Nedim'in divan şiirine getirdiği yenilikler, Lale Devri'nin Osmanlı edebiyat ve sanatında bir neo-klasizm olarak gücünü hissettirmesine yol açmıştır.

Lâle Devri'nde Türk şiiri İran geleneğinin etkisinden sıyrılmış, İran kaynaklı klasik mesnevi konuları bırakılarak değişik konularda gazellerle millî nazım şekli olan şarkılar yanında yerli hayattan veya tasavvuftan ilham alan mesneviler de yazılmıştır. Bu döneme ait şarkı ve gazellerin daha ziyade bestelenmek için yazılmış olması dilleri ve konuları yönünden onları halka yakınlaştırmakla kalmamış, mûsiki ile de bütünleşmelerine fırsat tanımıştır (Pala, 2003:84).

18. yüzyılın son büyük şair olarak kabul edilen Şeyh Galip, Sebk-i hindi denilen tarzda anlaşılması zor, güçlü sembol ve çözümlenmesi zor ifadeler olan şiirler yazmıştır. Bu asırda şairler klasik şiirin değişmez konuları olan aşk, tasavvuf, rintlik ve tabiat yanında artık mahallî konulara, sosyal hayata, iç ve dış gerçekliğe de yönelmeye başlamışlardır.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin artık yıkılmaya yüz tuttuğu, siyasi açıdan zor günler geçirdiği bu asırda Divan şiiri de son parlak şahsiyetlerini yetiştirmiştir. Bunlar Nedim ve Şeyh Galip'tir. Nedim, Lale Devri döneminin eğlence ve zevk âlemlerini şiirinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Onun şiiri divan edebiyatı geleneğini birçok noktadan aşmıştır. Divan şiirinin klasik sevgili tipini işlemek yerine kendisinin oluşturduğu sevgili tipini işlemiştir. Nedim, şiirinde günlük yaşamı, yaşantısını ve çevresini koymuş, halk söyleyişini, dilini, deyimlerini sık sık kullanmıştır. Bu yönüyle mahallileşme akımının halka inmesini sağlayan ilk şahsiyetlerdendir. Kelimeleri kullanmada yetenekli olduğunu gazelleriyle ortaya koyar. *Ma'lûmdur benim sühanım mahlas istemez / Fark eyler anı şehrimizin nüktedanları*" diyerek üslup sahibi bir şair

olduğunu belli eder. Zevk ve safaya düşkünlüğü şarkılarından, gazellerinden anlaşılır. Şarkı tarzı Nedim'le zirveye çıkmıştır. Kasidelerinde son derece zengin bir hayal dünyası olduğunu göstermiştir.

Divan edebiyatının son büyük şairi Şeyh Galip'tir. Mevlevi tarikatına mensup olan şair 42 yıllık yaşamına büyük başarılar sığdırmıştır. 25 yaşında divanını tertip etmiştir. Şeyh Galip, edebiyatımızda Sebki-Hindi üslubunun en önemli temsilcilerinden olmuştur. Bu nedenle bazı şiirlerini anlamak zordur. Şiirleri baştan sona mecazlar, hayallerle örülüdür. Soyutlama zevki, renk ve hayal cümbüşü onun şiirlerini iyice sembolik hale getirir.

İsmail Ziyaeddin'in Hayatı

Doğumu babası Hekimoğlu Ali Paşa'nın birinci sadaretine denk gelmektedir (Tosun, 1951: 51). Asıl adı İsmail Ziyaeddin'dir. Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğlu olduğundan Hekimoğlu Ali Paşazade İsmail Ziyaeddin Bey olarak tanındı. İyi bir medrese eğitimi almıştır. Cemaziyülevvel 1147/Eylül-Ekim 1734'te Mesih Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Süleymaniye Medresesi'nde de müderrislik yaptıktan sonra İzmir kadısı oldu. Muharrem 1163/Aralık 1749'da Bursa kadılığına atandı. Sonra da Mekke ve İstanbul payelerini aldı. Anadolu Sadrı payesine erişmişken 29 Safer 1179/17 Ağustos 1765'te vefat etti (Çolak, 1997: 178).

Babası kadar adı devlet ve hükümet işlerinde geçmemiştir. İlmiye sınıfına mensuptur. Mehmet Tahir Efendi onun için ilim adamlarından tarihçi bir zat olup meşhur (Hekimoğlu Ali Paşa'nın) oğludur. H.1179/M.1765'te irtihal ederek babasının türbesinin yanına defnedildi (Özen, 1975: 73) şeklinde beyan eder.

Silahdarzâde Tezkiresinde “*Žiyāyi tarz-ı gazelde Selīm'e tanzīr it Gūrūh-ı ehl-i hūnerden şayılmasak mı gerek*”maktalı Selim'e nazire bir gazeli mevcuttur.

İsmail Ziyaeddin Bey'in bizler için önemi babasının hayatını anlatmış olduğu eserden dolayıdır. Filhakika babası Hekimoğlu Ali Paşa gibi kudretli bir sadrazamın gölgesinde, onun icraatlarını, devlet, sanat ve kültür hizmetlerini anlatarak bugüne kadar adını yaşatmıştır. Aşağıda da İsmail Ziyaeddin Beyin eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

- Tarih-i Hekimoğlu Ali Paşa: Metâliü'l Âliye fi Gurreti'l Gâliye eserin bilinen diğer adıdır. Eser biyografik nitelik taşımakla birlikte tarihi bilgi ve belgeler de içerir. 1761 yılında tamamlanmıştır. Hekimoğlu Ali Paşa'nın geniş bir biyografisidir. İsmail

Ziyaeddin Bey, Hammer'e göre taraflı bir tutum sergilediğini ve tarihçi Vâsıf'ın Ali Paşa'nın karakterini daha iyi yansıttığını düşünüyor. Hammer'a göre İsmail Ziyaeddin Bey babasının hayatını incelerken taraflı bir tutum sergilemiştir. Ona göre tarihçi Vâsıf, Ali Paşa'nın karakterini daha iyi yansıtmaktadır. İsmail Ziyaeddin Bey bu eserini babasının dostu, dönemin Osmanlı edebiyatında rol oynamış -babasının yetiştirdiği- o dönemde vezir-i a'zam olan Râgıb Mehmed Paşa'ya ithaf etmiştir (Handzic,1955:137).

- Vakâyi'ne: H.1140-1170/M.1728-1757 tarihleri arasındaki vakaları beyan eder (Özen, 1975: 73). İsmail Ziyaeddin Bey'in Vekayi'ne adlı eserinin kütüphanelerde herhangi bir nüshasına rastlanmamakla birlikte bu eserin varlığı da hâlâ tam aydınlatılamamıştır. Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri ve Franz Babinger'in Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri adlı eserlerinde bu eserin adı geçmekle birlikte herhangi bir kütüphaneye ait demirbaş numarası verilmemiştir.

Ancak bu noktada Mahmud Kemal İnal'ın Tarih-i Türk Encümeni Mecmuasınının 93. sayısında kaleme aldığı Metâliü'l Âliye fi Gurreti'l Gâliye adlı makalesinde şu paragraf İsmail Ziyaeddin Bey tarafından başka bir eser daha ele alındığını düşündürür: *Dokuz on sene mukaddem şeyhülharem-i esbak vüzeradan Ziver Paşa merhumun kitaplarını veresinden iştirâ etmiş olan bir sahafda İsmail Ziyaeddin Bey'in hatt-ı destiyle muharrer gâyet büyük bir mecmua-ı mühimme görmüştüm* diyerek sahafın kendisinden yüksek bir meblağ talep etmesi sebebiyle eseri satın almayıp sonraları pişman olduğunu belirtir: “*Sahaf, âli bir fiyat istediğinden almamışım: fevaid-i şettâyı ihtiva eden o mecmua-yı kebîre ve nadîreyi fedakârlık edip almadığıma bilahare nedamet etdim*”(İnal, 1926: 209).

Burada İbnülemin'in ifadesi hakkında bir değerlendirme yapmak gerekirse, bize bu mecmuanın içinde vakayiname adlı eserin olabileceğini düşündürmektedir. Ancak günümüzde her iki eserinde akıbeti belli değildir. Belki de Vakâyi'ne isimli eser Metâli'ü'l-âliye fi gurreti'l-gâliye isimli eserin farklı bir nüshasıdır, günümüzde elimizde değildir.

Ayrıca Babinger'in Paris'de Milli Kütüphane ancien Fonda turc 241 nu. Şâzi adlı bir şairin Medhiye-i Alî Paşa ve Gencîne-i pür-temâşâ adlı bir eserine rastlandığından bahsetmekle birlikte bunun hangi Ali Paşa için yazıldığını tespit edememiştir. Medhiye-i Alî Paşa ve Gencîne-i pür-temâşâ adlı eserin 16. yüzyıl başlarında yazıldığını ve 1501-1511 yılları arasında sadrazamlık yapan Hadım Ali Paşa (1511) için yazıldığı ilgili kütüphanenin yazma eser bilgilerinden temin ederek Hekimoğlu Ali Paşa ile bir ilgili bir eser olmadığı tarafımızca tespit edilmiştir.

Hekimoğlu Ali Paşa Hayatı

(d.15 Şaban 1100/4 Haziran 1689-ö.9 Zilhicce 1171/14 Ağustos 1758)

15 Şaban 1100/4 Haziran 1689'da İstanbul'da doğdu. Babasının aslı için Sicil-i Osmanî'de aslen Frenk olduğu yazmakta ise de² diğer kaynakların³ tamamında Venedik asıllı olduğu şeklinde ittifak vardır. Babasının tam adı Hekimbaşı Nuh Efendi'dir. İyi bir öğrenim gördüğü tarihi vesikalardan anlaşılmaktadır. Almış olduğu eğitim onun başarı merdivenlerini arka arkaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Nitekim babası gibi kısa bir sürede beylerbeyi rütbesine ulaşmıştır. Kabiliyeti sayesinde Sultan III. Ahmed döneminde (1703-1730) silâhşorlukla saraya girdi ve Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşılığına yükseldi (Çiftçi, 2017:335). III. Ahmet, Hekimoğlu Ali Paşa'yı süratle terfi ettirip kendisine damat yapmak istedi. Ancak padişahın bu gence gösterdiği teveccühü kıskanan Silahtar (Şehit) Damat Ali Paşa bir müddet taşralarda hizmet görüp yetişmesi uygun olur mütalaasıyla 1713'te Hekimoğlu Ali Paşa'yı Zile Voyvodalığı görevine tayin ettirip İstanbul'dan uzaklaştırdı (Aktepe, 1988:166).

1719'da Yeni-il Türkmen (Maraş) Voyvodalığı görevine getirildi. Buradaki 3 yıllık görev süresince çok başarılı görüldüğü için Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadaretinde bu voyvodalığa ek olarak Rumeli Beylerbeyi rütbesi ile birlikte Ekim 1722'de Adana valisi olarak tayin edildi. Bu görevleri sırasında göçebe olan aşiretler tarafından yapılan kanunsuzluk ve eşkıyalık hareketlerini aşiret elebaşlarını sindirip bastırarak bu yörelerde asayiş sağlamaya hükümetteki önemini arttırdı. Bu dönemde Nevşehirli Damad İbrahim Paşa tarafından kollanmıştır. Şehid Ali Paşa döneminde payitahttan uzaklaştırılan Hekimoğlu Ali Paşa, başarı merdivenlerini hızla bu dönemde çıkmaya başlar.

Safer 1137/Ekim-Kasım 1724'te Yeni İl voyvodalığı üzerinde kalmak şartıyla Halep valisi olarak Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın maiyetinde İran seferine gitti. 3 Safer 1138/11 Ekim 1725'te vezirlikle Anadolu beylerbeyliğine getirildi (Aktepe, 1988:166). Almış olduğu askeri eğitim onu zaferden zafere taşır ve sadaret makamına kadar yükseltir. Ertesi yıl, Şark seraskeri ve Tebriz muhafızı oldu.

²Bu kaynaklarda Frenk yazmasının sebebi osmanlı döneminde genel olarak Avrupa için Frenk kelimesi kullanılmasından dolayı olmalıdır.

³ÇOLAK, M. Orhan (1997). *Arşiv Belgelerinin Işığında Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı, İcraatı ve Hayratları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Revan muharebelerini bizzat kalede bulunan Hekimoğlu Ali Paşa idare etmiş, Şahın ordusundaki bütün harp malzemelerini almış ve şahın rikâb-dar başını esir ederek İstanbul'a yollamıştır. İşte bu harekâttan sonra Hekimoğlu, Tebriz'in istirdadına memur edilmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa Tebriz üzerine gitmeden evvel pek ziyade tahkim edilmiş olan Rumiye kalesini altmış beş gün muhasaradan sonra, 15 Cemaziyülevvel 1144 (15 Kasım 1731)'de teslim alıp oradan Selmas yoluyla Tebriz üzerine yürümüştür; buraya geldiği zaman Tebriz muhafızı Bisütun Han'ın burasını terk ederek kaçtığından Tebriz'i muharebesiz elde edilmiştir (4 Cemaziyülahır / 4 Aralık) Tebriz'in zaptı dolayısıyla I. Mahmut'a 'Gazi' unvanı verilmiştir (Uzunçarşılı, 2011:222).

15 Ramazan 1144/12 Mart 1732'de başarılarının mükâfatı olarak Topal Osman Paşa yerine sadrazamlığa getirildi; Yerine uygun bir komutanı İran seraskeri vekili olarak bırakarak İstanbul'a dönmesi için bir hatt-ı hümayun gönderildi. Bu hatt-ı hümayunu alan Hekimoğlu Ali Paşa hemen yola çıkarak 10 Mayıs 1732'de İstanbul'a geldi ve mührü hümayunu teslim aldı. Bu ilk sadrazamlığı yaklaşık üç buçuk yıl sürmüştür. Sadrazamlıktan azline sebep Nadir şah ve İran muharebeleri sebep olmuştur: Bu arada Nadir Şah'ın Osmanlı Devleti'ne saldırılarda bulunacağı Osmanlı Hükümeti tarafından bilinmekteydi. Ancak hedefin neresi olacağı kestirilmemekteydi. Bu sebeple Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa, Nadir Şah'ın üzerine gitmekten başka çaresi olmadığını düşünerek Nadir Şah'ı Osmanlı Devleti ile barış yapmaya zorlamayı amaçlamıştır. Ancak Kızlar Ağası Beşir Ağa, Sadrazamın niyetinin esasen Padişahın gözüne girmek olduğunu düşünmüştür. Beşir Ağa durumun kendi nüfuzu açısından tehdit oluşturabileceğini düşünerek Sultan I. Mahmud'a; Nadir Şah'ın birkaç aydır Osmanlı üzerine saldırıya geçeceğini Sadrazamın bildiğini fakat yeterli tedbirleri almakta geciktiği fitnessini vermiştir. Bunun üzerine Osmanlı Padişahı derhal Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'yı görevinden azl etmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa'nın yerine Gürcü İsmail Paşa atanmış ve eski sadrazam Midilli Adası'na sürülmüştür (Yıldırım, 2017:79).

Hekimoğlu Ali Paşa çeşitli tedbirler ve yenilikler yaparak birinci sadaret dönemini tamamlamıştır. Bu ilk sadrazamlık görevinde Temmuz 1735'a kadar üç buçuk yıl kaldı. Bu dönem vezir olarak ilk görev süresince akıllıca idare ve bozuk para kullanımı reform ile belirlendi. Dış ilişkiler arasında Fransız büyükelçisi Marquis de Villeneuve Ali Paşa'yı Avusturya'ya karşı ittifak ilan etmek için çağırdı. Ancak Ali Paşa'nın öne sürdüğü şartlar (Humbaracı Ahmet Paşa tarafından önerilen şartlar) ittifak antlaşmasının sonuçlanmasını engelledi (Mantran,1960:395). Bu sadareti sırasında Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı hasım olarak gördü ve Fransa ile iş birliği yaptı. Bu dönemde Fransız asıllı ve asıl adı "Comte de Bonneval" de Osmanlı hizmetine girdikten sonra Osmanlı devletine iltica

etmiş Humbaracıbaşı Ahmet Paşa adını almıştı. Bu kişi Topal Osman Paşa sadareti zamanında humbaracı ocağını kurmuştu ve bu ocağı geliştirip düzenlemekle görevlendirilmişti. Ayrıca Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi'nin yapımı da birinci sadareti dönemine denk gelir (Galitekin, 2001:125).

Hekimoğlu Ali Paşa 1736'da çok geçmeden Midilli'de sürgünden affedildi ve kendine Kandiye muhafızlığı ile birlikte Girit valiliği görevleri verildi. Bu göreve acele gitmesi gerektiği için yabancı bandıralı birgemi ile Girit'e gitmesine izin verildi. Ertesi yıl Kandiye muhafızı, ardından Bosna valisi oldu. Bu valilik döneminde 1735-1739 Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşı başlamıştı. Hekimoğlu Ali Paşa bu valiliği esnasında üç sene arka arkaya, Bosna'ya hücum eden büyük düşman kuvvetlerine karşı muvaffakiyetle karşılık verip önemli başarılar elde etti. Kazanmış olduğu Banyaluka ve Çınaklık zaferleri bu açıdan önemlidir (Danişmend, 1972:27).

Hekimoğlu Ali Paşa'nın Bosna'da asayiş tesis etmesi ona Haziran 1740'ta Mısır valiliğini getirdi. Bu sırada Mısır'da sorunlar çıkmıştı. Mısır'a gönderilen Osmanlı valilerinin oradaki kölemen beyleri tarafından eyaleti idare etmeleri önlenmekteydi. Kölemen beyleri hemen hemen özerk olarak Mısır'ı idare etmekteydiler. Mısır vergi gelirleri İstanbul'a gönderilmez olmuştu. İstanbul'dan gönderilen valiler eyaletin gerçek idarecileri olan Kölemen beyleri tarafından hakarete hedef oluyorlardı ve hatta bazıları bu beyler tarafından tutuklanmışlardı. Geçmiş başarılarla dolu Ali Paşa, Mısır'da Kölemenleri dizginlemiştir. Kahire'ye varınca yapılan karşılama töreninde atama fermanı okunduktan sonra Mısır beylerine şöyle hitap eder: *Mısır'a ne beyler arasına geçimsizlik sokmaya geldim, ne de halk arasında anlaşmazlık yaratmaya. Görevim, her birinin hakkını koruyup gözetmektir. Sultanımız efendimiz ülkeyi bana bıraktı, ben de size bırakıyorum. Sadece, vergi ödemesinde güçlük çıkarmayın bana!* Osmanlı metbuluğunun tanınması, vergi vermek, bir paşanın asgari programıdır; bu koşullarda görev süresinin sonuna değin, barış içinde hüküm sürecektir (Mantran, 2011:493). Yeni vali Mısır'da bir yıl içinde Kölemen beylerini disiplin altına alarak onların eyaletteki güçlerini tümüyle kırdı; Osmanlı Devleti idaresini yeniden tesis etti.

İran, Bosna ve Mısır'da üstün başarılarıyla Sultan I. Mahmut'un takdirini kazanan Hekimoğlu Ali Paşa, Anadolu'da idare için geri çağrıldı. Bunun için önce Eylül 1741'de Adana eyalet valiliğine getirildi. Kasım 1741'de ise merkezi Kütahya'da bulunan Anadolu Beylerbeyi olarak atandı; Kısa sürelerle Adana ve Anadolu valiliklerine getirilen Hekimoğlu Ali Paşa, Nisan 1742 'de ise padişahın gönderilen bir gizli hatt-ı hümayun ile sadrazam Nişancı Şehla Hacı Ahmed Paşa yerine ikinci kez sadrazamlığa getirildiği

bildirildi (Danişmend,1971:58). Bu dönem sadareti 17 ay 19 gün devam etmiştir. 4 Şaban 1156/23 Eylül 1743'te azledilerek Midilli'ye sürüldü. Onun bu 2. kez sadaret dönemi yaklaşık bir buçuk yıl kadar sürdü ve bu dönemde İran savaşları sürmüştür. Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci sadaretinden azli yine İran sorunlarından ileri geldi. İran savaşı esnasında Nadir Şah, Vezir-i azam Hekimoğlu Ali Paşa'ya ve Şeyhülislam'a, barış teklifinde bulunduğu mektuplar göndermiştir. Bu mektuplarda Nadir; tıpkı Osmanlı hanedanının olduğu gibi kendisinin de Türk olduğunu belirtmiş ve aralarında akrabalık bulunduğunu söylemiş ve Nadir'in teklifi Osmanlı sadrazamı tarafından uygun bulunmuştur. Ancak Köprülüzâde Abdullah Paşa, İran'ın Aras Nehri'nin sağ kıyısındaki tüm şehirleri almak istediğini bildiği için bu anlaşmayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa bu olumsuz şartları kabul ettiği için görevinden azledilmiştir (Yıldırım, 2017:57).

Hekimoğlu Ali Paşa, Midilli'de iki ay kadar kaldı. Sonra affedilerek Kasım 1643'de Kandiye muhafızı ve Girit valiliğine tayin edildi. Eski sadrazamlardan Yeğen Mehmet Paşa'nın Aydın muhassallığına nakli üzerine Ekim 1744'te ikinci defa Bosna valiliğine gönderildi.

Ocak 1746'da Anadolu Beylerbeyliği ile birlikte üçüncü defa Kars cephesi seraskerliği verildi. Kendisine gönderilmiş olan fermanda ilkbaharda Kars ve Diyarbakır cephelerinden İran üzerine taarruz yapılması istendi ve seraskerliğin kendisine yüksek ehliyeti dolayısıyla verildiği bildirildi. Fakat ertesi yıl İran'la barış antlaşması yapıldı ve askerî harekâta gerek kalmadı. Hekimoğlu Ali Paşa Anadolu'da büyük bir temizlik yaparak leventlik yapanları ortadan kaldırıp sindirdi.

Hekimoğlu Ali Paşa 28 Kasım 1746'da 3. kez Bosna valisi tayin edildi ve onu şerefliendirmek için Hersek sancağı da Bosna eyaletine bağlandı. Bu tayinden Hekimoğlu Ali Paşa hoşlanmadı ve kendisine Anadolu'da bir eyalet valiliği verilmesini istedi. Fakat Sadrazam Tiryaki Hacı Mehmet Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci kez sadrazamlığa Anadolu Eyaleti valiliğinden gelmiş olduğunu düşünerek buna izin vermekten kaçındı. Bosna'nın önemi dolayısıyla bu görevin ona verildiğini ve hemen oraya gitmesi gereği hakkında bir hattı hümayun yazdırıldı ve buna idam tehdidi bulunan bir diğer ferman eklenerek bu iki ferman birlikte ona gönderdi. Hekimoğlu Ali Paşa Şubat 1748'de Bosna valiliğinden alındı. Kendine soğukluk göstermek suretiyle Tırhala sancağına gönderildi. Kendisine liyakatiyle uygun bir eyaletin valiliğinin sonradan verileceği de beyan edildi ve ama şimdilik Tırhala'ya hemen gitmesi emredildi. Ama oraya gitme yolunda iken 16

Haziran 1748'de kendine Bender kalesinin muhafazalığı ile Özi valiliği verildi (Buz, 2007:171)

Hekimoğlu Ali Paşa, Özi eyaleti valisi iken eyalette türeyen eşkıya ayaklanmasını bastırarak eyaletin asayişini temin etmiştir. Bunun için İstanbul'dan kendine taltif mektubu gönderilmiş ve her yıl valilik yeri değiştirme alışılmış bir devlet politikası iken o yıl Hekimoğlu Ali Paşa valilik değiştirmeden Özi valiliğinde bırakılmıştır.

Nisan 1751'de ise Hekimoğlu Ali Paşa asayiş bozuk olan Trabzon eyaleti valiliğine Zaralı Mehmet Paşa'nın yerine gönderilmiştir. Mehmet Paşa da Niğbolu ve Vidin sancaklarına getirilmiştir. Trabzon eyaletinde ve ona bağlı yerlerde ayan ve derebeyleri türemiş, bunlar devletin valisine önem vermeden, kendi istedikleri gibi hareket etmeye başlamış, zorbalıkları ve aralarında yaptıkları çatışmalar dolayısıyla halkın büyük şikâyetine konu olmuşlardı. Hekimoğlu Ali Paşa bunlara karşı gayet haşin ve şiddetle davrandı. Halkın zorbalıkları dolayısıyla şikâyet ettikleri kişileri bir yıl içinde temizlemeye başladı; ele geçenleri aman vermeden sindirdi; kaçabilenler ise canlarını zor kurtardılar. Bu hizmetinden dolayı İstanbul'dan Sultan I. Mahmut tarafından şahsen takdir edilmiş olduğu hakkında bir ferman kendisine gönderilmiştir. Burada belirtmemiz gereken önemli bir husus ise Kars seraskerliğine getirildikten sonra levent ve eşkıyalara karşı göstermiş olduğu şedid ve katı tutumuyla, stratejik hamle kapasitesi ve askeri yönden sahip olduğu tecrübesinden kaynaklı başarısını Sivas ve Trabzon eyaletleri valiliği esnasında da göstermiştir. Göstermiş olduğu başarılar neticesinde Trabzon eyaletinde ipka edilerek valiliği uzatılmıştır. Yaklaşık dört sene Trabzon'da kalmıştır. Ancak İzzî Tarihinde 22 Ağustos 1752'de yenilenen yüksek memuriyet atama yerlerine göre Trabzon beylerbeyliğinden Van beylerbeyliğine getirilir. Bu bilginin yanlış olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü taradığımız kaynaklardan Şemdanizade Tarihinde Ali Paşa'nın Van eyaletine serasker olarak 1731 tarihinde Tebriz'in fethinden önce atandığı kesindir. Ali Paşa'nın 1752 yılından sonra dört seneye yakın Trabzon eyaletinde vali kaldığı akabinde Anadolu beylerbeyliğine getirildiğine dair bilgiler mevcuttur.

Hekimoğlu Ali Paşa III. Osman'ın tahta çıkışından sonra 1755 Mart'ta dördüncü defa olarak Anadolu valiliğine tayin olundu. Bu tayinden sonra da 3. kez Çorlulu Köse Bahir Mustafa Paşa'nın yerine sadrazam oldu. Bu sadareti yaklaşık üç buçuk ay sürdü. Yeni hükümdar olan III. Osman asabi ve dengesizdi; sadaret işlerine devamlı karışmaktaydı. Hekimoğlu Ali Paşa daha önceki sadaretlerinde bağımsız iş görmeye alışmış idi. Bu müdahalelere karşı gelip bazı sözler söylemesi sultanın bazı adamları tarafından Sultan III. Osman'a abartılı surette iletildi. Bunların başında Silahtar Bıyıklı

Ali Ağa da bulunmaktaydı. Bunun üzerine Mayıs 1755'te sadrazamlıktan azledildi. Önce idam edilmek için Kız Kulesi'ne gönderilmesi emredildi. Hekimoğlu Ali Paşa sandalla Kız Kulesi'ne götürülmekte iken Sultan III. Osman'ın huzuruna giren annesi Şehsuvar Sultan'ın müdahalesiyle Ali Paşa'nın katledilmesine mâni oldu ve böylece Hekimoğlu Ali Paşa ölümden kurtuldu (Güngör, 2019: 698).

Önce kalebent olarak Kıbrıs'ta Magosa kalesine sürgün edildi. Ekim 1755 tarihine kadar dört buçuk ay Magosa'da kalebent kaldı. Affedilmesinde oğlu İsmail Ziyaeddin Bey'in rolü çok büyüktür. Bir gün III. Osman tebdili kıyafet Üsküdar'a bir kahveye gelir ve orada ihtiyar birine kendisini Edirneli Osman adıyla tanıtır ve sohbet eder. İhtiyara herhangi bir ihtiyacı olup olmadığını sorar ve ihtiyar Kale-yi Sultani niyabetini arzu ettiğini söyler. Biraz almasının zor olduğunu söyler. Akabinde Sultan III. Osman sahibinin kim olduğunu sorar. İhtiyar, sahibinin Hekimzade İsmail Bey olduğunu söyler. Sultan, kendi arzu ve isteğini yazarak “ona selamımı söyle, sana arpalık müraselesini versin” demiştir. Bu olayın akabinde İsmail Bey babasının affi için III. Osman'a dilekçe yazmıştır. Ali Paşa affedilmiş ve af emri oğlu Hekimzade Ali oğlu Mehmet Galib Bey'e tevdi edilerek babasına gönderilmiştir. Sonra sürgün yeri Rodos olarak değiştirildi. Bundan sonra Hekimoğlu Ali Paşa Kasım 1757'de 3. kez Mısır valiliği görevi verildi (İnal, 1926:138)

Abdülcélizâde Hüseyin Paşa'nın Adana valiliğine nakli ile 17 Ekim 1757'de 4. kez Anadolu valisi tayin edildi. Bu dönemde sadrazam Koca Ragıp Paşa'nın yetişmesinde katkısı olan Ali Paşa'ya sadrazam tarafından iltifat edilmiştir. Koca Ragıp Paşa kendisine kolaylıklar sağlayarak yetkisini arttırmış, Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi Kütahya olmasına rağmen Ali Paşa bir müddet görevini İzmir'den yürütmüş, Aydın sancağının idaresi de Ali Paşa'ya bırakılmıştır.

Hekimoğlu Ali Paşa, Anadolu eyalet merkezi olan Kütahya'ya geldi. 13 Ağustos 1758'de idrar kesesi iltihabı ile 71 yaşında iken orada vefat etti, önce Kütahya'da Saray Camii yanına gömüldü. 26 gün sonra vasiyetine uyularak İstanbul'a nakledilip Davutpaşa Semtinde yaptırdığı külliye içindeki türbesine defnedildi (Ziyâ'î, 1761:288)

Hekimoğlu Ali Paşa'nın ölüm sebebine dair üç farklı görüş mevcuttur. Vâsıf tarihinde *birkaç gün mübtelâ-yı renc ü elem olup diyâr-ı adîmeye vaz'-ı kadem* (Vâsıf, 1854:88) şeklinde sıkıntı ve kederden öldüğünü söyler. Şehrîzâde Mehmed Said tarafından kaleme alınan Gül-i Zibâ adlı Hadikatü'l Vüzerâ zeylinde, Ali Paşa'nın *kendü etbâ'ından bazı nemek-be-haraman tesmîmiyle* (Arslan, 2013:206) şeklinde kendi

yardımcıları tarafından zehirlendiği yönündedir. İsmail Ziyaeddin Bey babasının mesane hastalığından muzdarip olduğunu ve bundan sebep öldüğünü söyler (Ziyâ'î, 1761: 288)

Dönemin tarih kitaplarında geçmekle birlikte okumuş olduğumuz varaklar arasında da bulunan ve ölümüne işaret eden bir latife mevcuttur. Olay Anadolu beylerbeyi olarak son atandığı yer olan Kütahya Bey sarayında geçer. *şöyle rivāyet eylediler ki vakt-i şihhatlerinde Kütāhiyye sarāyı havlısında vākı' bir kebīr şecer-i kavağ olmağla huzurlarında ağalara hitāb buyurup eyā bu ağaç kocamıdır ve kaç senelik olmağ gerekdür deyu su 'āl u istināğ buyurduklarında kimi elli yıllık kimi altmış yıllık ağaçdur deyu kelāmları neticesi hiç ittiḥād u ittifāğ olmamağla müşārun ileyh ḥazretleri bu remz-i ser-besteden birkaç güşā ve yetmiş bir yıllık olmağ gerekdür beş on gün zarfında görürsüz ki yıkılır deyu 'ömr-i şerīflerine nezāket u imā buyurdukları cevāb-ı kerāmet-i intimāları ḥurde-bīn ebnā-yı zamāna zāhir u hüveydā olmuşdur* (Ziyâ'î, 1761: 290). Tarihçi Hâkim Efendi olayın vefatından beş on gün önce vuku bulduğunu ifade eder (Güngör, 2019: 699).

Cömertliğini ve zenginliğini tespit için Vâsıf, *pesend-dide-i âli ve nazarından hâk ile zer beraber olup...* şeklinde kaydeder. Her gitmiş olduğu yerde fakir ve zayıfı kollar onlara inam ve ihsanda bulunurdu. Ziyaeddin Bey de babasının Kıbrıs'ta iken Kıbrıs halkına üç ayda yaklaşık yüz bin kuruş dağıttığını ve bu cömertliğinin değmediği ada halkı kalmadı şeklinde anlatır (Ziyâ'î, 1761: 259). Vâsıf, adaletinden bahsederken Ali Paşa tarafından söylenen bir cümleye örnek göstererek işaret eder. “*Yüz fakiri tahrinden ise bir şahs-ı tevân-gerin malını almak ehvendir.*” (İnal, 1926: 136)

Hollanda sefreti tercümanlarından Petros Baromian'ın 1146'da (1733-34) Fransızcadan *Fennüma-yı Câm-ı Cem-ayin ez-Fenn-i Coğrafiya* adıyla Türkçe'ye çevirdiği eser Ali Paşa'ya ithafen basıldığı gibi, Tebriz'in fethine ve İran' daki faaliyetlerine dair şair ve münşi Abdürrezzak Nevres Efendi *Tebriziyye -i Hekimoğlu Ali Paşa* adıyla manzum bir eser kaleme almış (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2252). Bosna'daki gazaları da yine müstakil bazı eserlere konu olmuş (mesela Ömer Efendi, *Târih-i Bosna der-zaman-ı Hekimzade Ali Paşa*, İstanbul 1293) oğlu İsmail Ziyaeddin Bey de hayat hikâyesini yazmıştır (Aktepe, 1988:167). Ali Paşa hakkında yazılan eserler bunlarla sınırlı olmayıp İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulduğumuz iki eser daha mevcuttur. Bu eserlerden biri *Medhiye-i Hekimoğlu Ali Paşa* adıyla kaydedilmiştir. Eser 9 varaktan mücessem olup eserde bir nat-ı şerif olmak üzere biri Arapça biri Farsça ve ikisi Türkçe dört kaside mevcuttur. Türkçe kasideden sonra bir kıta vardır. Kütüphane katalog kaydında Seyyid Ebubekir Firdevsi adına kayıtlıdır (*Medhiye-*

i Hekimoğlu Ali Paşa, Seyyid Ebubekir Efendi, nekty02967). Bir diğer eser yine İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde yer alan nekty02962 demirbaş numarasıyla kayıtlı Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadaretine ve hayratına dair eser bir şiir mecmuası niteliğinde olup içinde Ali Paşa'nın sadaret ve hayratına dair yazılan tebrikler mevcuttur. Mecmuanın içinde pek çok şairin şiiri mevcuttur. Eser bu yönüyle İsmail Ziyaeddin Bey'in şu sözlerini hatırlatır: *ve hâzret-i veliyü 'n-ni' am kām-yāb-ı dūnıla hūsn-i me 'āb için katı çok tevārih-i seciyyesi müteżammına merşiyeler inşād olunmuşdur eger cümlesi taḥrīr u ta' dād olunsa bā' iş u imlāl u itnāb bir kitāb-ı nā-yāb olmaḡ iktizā iderdi* (Ziyaî, 1761: 290). Babasının vefatı akabinde yazılan mersiyelerin ve tarihlerin çokluğunu dile getirerek bunların bir araya getirilmesi durumunda hacimli bir mecmua teşkil edeceğini ifade etmiştir.

Ali Paşa'nın sadreti baştan sona kadar muvaffakiyetle geçmiştir. Muharebelerde düşmanı tuzağa düşürecek harp hilelerini çok iyi bilir, düşmanın çokluğundan telaş etmez ve soğukkanlılıkla tertibatını alırdı. Kalabalık bir mahiyete sahip olmakla beraber, bunların halka en küçük bir haksızlık yapmasına müsaade ve müsamaha etmezdi. Gezdiği vilayetlerdeki idaresinden ve âdilane hareketlerinden halk memnundu. Hükümetin inzibat ve asayişini temin edemediği en karışık yerlerde bile muvaffak olmuştur; Mısır'da, Trabzon'daki icraatı ve leventlere karşı ciddi harekâtı dâhili başarılarından dolayı. Uyanık fikirli, zâhiri ve bâtını mamur olup icraatında şedid idi. Memuriyet hayatında irtikâp ve irtişa ile katiyyen lekelenmemiştir (Çolak, 1997: 73).

Muasırlarına göre bilgili, cömert, sanat muhibbi ve adamlarına karşı sonsuz itimadı olan fakat küçük bir suç üzerine de kan dökmekten çekinmeyen kanlı ve gazaplı bir vezir şöhreti bırakmıştır. Bütün işlerinde ciddi, sert ve dürüst olup maiyetinden hiç kimsenin halka zulüm yapmasına müsaade etmez ve bu gibi hallere cesaret edenleri derhal tedip ederdi. Otuz seneyi aşan idareciliği zamanında başta padişah olarak bütün devlet adamlarının hürmetini celbetmiş, vakar ve şerefini, her şeyin fevkinde muhafaza etmiştir. Koca Ragıp Paşa'yı yetiştiren kendisidir; Ragıp Paşa efendisine karşı minnettarlığını her vesile ile izhardan geri durmamıştır. Kendisinin valilikte kullandığı mührünün yazısı, "bi-habîb-i Hüdâ-yı lem yezelî ola âlî ilâhî kadr-i Ali" (Koçu, 1950: 333). Bu pençe Bosna eyaleti valisiyken (1736-39) kullanmış olduğu pençedir. Bu tarihte vermiş olduğu bir tımar beratının arkasında resmî mührü, sülüs hatla hakkedilmiştir. Mührün iki geniş yerinde uzunluğu dört cm ve iki mm ve arzı (eni, genişliği) ise üç cm ve üç mm'dir (Uzunçarşılı, 1940:513).

I.BÖLÜM

1. İNCELEME

1.1. Eserin Nüshalarının Özellikleri⁴

-TY 1207 numaralı İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Telif tarihi: 1174 H/ M 1761

Müellif: İsmail Ziyaeddin

Kitap Ölçüsü:265x158, 170x83 mm.

Varak: 1a-209b

Satır: 15 st.

Yazı: Talik kırması

Kâğıt: Aharlıdır. Filigran: Su yolu filigranlıdır.

Nüsha Özellikleri: 2b-5b arasında fihrist vardır. Serlevha: Tezhipli ve mihrabiyelidir. **Cedvel:** Kırmızıdır.

Cilt özellikleri: Kahverengi meşin bir cilt içerisinde, şemseli, salbekli, zencirekli ve mikleblidir.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahim zînet-i envâr-ı kelâm-ı kadîm

Son: Yem-i iḥşân-ı 'âliden açılıp dürr-i necef

Ğurre-i 'Aliye nâmıyla yazıldı bu tuḥaf 'Ali Pâşâ

'Ali Pâşâ eserin kıldı Ziyâ'î tarih

Vüzera şânını bildürdi o âlî âsaf Sene 1174

-TY 2349 numaralı İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

İstinsah tarihi: Yok.

Müstensih: Yok.

Kitap Ölçüsü: 325x215, 206x102 mm.

Varak: 1b-135a

⁴ Nüshalar hakkındaki bilgiler ait oldukları kütüphanelerin kayıtlarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Satır: 29 st.

Yazı: Talik

Kâğıt: Aharlı Filigran: Su yolu filigranlıdır.

Nüsha Özellikleri: Söz başları ve duraklar kırmızıdır.

Cedvel: 1b ve 2a yk. cedvelleri yaldızlı, diğer cedveller kırmızıdır.

Cilt özellikleri: Sırtı ve kenarları bordo meşin ve üzeri ebru kâğıt kaplıdır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahim zînet-i envâr-ı kelâm-ı kadîm

Son: 'Ali Paşa eşerin kıldı ziyâ'î târih

Vüzerâ şânını bildirdi o 'âli âşaf

-TY 2486 kayıt numarasıyla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Telif tarihi:H 1174 / M 1761

Müellif: İsmail Ziyaeddin Bey

Kitap Ölçüsü:230x142 mm

Varak: 1b-301a

Satır: 15 st.

Yazı: Nesih

Kâğıt: Aharlı Filigran: Su yolu filigranlıdır.

Sayfa kenarlarında başlıklar mevcuttur.

Nüsha Özellikleri: Söz başları kırmızıdır. Serlevha: Mihrabiyeli ve müzehhebdir.

Cedvel: 1b ve 2a yk. cedvelleri altın yaldızlı, diğer cedveller gümüş yaldızlıdır.

Cilt özellikleri: Kahverengi meşin, şemseli, salbekli ve zencereklidir. Kuyudat: 1a yk.'da 2 adet temellük kaydı vardır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahim zînet-i envâr-ı kelâm-ı kadîm

Son: 'Ali Paşa eşerin kıldı Ziyâ'î târih

Vüzerâ şânını bildirdi o 'âli âşaf

Sene 1174

Kitap transkript edilirken müellif hattı olarak Türkçe Yazmalar 2486 kayıt numaralı eser temel alınmıştır.

-H.O. 99 numaralı Viyana Devlet Kütüphanesi

İstinsah tarihi: Şaban 1176 H/ M Şubat/Mart 1763

Müstensih: Es-seyyid Yahya bin el-Müftî Abdullah

Kitap Ölçüsü:178x127

Varak: 1a-167b

Satır: 22 st.

Yazı: Nestalik

Kâğıt: Aharlı Filigran: Suyolu filigranlıdır.

Nüsha Özellikleri: Serlevha: Mihrabiyeli ve müzehhebdir. Tezhipli sayfa 14 satırdan oluşur. Başlıklar siyah mürekkeple ve bazı özel isimler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İlk iki sayfadaki yazılar yıldızlarla çerçeveli sayfalardaki yazılar ise çerçevesizdir. Bazı kelimelerin altı veya üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Cilt özellikleri: Bordo deri, şemseli, salbekli ve zencereklidir

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahim zînet-i envâr-ı kelâm-ı kadîm

Son: 'Ali Paşa eşerin kıldı Ziyâ'î tarih

Vüzerâ şânını bildirdi o 'âlî âşaf

Bu nüshada vakıf kaydı vardır.

-3442 numaralı İbnü'l-Emin koleksiyonu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

İstinsah tarihi: 1174 H/M1761

Müstensih: İbrahim Hulusi

Kitap Ölçüsü: 192X116 mm.

Varak: 2b-341a

Satır: 15st.

Yazı: Nesih kırması

Kâğıt: Aharlı Filigran: Su yolu filigranlıdır.

Nüsha Özellikleri: Söz başları ve duraklar yıldızlıdır. Serlevha: Mihrabiyeli ve müzehhebdir. cedvelleri yıldızlı, sayfa kenarlarında başlıklar kırmızıdır. Eserin baş kısmında 1a'da İbnül Emin Mahmut Kemal'e ait temellük kaydı vardır.

Cilt özellikleri: Sırtı siyah ve üzeri kâğıt kaplıdır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahim Zînet-i envâr-ı kelâm-ı kadîm

Son: 'Ali Paşa eşerin kıldı Ziyâ'î tarih

Vüzerâ şânını bildirdi o 'âlî âşaf

Sene 1174

Nüshalar özelliklerine göre sınıflandırılırken dikkat çeken birkaç noktaya temas etmek gerekir. Bunlardan birincisi: TY 1207 numaralı nüshanın ve TY 2486 numaralı nüshanın müellif hattı olabileceğidir. Fakat hangi nüshanın önce yazıldığı herhangi bir işaretle belirtilmemiştir. Yine TY 2486 numaralı nüshanın diğer nüshaya göre işlenen konuları daha fazladır. Temellük kaydında aile efradından bahseder ve yazısı daha

okunaklıdır. TY 1207 numaralı nüshada bazı konular atlanmıştır. Fakat güzel bir talikle yazılmıştır. Diğer nüshalarında yazısı güzeldir fakat TY 2349 numaralı nüsha ve H.O. 99 Viyana Millî Kütüphanesi nüshaları biraz daha özensiz, müsvedde görünümündedir. 3442 numaralı İbnü'l-Emin koleksiyonu nüshası ise Mahmut Kemal İnal'ın kütüphanesine ait olup sonradan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi kataloğuna dahil edilmiştir. Başarılı bir nesih yazı ile ele alınmıştır. Bu nüshada üçüncü sadrazamlığından azline sebep olan olaylardan biri olan Hocapaşadaki yangın hakkında küçük bir haşiye mevcuttur. H.O. 99 Viyana Millî Kütüphanesi nüshasının başında Es-seyyâh Sâmîr Yusuf Hâmîr (1223) adını taşıyan mühür vardır. Ayrıca bu nüshada vakıf kaydı da vardır. Nüshalar hakkında bilgi verilirken yer aldıkları kütüphallerdeki katalog bilgilerinden ve eserin dijital görüntülerinden faydalanılmıştır.

1.2. Hekimoğlu Ali Paşa'ya Ait Şiirler

Eserde Ali Paşa üçüncü kez sadaret için yazılan tebrikler, elde ettiği zaferleri tebrik için yazılan şiirler, vefatında yazılan mersiyeler haricinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın kaleminden çıkmış şiirler de mevcuttur. Tarihçi Hâkim Efendi kendisi için *hayli Arabiyat ve ulum-ı zahireden hisse-dar idiler. Ve hüsnü tabi'atları fevka'l-hadd idi. Âlî tehallüs buyurlar idi. Bazı gazeliyyat ve kıta'at ve ilahiyyatları vardır* (Güngör, 2019: 582) şeklinde edebi yönü hakkında bilgi vermektedir. Kâmuran Gökpınar'ın, Hekimzade Ali Paşa'nın hayatı adlı tezinde Paşa'nın ilahiyata dair makalesi olduğundan bahseder. Bu bilgi Vâsîf tarihinden alınmıştır. Vâsîf, Ali Paşa için *Âlî mahlası ile ilahiyyatı ve kabule makrun makalatı vardır* (Vâsîf, 1854: 87) şeklindeki kaydetmiş olduğu nota, döneminde yazılan tarihler, tezkireler ve oğlunun yazmış olduğu eserde dahi birçok birincil kaynaklar taranmak suretiyle telifatınadair birkaç manzume dışında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Şiirleri ise tasavvufî mahiyeti açık ve sarihtir. Şiir sanatıyla ilgilenen kişileri himaye etmiştir. Pek çok şair ona methiye, kıta, mersiyeler adamıştır. Bu da ne kadar ihsan ve inam sahibi biri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Şiir sanatıyla yeterince ilgilenememesinin nedeni olarak devletin en üst kademesinde görevlerinden dolayı olduğunu düşünülmektedir.

İsmail Ziyaeddin Bey eserinin 285b sayfasında Hekimoğlu Ali Paşa'nın naatlarına yer vermiştir.

Müstef' ilün Müstef' ilün

Dildâde-i zülfün şehâ

Maḥlūka baḥş itmiş Ḥüdā
Her tārına biñ cān fedā
Ey faḥr-ı ʿālem Muştafā

Rūşen-çerāʿ -ı cism ü cān
Üftādedür ins ile cān
Bende saña şāh u cihān
Ey faḥr-ı ʿālem Muştafā

Her bir kelāmıñdur baña
Āli bir cā eyler saña
Sensin şefiʿ rūz-ı cezā
Ey faḥr-ı ʿālem Muştafā

Üslubu sade, açık ve anlaşılır olan Ali Paşa Hz. Peygambere övgü niteliğinde yazmış olduğu bu şiiri Müstef' ilün Müstef' ilün kalıbıyla yazmıştır. Bunun haricinde oğlu Ziyaeddin Bey yazmış olduğu eserde babasının kaleme aldığı terci-ibendini de nakleder.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Göñül yād eyle raḥmān-ı Ḥüdāyı
Şefiʿ itdi Muḥammed Muştafāyı
Teşekkür ḥamd idüp eyle şenāyı
Şefiʿ itdi Muḥammed Muştafāyı

İki ʿālemde raḥmet Muştafādur
Keder gitdi göñüller pür-şafādur
Unutmaz ümmeti o pür-vefādur
Şefiʿ itdi Muḥammed Muştafāyı

Ne var ʿĀli saña böyle kerem var
Derūnuñda ola bir dürr-i şehvār
Dün ü gün zıkr idüp Allāha yalvar
Şefiʿ itdi Muḥammed Muştafāyı⁵

⁵Eserde, yukarıdaki şiirlerin nazım şeklinin terci-i bend olduğu belirtilse de dörtder mısradan oluşan üç bentlik bu manzumelere murabba-ı mütekkerir demek daha uygundur.

Murabba'-ı Müzdevic

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Diyârından cüdâ ' aşık hemîşe derd-i yâr ancağ
 Diyârından muğaddemdür şemîm-i derd-i yâr ancağ
 Çekilmez bârı dünyanuñ çekenler hep seniñçündür
 Kıyâs olmaz bu bir yâre çekilen derd-i yâr ancağ

Bu ' âlemde vefâ yokdur ne deñlü i' timâd itseñ
 Seferler eyleseñ Hinde ticâretler murâd itseñ
 Cihânıñ cümleten mâlı seniñ olsa mezâd itseñ
 Cihân içre beğâ için gerekdür saña kâr ancağ

Gerek zâhir gerek bâtın bu ' âlemde murâd eyler
 Seniñ va' diñ bilen kullar dilin her demde şâd eyler
 Dü destin kaldırup nefis ü hevâdan saña dâd eyler
 İlâhî dergehiñden ğayrı bir melce mi var ancağ

Seniñ vaşlıñ ne rütbe şâd u hurrem itse ' uşşâkı
 Firâkıñ fikriniñ havfıyla âh u zâr-ı müştâkı
 Kebüd eyler duğânından her âh itdikçe âfâkı
 Firâk-ı yâr vehmiyle geçen gün âh u zâr ancağ

Cemâliñ şevğine bülbül-şıfat dil nâleler eyler
 Her âh itdikce mâh-ı hüsne şankim hâleler eyler
 Benim meftûn-ı hüsni oldıgım nev-kâleler eyler
 Seniñ imdâduña ' Âlî irişür böyle yâr ancağ

Bu murabba da tasavvufî yönden kendi düşüncelerini anlatmak için kaleme aldığı sade bir şiiridir.

Nazm

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fa' ilün

Şayd iden yekdânedür bunca hezerân bülbüli
 Dâne birdür dâm hezâran ağ çeşmeşi bülbüli

Zülf-i hâliñ vaşf iden ‘ aşıkların taşdıķ idüp
Şaydına şayyādına hayrān olanlardur velī⁶

Gazel

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

Bize lütf etdi Hüdā şöyle ki gelmez ķāle
Şükri mümkün mi ola böyle kerem her hāle

Ol kadar verdi ğinā baña cenāb-ı Mevlā
İ‘tibār eylemezim cevhere cem‘ -i māla

Südi yoķ hırş u tama‘ eylemeniñ dünyāda
Vermeyince saña Bārī niye itmek nāle

Bī-vefā dünyeye hergiz şaşın itme rağbet
Bildi ‘ irfānı olan anı hemīn muhtāle

İştiyākım o kadardur ki cemāl-i bedre
Gāh olur şafvet-i dilden görünür bī-hāle

Bize lütf eyle süveydā-yı derūnuñ zinhār
Murg-ı dil zabt ola tā ķonmaya daldan dala

Uyma vesvāse yeter hāşırayı def‘ eyle
Saña reng eylemesin uğrama ‘ Ālī āle

Ali Paşa tarafından Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün kalıbıyla yazılmış olan bu gazel tasavvufi mana derinliğine sahip bir şiidir.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fa‘ ilün

Bil ne maħlūķdur murabba‘ pāyı var
Ne maķāmı vü ne ğod bir dārı var

⁶Bu manzume nazm şeklinde yazılmıştır.

Ne muķımdür ne müsāfir dāyimā
Māşiyen beytütet ider dārı var

Yüzine im' ānile itseñ nazār
Başını örter hemān-dem 'ārı var

Yalnız olmaz cihān içre hemīn
Kendüye uygun güzel dil-dārı var

Zehrine taħmil idüp kār-ħānesin
Nāzır olanlar şanurlar kārı var

Pür-şan' atile meşğül olmamış
Püşt-sengi yüklenüpdür bārı var

Bu cihānıñ bārını yükli gören
Zann iderler bī-nihāye kārı var

Çok fikir lāzım degüldür bil bunı
Evde olmaz bağ u bustānları var

Saña didim ben naķır u kıtmīranı
Bilmezisen gel berü yalvārı var

İsmail Ziyaeddin Bey eserinde bu şiirin lügaz olduğunu ve karışık olduğu söyler.
(Ziyaî, 1761: 287)

Nazm

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Degüldür her kişi her iş maħalli
Veyāħud bir maħal her iş maħalli

Sa' ādet şāħibi bilmek gerekdür
İş ehli kimdür ehli hem maħalli

Degüldür devlete lāyık ol ādem

Ki fark itmez maḥalli nā-maḥalli⁷

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fa 'ilün

Bir dem-i pür-süz itdim güş bilmem neydigin
Olmuşam bir nüşdan sarhoş bilmem meydigin

Nār-ı 'āşkı derdime āḥir devādur didiler
Ben vişāl-i yāri gördüm hoş bilmem keydigin⁸

Ali Paşa'nın esere alınan bütün şiirleri bu kadar olup tamamı 8 parçadan oluşur. 1 naat 1 terciibent 3 gazel 2 kıta ve 1 rubaiden oluşur. Bu 8 şiirin nazım şekilleri açısından sınıflandırılması hatalı olmuştur. Olması gereken nazım şekillerini şiirlerde belirtmek suretiyle yanlışlar giderilmeye çalışılmıştır. Şiirlerinin sayıca az olması kendisinin şiir yazması yerine daha ziyade şairleri himaye ettiğini göstermektedir. Yaşadığı dönemde pek çok şairi himaye ettiğini oğlunun şu sözlerinden anlamak mümkündür: *ḥüsn-i me 'āb için katı çok tevāriḥ-i seciyyesi mütezammına merşiyeler inşād olunmuşdur eger cümlesi taḥrīr u ta' dād olunsa bā' iş u imlāl u iṭnāb bir kitāb-ı nā-yāb olmaḥ iktizā iderdi.*(Ziyaî, 1761: 290) Ziyaeddin Bey babasının ölümünden sonra yazılan şiirlerin mecmua oluşturacak kadar çok olduğunu, bütün hepsinin yazılarak bir araya getirilse bıkkınlığa ve sözü aşırı uzatmaya sebep olabileceğini belirtmiştir.

Burada bir tablo yaparak Ali Paşa'nın yazdığı şiirlerin vezinleri ayrıca göstermek doğru olacaktır.

| Aruz kalıbı | Adet | Nazım biçimi |
|-------------------------------------|------|--------------|
| Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün | 2 | Rubai-Nazm |
| Feilātün Feilātün Feilātün Feilün | 1 | Gazel |
| Mefāilün Mefāilün Feülün | 2 | Murabba-Nazm |
| Mefāilün Mefāilün Mefāilün Mefāilün | 1 | Murabba |
| Müstefilün müstefilün | 1 | Murabba |
| Fāilātün Fāilātün Fāilün | 1 | lügaz |

Ali Paşa'nın yukarıdaki tabloya bakılarak yazmış olduğu şiir türleri ve vezinleri öğrenilebilir. Yazmış olduğunu şiirler sayıca az da olsa içten, duygularını ifade etme gücü açısından başarılıdır. Dini-tasavvufi mahiyette şiirlerdir.

⁷ Eserde bu manzume kıta olarak belirtilse de matla beyti olduğu için kanaatimizce nazm olması uygundur.

⁸ Bu kelime geydigün şeklinde de okunabilir.

Eserde kullanılan aruz kalıpları da aşağıda verilmiştir. Bu şiirler üçüncü defa sadrazam oluşu üzerine yazılanlar, kendisinin yazdığı ve ölümü üzerine yazılanlar olmak üzere üç farklı başlıkta toplanabilir.

| Aruz kalıbı | Adet |
|-------------------------------------|------|
| Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün | 8 |
| Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün | 4 |
| Mefûlü Mefâilü Mefâilü Feülün | 1 |
| Fâilâtün Fâilâtün Fâilün | 2 |
| Mefâilün Mefâilün Feülün | 2 |
| Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün | 4 |
| Müstefilün müstefilün | 1 |

Tablodan anlaşılacağı üzere şairler en çok Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün daha sonra edebiyatımızda en çok kullanılan vezinlerden olan Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün ve Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün kalıplarını kullanmıştır. Örneklerine az rastlanılan müstefilün müstefilün kalıbıyla da şiirler yazılmıştır.

1.3. Eserdeki Atasözü-Deyim-Berceste Beyitler-Ayetler

Eserde İsmail Ziyaeddin Bey atasözü ve berceste beyitlere yer vererek Türkçenin zenginliğini göstermiş, cümlede anlamı güçlü kılmıştır. Eserine almış olduğu şairlerin de şiirlerinde deyim ve atasözü kullanımını görmüştür. Bunun dışında söz kalıplarına yer vererek dili konuşma diline yaklaştırmıştır. Nitekim eserdeki atasözü, deyimler, tekrar ve ikilemeler hem cümle içi anlamını pekiştirmede hem de dil zenginliği ve ses ahenklerini sağlamıştır. Metindeki ayetler Türkçe anlamı verilerek dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca Ziyaî, Arapça atasözü ve ibareler kullanarak bir çeşni yapmıştır. Bu ibare ve sözlerinde Türkçe karşılıkları dipnotta belirtilmiştir.

İsmail Ziyaeddin Bey eserini oluştururken beyit, atasözü ve deyimleri olayların akışına göre vurguluyarak kırmızı yazmıştır. Atasözlerini yazarken atasözü fehvasınca şeklinde yazmıştır.

[215a]

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Ĥased-i ħalb-i ' adū luĥ ile zā' il olmaz

Sengde muźmir olan āteşe āb itmez eģer

[217b]

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Te'ennî hilm ile 'âķillerindür
Ėazab ta' cîl ile câhillerindür

[218a]

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün
Eger bir hâneye bıraķduńsa āzer
Şirāzından hāzer eyle birāder

[218b]

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
Zillet erbābı olur bāb-ı ilāhīde 'azīz
Halk cāmi' de el üzre götürür pā-pūşın

[224a]

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün
Her memlekete atmaķ için penbe-i berfi
Hallāc-ı felek çenberini çekdi kemāne

[229a]

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
'Azm-ı me'vā-yı na'īm eyleyicek Maħmūd Hān
1168
Hamd ola Hāķķa cülüs eyledi sultān Oşmān
1168

[255a]

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
Tir-veş rāstlıķ itme cānāna
Egri doğrıyı atar yabana

[262a]

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün
İşitdim tārihin ben Ėaraķaşdan⁹
Silaħdār şadr ile bil çıķdı başdan¹⁰

⁹III. Osman'ın döneminde sarayın baş celladının adı.

¹⁰ Silahtar kelimesiyle Sadrazam Bıyıklı Ali Paşa kastedilmektedir.

[274b]

Taḳdīr-i ilāhi ḳuvvet-i bāzuyla dönmez

[276a]

Hiç gelür yoḳ dile ğamdan ğayrı

[299a]

Teşrīfīñ ile ḥānemi reşk-i irem eyle

[300b]

Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün

Ḥallāḳ-ı cihān 'āleme itdikde tecellī

Her şahşı birer ḥālile ḳalmıṣ mütesellī

Bu beyit, berceste ve atasözlerinin dışında *ta'al zaman git zaman* kalıp ifadesi [277a] sayfasında kullanılmıştır. Bunun haricinde bazı ayetleri olayların geçerliliği ve örnekleme açısından kullanmıştır. Örnek olması açısından babasının ölümü için “*Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz*” mealindeki Ankebut suresi, 57. ayeti iktibas edilmiştir. Deyim ve atasözü açısından eserin zayıf kaldığını belirtmek gerekir. Ancak eserin bir tarih kitabı olduğunu göz önünde almak gerekir. Eserde ağdalı bir dil kullanılmıştır. Bazı bölümlerin okunması için yüksek bir gayret sarf edildiğini belirtmekte yarar görüyorum.

1.4. Eserdeki Deyimler

güş-ı cānile: Can kulağıyla(dinlemek); çok büyük bir dikkatle, iyice anlama, kavrama çabasıyla dinlemek.

Ḳulaḳ tıtmıṣ: İŝitmek istemek, dinlemek

burar güşun: Ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek.

bende-i ḥalḳa bī-güşidür: sorunlara kayıtsız kalmak

II. BÖLÜM

2.METİN

[210b]

[Der-Kenar] Tevcih-i Eyâlet-i Bosna Der-Def'a-i Şâlişe(1) haberiyle ikinci çukadârları Kayseriyeli Hasan Ağa vârid olduğda (2) sene biñ yüz altmışa vâşıl ve vaqt-i şitâ karîb olmağla (3) nev' i mâ-iğbirâr hâşıl olup eñi' ullah ve eñi' u'r-resül (4) ve ulü'l-emri minküm¹¹ emrine imtişâl ve emr ü fermân şevketlü pâdişâh-ı (5) zamân-ı re'fet-zılâl efendimiz hazretlerinindür diyü şabr-ı cemîllerinden (6) soñra hizmet-i âşafânelerinde Bosnevi'l-aşl delibâşı (7) olan İbrâhim Ağa'ya şöyle cevâb-ı mültefit-nişâb buyurdılar ki (8) İbrâhim Ağa Bosna memleketi 'acâyib diyâr-ı hevâdâr ve âb-ı (9) enhâr u âbâr-ı lañif ve hoş-güvârdır ve müntehâ-yı serhadât-ı (10) İslâmiyye olunmağla bi'l-cümle ahâlîsi levendât-ı dilâverân ile müşârün (11) bi'l-benândur diyü telatñüfâne hitâb buyurduklarında mûmâ- (12) ileyh dahî devletlü efendüm ol diyâr-ı dârü'l-cihâdda olan (13) fütühât-ı 'azîmeñiz zîb-i şahâyif-i tevârih olup bâ-huşuş (14) Nemçe çasarımñtâbü- rü menhûsî sizlerüñ hamle-i şîrâneñizden (15) meksür olması ve Banaluğa vesâ'ir yigirmi beş 'aded kal' a

[211a]

(1) ve palanğa mübârek yüzüñüzden tañlîş olmağla zannım budur ki (2)vilâyet-i Bosna'nun birün u derününde olan 'ibâd (3) ullahun du'â-yı hayrları berekâtiyle inşâallâhu te'âlâ (4) feyyâz-ı muñlak hazretleri bu sene dahî muqadder itmiş olaydı (5) diyü hatm-ı kelâm eyledikde vezîr-i rüşen-nihâd müşîr-i (6) [Der Kenar] Kid-i Tiryâki Meñmed Paşa ve 'adâvet u be-hazret-i Veliyyü'n-ni' am fiñnat-i' tîkâd hazretleri şöyle buyurdılar ki hâlâ şadr-ı (7) a'zam Tiryâki El-hâc Meñmed Paşa hazretleri kapu kethüdamızdan (8) on beş biñ gurus eyâlet-i Anâtolı tevcîhi içün ve yigirmi (9) biñ gurus dahî câ'ize taleb itmekle şimdi kapu kethüdamız Añmed (10) Ağa tarafımıza tañrîr eylemiş bu hareket-i nâ-becâ tabi' atıma gâyet girân (11) gelmişdür zîrâ otuz seneden

¹¹Nisa Suresi, 59.ayet, ey iman edenler! Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin ve sizden olan ulu'l emre (idarecilere) de.

mütecāvizdür ki rütbe-i ‘ulyā-yı (12) vezāret ile nice fütühāt u ğazavātta pā-ber-cā-yı temkīn (13) ve beş def‘a ser-‘ askerlik ve iki def‘a nā’il-i mühr-i sa‘ādet-(14) nigīn olup hızmāt-ı pādīşāhīde sa‘y-ı mechūdla bezl-i (15) vücūd iderek meşkürü’l- hızmət olduğumuz ma‘lūm-ı şıġār u kibārdur

[211b]

(1) ğazab-āmīz cevāb ile hātım-i kelām buyurup iki gice daġī maġall-i (2) mezkūrda mekş ü ikāmet ba‘dehu beş on biñ miqdārı (3)‘ asker ile tabl u nekkāre çaldırarak hareket ve Çorum nām (4) kaşabaya dāhil olduğu gün şāhib-i şadr Tiryāki Meġmed Paşa (5) el-ġasūd lā-yes‘ūd¹² mazmūn-ı ġikmet-nümünü üzere veliyyü’n-ni‘am efendimiz (6) ġazretlerinüñ çerāġlarından Karaġulaġ Selīm Ağayı bā-emr-i ‘ālī (7) Efendi’miz ġazretlerinde ġazīne-i ‘āmireden yetmiş beş biñ ġuruş (8) ġaldı diyü irsāl ve āġā-yı mūmā-ileyh ‘azīm ġicāb ve ıztırābla (9) ġāk-i pāy-ı ‘ālīlerine rū-māl olup keyfiyet-i ma‘lūmları olduğda (10) şöyle cevāb buyurdılar ki bu ġazīne-i ‘āmireden mā‘ada mirīden (11) yüz biñ ġuruş miqdārı aġce daġī şarf u istihlāk eyledim (12) ve bizden maġlūb olan meblaġ-ı merġūmdan şevketlü pādīşāhımızuñ (13) bir dürlü ġaberi yoġdur ve olsa bize beş yüz kīse daġi irsāl (14) buyururlardı diyü cevāb ve mektūbların mūmā-ileyhe teslim (15) ve i‘āde itdirdiler ve tahrīrāt-ı seniyyeleriyle ġelüp cevāblarını

[212a]

(1) daġi ‘alāmā-hüve’l-vāġı‘ taġrīr eyledikte Tiryāki Meġmed Paşa ġazretleri (2) bu tarzla tekdīrden ‘āciz olmaġla dā’ire-i hūmāyūn muġarreb (3) ve mu‘teberlerine dürlü dürlü ġileler tedārikiyle duġūl ve müşārūn-ileyh (4) ġazretlerinden sebep-i nükūl olacaġ nice muġaddemāt-ı fāsīde (5) ve tertīb-i ġayli kāsīdeye mübāşeret ve muġtezā-yı cibillet-i (6) aşlisine mütāba‘at birle fi’l- aşl keyfine uymaġda tekāsül (7) itmezler idi ancak tebdīr-i umūr-ı cumhūr ġūdā-yı fa‘‘āl ġazretlerinüñdür (8) ve vezīr-i cihān-peymā efendimiz ġazretleri bī-muġābā Kütāhya’ya duġūl (9) ve nüzūl ve üç gün anda ikāmetden soñra şavb-ı maġşūda (10) hareket ve ‘azīmet buyurdılar lākin Tiryāki Meġmed Paşa ġazretleri (11) şāhib-i mühr olmaġla vezīr-i Felāṭūn-fiṭnat dilir-i ‘alī’-sīret (12) zāt-ı cemīl-i bī-‘adīl efendimiz ġazretlerinüñ itlāfını ġazret-i (13) şehensāhīden ricā ve niyāz idüp berāy-ı maşlahāt müsā‘ade (14) olunmuş idi lākin Sultān Maġmūd ġān-ı veliyyü’n-ni‘am-ı (15) ‘ālemiyān efendimiz ġazretleri bu bābda vefā-dārılıġ idüp

¹²Kıskanç kimse mutlu olamaz anlamına gelen Arapça atasözü

[212b]

(1) vezîr-i kerâmet-iktidâra ‘an-şamîmi’l-kalb maḥabbet¹³ ve i‘tibârları (2) olmağla efendimiz ḥazretlerinüñ ḳapu kethüdâsı Aḥmed Ağa’yı ḥuzûr-ı (3) hümâyûnlarına ḥafiyyeten ihzâr ve ḥuşûş-ı mezbûrî ihbâr buyurdıklarında (4) mûmâ-ileyh daḥî bu sırr-ı mektûmı ḥâk-i pâ-y-ı müşîrânelerine sırren inhâ (5) eyledikde Begmazlı nâm maḥalde bu ḥaber-i vaḥşet-eşer vârid ve mefhûmı (6) ma‘lûm-ı devletleri olduḳda kimesneye keşf-i râz buyurmayup ol maḥalden (7) debdebe-i ḥaydar-kevkebe ile naḳl u mürûr ve ‘ubûr eyledikleri maḥallerde (8) şıḡâr u kibâra in‘âm-ı mevfûr iderek çâr-ḩâḳ ta‘bîr olunan (9) mevzi‘e vuşûl-i meymenet-mevşûl buyurdılar beri ḩarafdan (10) Tiryâkî Meḥmed Paşa ḥazretlerinüñ gice keyfî mücedded olduḳca ḩarâret-i (11) ḡazabı müştedd olup vezîr-i nâ-yâbın teşne-i ḥûn-âbı olmağla helâkine (12) ḳaşd ve üç ḳıḩ‘a emr işdâr ve bir ḳıḩ‘asın buḡday taḩşîli (13) bahânesiyle bir ḳapucıbaşıya virüp Gelibolı’ya gice ile duḡûl ve vezîr-i (14) rûşen-zamîr ḥazretleri ise dergâh-ı ‘âlî ḳapucıbaşlarından (15) kethüdâ-yı ‘âlî-ḳadrleri sa‘âdetlü Muḥammed Ağa’yı iskeleye me’mûr

[213a]

(1) ve benüm emrüm olmadıḳca bir ferd Gelibolu ḩarafına mürûr itmesün tenbîḩ (2) buyurmağla tûḡ-ı ber-furûḡları ḳonâḳcı Nişli ‘Ömer Ağa ve Ḵaraca (3) Virânlı Aḥmed Ağa’yı iḳtizâ iden ḳonâḳları âmâde eylemek üzere (4) Gelibolı’ya emr erü yedine verilen defter mücebince beş biñ nefere (5) biñ ḳadar ḳonâḳ ihzâr olunup cenâb-ı destûrânelerine (6) daḥî çevḡân-zâde sarâyı tehiyye-i ve taḩliye ḳılınup ol gice Aḥmed Ağa (7) ol ḩarafda olmaḡın ‘ale’sehir altı ḩıdmetkârlı bir aḡa gelüp (8) ve çuḳadarınıñ biri tebdîl ve üzerinde şâtîr ḩolaması var (9) Aḥmed Ağa bu ḳıyâfeti gördükde bir kimesneye su‘âl eyleyüp (10) cevâb virir ki sultânım bu aḡa ḳapucıbaşı imiş bu gice aḩşam (11) namâzından soñra geldi buḡday üzerine me’mûr olmuş didikde (12) mezbûr Aḥmed Ağa ol ḩinde ḥazînedâr-ı veliyyü’n-ni‘amiye ḳapucıbaşınıñ (13) buḡday içün Gelibolı’ya geldiḡini tezkire ile ihbâr u keyfiyyet (14) efendimize ‘arz olunduḳda ‘askerüñ nişfi Gelibolı’ya irsâl (15) ve mükemmel âlây sipâriş buyurılıp iskeleden nüzûl ve sâlîfü’z-zikr

[213b]

¹³Derûn ve kalbden, riyâdan âri ve hâli olarak. Kalbin samimiyyeti ile.

(1) çevgânzâde sarâyına vuşul bulunca iki giceli âlây-ı vâlâ (2) tertib olunup ba' dehu iclâlle zevrağ-süvâr ve Gelibolı tarafına (3) mürûr ve esb-i şabâ-reftâra binüp âlây-ı mürettebün vasaından (4) yemîn ü yesâre bî-mühâbâ iltifât buyurarak sarây-ı mezbûra sâye- (5) endâz-ı iclâl ve qarâr buyurduklarında zâhirâ buğdaya me'mûr (6) kapucıbaşısı bilâ-tehâşî huzûr-ı gayûrâne ihzâr ve icrâ-yı (7) merâsimden sonra yine geldiñ ve yine me'mûr olduñ diyü nevâzişâne (8) su'al buyurduklarında egerçi buğdaya me'mûriyyetini 'arz eyledi ammâ (9) mehâbet-i meclis-i celâdetlerinden vücûdına lerce 'ârız olmağla (10) öyle ise me'mûr olduğıñ buğday üzerine şimdi git (11) diyü emr ve ol sâ'at huzûr-ı 'âlilerinden kaldırup (12) me'yüsen gönderdiler Tiryâki Mehmed Paşa'nuñ bu tarîk ile dañi (13) fırsat-yâb olmadığından keyfi hâlel-pezir olup efendimiz hazretleri (14) maħall-i merķūmdan Edirne cânibine rû-be-râh 'azîmet iken paşa-yı (15) müşârün-ileyh bir gayrı dâm tezvîr kurup Edirnevî'l-aşl kız 'Alî Ağa

[214a]

(1) oğlu dimekle şehîr Süleymân ağa nice müddet Edirne bostâncı (2) başılığında be-kâm olup vezîr Genc 'Alî Paşa'yı bâ-emr-i 'âlî (3) Edirne'de katl ve bu güne hıdemât-ı mekrûhda bulunmağla (4) rütbe-i vezâret ihsân olunan kız 'Alî oğlu Süleymân Paşa (5) Bosna vâlîsi iken Anâtolî eyâleti ihsân olunup (6) vezîr-i 'âlî-şân Efendimiz hazretleri Bosna'ya teşrif iderken (7) eşnâ-yı tarîkda mülâkât olunduğda kâr-ı mel' anete ictisâr ve (8) kazâya uğratmak şartıyla şâhib-i şadr-ı bed-kirdâr Tiryâki Mehmed (9) Paşa tarafından Süleymân Paşa'ya emr işdâr olunup Malkara (10) nâm mevķifde baş-ı buriyâ-yı hûlyâ veliyyü'n-ni' am hazretleri (11) dañi kat' -ı merâhîl iderek Elmalı nâm mevzi' de sâye-bağş-ı (12) celâdet eyledikleri gice Süleymân Paşa kethüdâları 'Arapkîrî (13) Hüseyn Ağa'yı hazret-i veliyyü'n-ni'amı da'vet için irsâl eyleyüp (14) lâkin de'b-i vüzerâdan bî-haber olmağla böyle 'adîmü'l-mişl vezîr-i (15) celâdet-eşeri bî-hengâm da'vet-i su'âd-ı beden neş'et

[214b]

(1) itmekle veliyyü'n-ni' am hazretleri dañi ol anda yimeklik emr ü fermân (2) ve Süleymân Paşa'nuñ kethüdâsını ihzâr ve hâk-i pây-ı devletlerine (3) ruħ-süde-i haclet şî'âr olduğda Hüseyn kethüdâsını katl (4) ider idim lâkin senüñ ne kabâhatüñ vardur diyü hitâb (5) ve paşañ yolum üzerinde turmasun yoluna gitsün yoħsa (6) kendüye zararum tokunur diyü cevâb-ı 'itâb ile kethüdâ-yı mûmâ- (7) ileyhi i' âde ve gelüp paşasına cevâb-ı veliyyü'n-ni' amiyi bir bir taķrîr (8) ve ifâde eyledikde vezîr-i müşârün-ileyhe havf u

haşyet tārī¹⁴(9) olup gerekdür kendüsin bilmezlere kendüyi bildirmek (10) me 'ālince tabl ü naqqāre çaldırmadan toğrı yoluna müteveccih oldu (11) ammā bu eşnāda devletlü efendimiz hazretlerinüñ kapu kethüdāları (12) Aħmed Ađa ma' iyyet-i müşirānelerinde olmağla rü-māl-i ħāk-i pāy-ı 'ālileri (13) olup devletlü efendim Süleymān Paşa kuluñız bu bendeñüze (14) bir ādem gönderüp veliyyü'n-ni' am efendimiz hazretlerinüñ ğazab (15) ve infi' ālleri ma' lūmı olmağın ' ađīm-i bükā idüp cezmine i' tirāf

[215a]

(1) ve hazret-i veliyyü'n-ni' am-ı meleki 'ş-şiyemden ricā ve ' afvların isti' tāf (2) eylemiş kerem-kāren merāhim-dişār i' nāyetleriñüzden mürā' āt-ı (3) ħātır buyuruñ diyü tekrār rüyı niyāz-ı sāyide-i dāmen-i mekārim-sāzileri (4) eyledikde veliyyü'n-ni' am efendimiz hazretleri dağı ber-muqtażā-yı (5) ħilm ü semāhat bir a' lā donanmış at Aħmed Ađa'ya teslim (6) ve ba' zı kelimāt-ı müstevcibetü 't-taħrīm ile Süleymān Paşa'ya irsāl (7) eyleyüp devletlü veliyyü'n-ni' am āşaf-ı ' ale'l-himem efendimiz hazretleri (8) irtesi gün ale's-seħer şavb-ı maqşūda ' azīmet buyurdılar (9) ve Tiryāki Paşa hazretleri bu vechle dağı mel' anetin icrā idemediğinden (10) raħiķ keyf-i muħtel ü müşevveş olup ne ideceğini bilmedi (11) ve bir güne dağı ħıyānete cesāret idüp **Beyt Ĥased-i kalb-i (12) ' adū luţf ile zā 'il olmaz Sengde muzmir olan āteşe āb (13) itmez eşer** müfādınca āteşünde derün meş' unların āb-ı (14) luţf ile teskīn idemeyüp mirāħorını tebdil-i cāme ile (15) muşaddar cānibine irsālde ta' cıl ve müşārün-ileyh hazretleri elbette

[215b]

(1) Edirne'ye varur fikriyle Bostancıbaşı Selīm Ađa'ya ve Edirne (2) kādısı efendiye ve yeñiçeri ağasına nihānice emr-i āli göndermişdür (3) lākin mūmā-ileyh Selīm Ađa şadāret-i şānilerinde ħaraķulaķ (4) ħizmetlerinde olup ba' dehu bostancıbaşılığla çerāđ ve (5) bunlardan mā' adā vāfir kerem-i ' ālilerine müstađraķ olmağla (6) bu güne ħareket-i nā-şavāba cesāret itmeyüp devletlü veliyyü'n- (7) ni' am efendimiz hazretleri dağı şafvet-i derün-ı cesāmet-nümünlarından (8) nāşi bilā-teħāşi Edirne'ye teveccüh ve bir ħonāķ ħarīb maħalde ba' de'l- (9) **[Der Kenar] Vuşul-ü Edirne hazret-i Veliyyü'n-ni' am** iķāmet tūđ-i nuşret-furūđlarıyla Nişli-zāde ' Ömer Ađa ve ħaraca (10) Virānı Aħmed Ađa'ya buyuruldu taħrīr ve teslim ve Meriç Köprüsi (11) ħurbinde bir ħonāķ taħliye oluna diyü emr ü tefhīm olunmağla istiķbālleri-çün (12) Edirne ahālisine bir

¹⁴Korku ve ürpermenin meydana gelmesi anlamındadır. Ancak burada haşyet kelimesinin 'Allah'ın büyüklüğünü, azametini idrak eden kulun O'nu hakkıyla tázim edememek ve kulluğına lāyık olamamak endişesiyle kalbinde hissettiği ürperme, korku, havfın bir üst derecesi' anlamını göz önünde bulundurmakta fayda vardır.

mertebe ārz-u-yı hā'hiş 'ārız olmuşdur ki (13) şehriñ derün u bîrûnunda ve eṭrāf u hāmişinde olan (14) şıġār u kibār istiķbāl eylediklerinden mā'ada der ü dîvārı (15) temāşacılarla mānend-i teşāvîr-i Bihzād hem-reng-i buķalemün-mişāl

[216a]

(1) olup müşārünileyh efendimiz ḥazretleri daḡi saṭvet-i ḥaydarāne (2) ile müheyyā olan konaġa nüzül-ı iclāl buyurduķlarında ser-i (3) bostāniyān ve Edirne ķādısı ve yeñiçeri aġası ve ricāl-i (4) sā'iresi taķbîl-i dāmen-i meķārim-i pîrāmenleri ile şeref-yāb (5) olup izhār-ı fermān-ı mel' anet-' unvān ķanda ķaldı (6) mahābet-i meclislerinden vücūdlarına lerze 'ārız olmaġla (7) sırr eyledikleri emrūñ herze olduġın bilüp ḥuzūr-ı celādet (8) maḥşūrlarından nice taḥliş-i girîbān iderüz fikrine düşdiler (9) ba' d-ı zamān ḥuzzār-ı meclise ḥiṭāb buyurup Edirne dārü'l-meymenenin (10) bā-ḥaṭṭ-ı hümāyün-ı ma' delet-maķrūn niżāmına me'mūrum altı günlük (11) zaḥîre āmāde idinüz diyü emrleri şudūr itdükte fermān (12) devletlü efendimiz ḥazretlerinüñdür diyerek pā-būs-ı destūrānelerinden (13) soñra her biri murġ-ı dili zaḥîre kaydıyla āb u dāneye düşürüp (14) müşārün-ileyh ḥazretleri daḡi sā'at ṭoķuzda şüret-i (15) meserretde naķķāre ve ṭablı beşārete aġāz ve ṭulî' a-i fecrde

[216b]

(1) ba' de edā-yı namāz bî-muḥābā ḥareket buyurduķlarından ahālî-i şehre (2) ḥavf u hirās gelmekle Muştafa Paşa nām menzile vuşullarında (3) tekrār taķbîl-i ķademleriyle istinās için cümlesi hezār 'aciz ile (4) i' tizār eyleyüp devletlü efendüm fermānuñuz üzere altı günlük (5) zaḥîre mevcūd ve ḥazırdur efendimiz şimdi ḥareket buyurdılar (6) āyā ḥizmet-i celîlerinde kuşūrımız mı zuhūr eyledi diyü istid'ā-yı (7) 'ināyet itmeleriyle vezir-i şāḥib-ferāset ḥazretleri şöyle cevāb-ı (8) kiyāset nişāb buyurdılar ki diyār-ı Bosna'nuñ iḡtilālî ve eşķiyāsınuñ (9) dürlü dürlü ızrār ve ḥabāşet ķārları şevketlü pādîşāh-ı 'ālem-penāh (10) ḥazretlerinüñ mesmū' -ı hümāyūnları olmaġla mażarrat-ı eşķiyā def' i (11) ve tekālîf-i şāķķa ve 'örfiyye ref' i bābında ķapucıbaşı ile emr-i 'ālîleri (12) şudūr ve bir gün aķdem niżām ve intizāmına me'mūr olmaġın (13) isti' cālen ḥareket ve ref' -i livā-yı 'azîmet olundı diyü Edirne (14) ķādısı efendi ḥazretlerine ve bostāncıbaşı aġaya ve yeñiçeri (15) aġasına ve sā'ir ricāl-i Edirne'ye ḥil' atler ilbās eyleyüp ol gice

[217a]

(1) menzil-i merķūmda ārām-ı iķāmet ve irtesi ‘ale’s-seher şavb-ı (2) maķşūda ‘azīmet buyurup eyyām-ı şitā müte‘ākib olmağla Bosna’ya (3) iki ayda vuşūl ve bir kōnaķ kalarak tūğ-ı mühr-i fūrūğların (4) cānib-i sarāya mevşūl buyurup ber-mūcib-i defter biñ miķdārı (5) kōnaķ olundukdan şoñra vezīr-i celādet-semīr hāzretleri (6) daħi debdebe-i İskender-kevkebe ile tertīb olunan ālāy-ı vālāya (7) ve eṭrāf u enḥāya ‘arz-ı dīdār-ı celādet-iķtidār iderek (8) zāt-ı semāhat-simātları için āmāde olan kōnağa nüzūl (9) buyurduklarında otuz ‘aded miķdārı qarābīn-i kurbet-rehīn zebḥ (10) ve fuķarāya şarf u bahş olundı lākin zümre-i kuzātdan ser-i eşkiyā (11) maḥremizāde müşārūn-ileyh hāzretlerinden bu keyfiyyet-i şecā‘at-āsārı (12) müşāhede eyledikde kendiye ‘azīm ḥavf u ḥaşyet tārī olup (13) zīr-i destinde olan üç biñden mütecāviz eşkiyāyı taḥrīk (14) ve mel‘anetlerine taķviyyet birle gürūh-ı mezkūrenüñ fesād ve tuğyanları (15) iştīdādına bā‘iş ve bādī olmuşdır ammā veliyyü’n-ni‘am hāzretlerinüñ

[217b]

(1) nizām-ı memlekete dā‘ir yed-i mü‘eyyedlerinde ḥaṭṭ-ı hümāyūn olup **beyt (2) Te’ennī ḥilm ile ‘ākıllıdır Ğazab ta‘cīl ile cāhillerindir** me‘ālince (3) öteden berü me‘lūf oldukları resm-i ‘ādī üzere ḥareket ve vaķt-i (4) merhūne dek muşāberet buyurup ba‘dehu li-ecli’l-maşlaḥa Travnik cānibinde (5) naķl u qarār buyurdılar ve bir kaç ay miķdārı eşkiyānuñ ‘işyānı (6) mütezāyid ve ehl-i ‘ırzuñ revāc-ı rāhatları günden güne kāsīd (7) olup ṭavk-ı itā‘atdan ḥāric tekālīf-i şer‘ü kānunı ṭard (8) u redd itmeleriyle iķtizāy-ı cezāları taḥķīķ olunup li-‘illetin te’ḥīr (9) ve ta‘vīķ olundı Tiryāki Paşa’yı ṭarafa temāşānuñ mīraḥorı ise (10) yedinde olan qarāṭis-i pūr-telbīsi ṭaraf ṭaraf icrāya mübāşeret (11) ve müteraķķib-i ruḥşat iken Tiryākī-i müşārūn-ileyh hāzretlerinüñ mezāk-ı (12) kibr ü kīni ve icrā-yı mefāsīd-i ḥased-āyīnı birer birer ma‘lūm-ı Hāzret-i (13) ḥilāfet-penāhī oldukda mühr-i hümāyūn-ı salṭanat güvāhı yedinden (14) aḥz u mağzūben Balıķ-ḥāneye gönderildi vaķt-i ‘azlinde şöyle nuṭķ-ı (15) hümāyūn-ı işābet-nümün şādır oldı ki bu ādemi bize zarīf ve ‘uķalādandır diyü

[218a]

(1) ta‘rīf ile birden rütbe-i vālā-yı vezāret ve şadārete nā‘il ü vāşıl (2) eyledikde bu mel‘ūn ise kırķ seneden berü bu kadar ḥıdemāt-ı (3) cemīle ve ğazavāt-ı celīlede sa‘y-ı mechūd ve bezl-i vücūd idüp (4) milel-i Naşārā ve memleket-i Kisrā daħi dilāver ve nām-āver-i melek- (5) ḥaşlet İskender ü ḥaydar-şöhret bir vezīrim vardır anıñla (6) ad‘ā-yı aķrāniyye düşüp telefine sa‘y ider bir müḥerrādur ki biñ (7) dil-teng dimāğına muḥtel ve müşevveş eyleyüp bu kadar ihām u imā (8) eyledüm kaṭ‘ā ḥaber añlamaz diyü nuṭķ-ı miskī’l-ḥitāmları şudūr (9) itmişdür **beyt Eger bir ḥāneye bırakduñsa āzer Şirāzından** (10)

hazer eyle birāder me'ālince devletlü veliyyü'n-ni' am efendimiz hāzretleri (11) hāḡḡında Tiryākī Paṣa hāzretlerinüñ āteṣ gede-i derün-ı cesed- (12) nümünü ōerāre-feṣān ve her çend sū'-i ḡaṣd üzere olduḡı (13) zāhir ve rāygān olmaḡla beyne'l-enām mezmüm ve bed-nām olup (14) müōārün-ileyh efendimiz hāzretleri ise her hālde umurun hāvāle-i (15) dergāh-ı Hüdāyī ḡayūr itmekle sū'-ı ḡaṣd iden dūōmenānı min ḡable'r-raḡman

[218b]

(1) merdüd u maḡhūr olup hizlāndan hālī olmamıōlardır (2) ve ḡayr-h'āh-ı 'amme-i 'ālem olmaḡla zamān-ı devletleri bādī-i rāḡat(3) u sāmānī-i nev' i beni ādem olup gerek ricāl-i devlet ve gerek (4) erbāb-ı zillet naḡar-ı 'āḡıfet eōerlerinde yeksān ve berāber idi(5) ve belki **beyt Zillet erbābı olur bāb-ı ilāhīde 'azīz Hāḡḡ-ı (6) cāmī' de el üzere götürür pāpūōım** müfādınca ōuret-i ḡaḡāret (7) ü zī- mezelletde olan zu'afā ve fuḡarā ve sālīkān-ı dervīōān(8) dergāh-ı āōafī ve āsitān-ı 'ālilerinde cümleden ziyāde mu'azzez ü(9) mu'teberler idi ve müōārün-ileyh efendimiz hāzretlerinüñ vüçüd-ı(10) mekārīm-nümüdları perveriō-yāfte-i enderün-ı hümāyün olmaḡla(11) maḡām-ı dil-nüvāzide herkese ōuret-i ḡasene ile rü-nümün olurdu(12) ez-cümle bundan aḡdem mīrāḡor-ı evveli ōehriyārī olan Firārī(13) zāde vezīr mükerrrem devletlü 'Abdullāh Paṣa hāzretleri Tiryākī-i müōārün-(14) ileyhüñ vaḡt-i ōadāretinde Aydın vālisi bulunup müōārün-ileyhüñ(15) ōadāretinden 'ālem-i zayıḡ-ı ōadra mübtelā ve ḡareket-i nā-pesendīdesi

[219a]

(1) her vechle nā-becā olmaḡla 'Abdullāh Paṣa hāzretleri Aydın'dan (2) ḡafiyyeten iḡzār u ḡüç Beōiktaō' da bulunmaḡla sāḡīl-i sarāy-ı (3) mezbūrda iḡfā olunup ba' dehu Tiryākī Paṣa hāzretlerini (4) daḡı da'vet ve yedinden mühr-i hümāyün aḡz olunup müōārün-(5) ileyh devletlü es-seyyid 'Abdullāh Paṣa hāzretlerine i'ḡā (6) ve bütün dūnyā müceddiden iḡyā olmuō idi ve veliyyü'n-ni' am efendimiz (7) hāzretleriyle rütbe-i uḡuvvetde mezīd ülfetleri olduḡından mā'adā (8) bālāda beyān olunduḡı gibi ōadāret-i ōāniye da'vetlerine vezīr-i (9) müōārün-ileyh hāzretleri me'mūr ve ḡadden birün kerem-dīde-i (10) iḡsān-ı mevfürları olmaḡla beynehümāda olan tezāyüd-i meveddetleri (11) müterākīm ve müteekkid olmaḡın ḡaḡım-ı mülükāne ile paṣa ḡapusuna (12) nüzüllerinde selefleri Tiryākī Meḡmed Paṣanuñ veliyyü'n-ni' am hāḡḡında (13) icrā-yı ḡarez eylediḡini ḡāvī rīkāb-ı kām-yāb-ı ḡüsrevāneye (14) telḡiō eyledikde ōevketlü sulḡān Maḡmūd ḡān hāzretlerinüñ (15) daḡı keyfiyyet-i mācerā kemākān ḡaḡāyık-ı deḡāyıkıyla ma'lüm-ı hümāyün-ı

[219b]

(1) ferāset-nümünları olmağla tevkîr-i şân ve terfî^c-i kıadr-i zât ve zamanları (2) bābında baħr-ı bî-girān ‘ināyet-i ħüsrevāne-i mevċĥîz ve neyyir-i re’fet- (3) nişān-ı pādîşāhāna Pertev-rîz olarak ħaĥtı ħümāyûn-ı mülātefat- (4) meşĥûn-ı şeref-baĥş-ı şudûr ve ħuruf-ı mekremet zūrûfunda (5) diyār-ı Bosna’nuñ nizāmı mezkûr buyurulup ħaraf devlet-i ħaydarānelerine (6) vuşûl bulduğda kimesneye izĥâr buyurmayup derûn-ı Bosna’da (7) olan ħapudānān ve ağayān başlıyān ve sâ’ir ricālînûn (8) şağîr ü kebîrine mü’ekked buyurıldılar taħrîr ve Travnik nām maĥalle da’vet (9) ve Bosna sarāyı derûnunda olān yeñiĥeri ağasına ve ‘alemdārāna (10) ve sâ’ir yoldaşlarına ve Moşdar ahālisine daĥi başka başka (11) buyurıldılar taħrîr ve irsāl olunduğda bi’l cümle emr-i veliyyü’n-ni’amiye (12) be-ser ü çeşm-hā diyü imtişāl ve yerlü yerlerinden ħareket ve isti’cāl (13) idüp Travnik’e cem^c oldılar ammā bu ħilâlde Nüy Ķapudānı (14) dimekle meşĥûr Ca’fer nām ħapudān Nemçe ħarafından gelen tüccāra (15) tasalluĥ ve şulĥa muğāyir ħareket eyledigini Nemçe ħasarı āsitāne-i

[220a]

(1) ‘aliyye de muĥîm balyozuna taħrîr eyledikde ħapudān-ı mezbûruñ ħatli (2) bābında vezîr-i şecā’at-semîr-i veliyyü’n-ni’am efendimiz ħazretlerine (3) ħiĥāben bir kıt’a emr-i ‘ālî işdār ü irsāl ve manzûr-ı ‘ālîleri (4) buyurulduğda ħapudān-ı mezkûr egerci zātında kār-güzār ve be-nām-ı (5) ādem olup çendān itlāfını münāsib görmeyüp lâkin infāz-ı (6) emr-i ‘ālîşān-ı lâzıme-i ħālimizdür diyü ber-müceb-i emr-i ‘ālî icrā-yı (7) cezāsı ħuşûşunda buyurıldı taħrîr ve Eginli şehrinden ħaftān (8) ağası Muĥammed Ağa’ya teslim ve ma’iyyetine enderûn ağaları bahadırlarından (9) yigirmi nefer miĥdārı dilāver ta’yîn olunup Travnike da’vet (10) olunan ahālî-i Bosna geldiklerinde ħaftān ağası Travnike (11) dört sâ’at ħarîb Ķaraĥol nām ħaryeye vuşûl ve vaĥt-i (12) ‘aşırdan soñra Yayça ħal’asına yatsu ezāniyla gelüp ba’de’l(13) ħaber ħal’a ħapuları güşāde ve iĥerüye duĥûl eylemekle Yayçalı Muĥammed (14) Paşa’ya devletlü efendimiz ħazretlerinüñ ħaftān ağaları gelüp (15) size müsāfir olacaĥ diyü ħonāĥcısınıñ geldigini iĥbār itmeleriyle

[220b]

(1) paşa-yı mûmā-ileyh böyle bî-vaĥt gelişden ħavf-ı serzeniş ħarı (2) olmağla ħaremine firār eyledi zirā mîr-i mîrān ħazretleri mûmā-ileyhi (3) veliyyü’n-ni’am efendimiz ħazretleri ser ‘asker-i Sivas iken zühûr iden(4) cürmi muĥābelesinde Sivas ħal’asine ħal’a bend vaĥtin murād eylediklerinde ketĥüdā-yı (5) muĥteremleri Bosnevi’l-

aşl Muhammed Ağa ber-muktezâyı gayret (6) cürminin ‘afvını ricā ile hālāş olmuş idi bināen ‘aleyh hā’ifen (7) haremine kaçmışdı kaftān ağası ol gice anda beytütet-i Ca’fer (8) kapudān Gölhişār nām maħalde meks üzere olup Gölhişār (9) ve Gülec nām kal’alardan takṣit taḥşili için ittibā’-ı veliyyü’n-ni’-ı aından (10) Qaracavirānī Aħmed Ağa kapudān-ı mezbūr ile hizmet-i mezkūra ‘ale’s- (11) seħer bā-emr-i ‘ālī me’mūr olmalarıyla kapudān-ı mūmā-ileyh bundan aqdem (12) berāy-ı maşlahat taraf-ı hāzret-i velliyyü’n-ni’-ı amīye irsāl eylediği ādemine (13) müterakķib iken ādemisi cānib-i vezīr-i Risto-tedbīre varduğda (14) müşārün-ileyh hāzretleri kethüdāları olan ‘Alī Ağa’ya şöyle hitāb-ı (15) ferāset-nişāb buyurdular ki mūmā-ileyh bir kāğıd taħrīr ile ki ‘ināyetlü

[221a]

(1) efendimiz hāzretleri muqaddemā da’ vetiñüz için emr buyurmuşlardı (2) lākin siz devletlü efendimiz hāzretlerinüñ mu’temedisiñüz (3) gelmeñüz iktizā itmez ve mektübımız her ne maħalde vuşul bulursa (4) ‘avdet idüñ zīrā Nemçe çasarınuñ şulha muğāyir hāreketi zāhir (5) ü bāhir oldığı ma’lūm-ı Devlet-i ‘alīyye olmağla Novi ve İstroviçe(6) ve Ferdince ve ol havālilerde sedd-i bend-i İslām olan kal’a (7) ve pelinğalaruñ ta’mir ve istiħkāmı iktizā idüp keşfi tarafımızdan (8) sizlere ihāle ve hadememiz mu’temedlerinden kaftānī Muhammed Ağa buyuruldu(9) ile me’mūr olmuşdır bi-minnihi te’ālā her ne maħalde müşādif iderseñüz (10) ‘avdet ve birbirinüzle müşāvere iderek hizmet-i celīle-i pādişāhīde (11) bezl-i kudret idüp keşfi lāzım olan maħalleri i’lām ve mühriñüz (12) ile imzā ve ihtitām eyleyüp tarafımıza ifāde idiñüz diyü mektüb-ı (13) emr-üslüb taħrīr ve kapudān-ı mūmā-ileyhüñ ādemiyile Travnik’e (14) irsāl ve tesyir olunmağla ādemiyse daħi ‘ale’l-‘acele Ca’fer (15) kapudān tarafına taħrik-i rikāb-ı şitāb ve Travnik’e on beş sā’at

[221b]

(1) qarīb Gölhişār kal’asına geldikde nehr-i Gölhişār üzerine mebnī (2) üç sedli köşk içinde kapudān-ı mūmā-ileyh mezbūr Aħmed (3) Ağa’yla otururken vāşıl olup kaftān ağasınuñ me’mūriyetini (4) ifādeden şoñra ağa-yı merķūm daħi enderün ağalarından yigirmi (5) miqdarı baħādur ile ol maħalle nüzul eyleyüp kapudān-ı mūmā-ileyh beyne’l- (6) akrān nām-dār ve müşārün bi’l-benān olup ve yigirmi kadar (7) ‘avene-i nām-āveri olmağla kaftān ağası ‘avene-i kapudāndan teħāşī (8) üzere bā-üslüb-ı hākimāne hāreket ve tarafeynden ādem telef (9) olmasun diyü ‘āķilāne tefekkür ve gayret idüp muktezā-yı hāle (10) göre yemin ü yesāra iltifāt ile kelām ve enderün ağaları (11) daħi hizmetkār mānendi pā-beste-i kıyām olup işārete müterakķibler (12) iken kaftān ağası meclisden ħurūc idüp enderün ağalarından (13) Qarşlı ‘Abdī Ağa’ya kapudānuñ

katlı olunmasun me'mûr olduğın (14) hafıyyeten ihbâr ve 'avdet ve Şarı Halîl gelüp işâret eyledikde (15) mezbûr Halîl Ağa der-'ağab bir peştov şıķup mâ' adâdan dağı

[222a]

(1) on beş miķdârı peştovlara âteş olunduķda ķurşun işâbet (2) itmemekle ğulâmân-ıhâzret-i veliyyü'n-ni' amîden biri der-'ağab (3) üzerine düşüp Halîd nâm ğulâm serini gövdesinden (4) cüdâ ba' dehu ĥâk-i pây-ı hâzret-i destûra getürdüklerinde Bosna (5) nizâmı için şudûr iden haţţ-ı hümâyün-ı şevket-nümünü dîvân-ı (6) haydarânelerinde kırâ' at vesâ'ir eşķiyânuñ cezâ-yı sezâlarına (7) mübâşeret buyurulmuş iken dârü's-sa' âde ağası Beşîr (8) Ağa ve hâzinedârı Süleymân Ağa'nuñ zamîr-i mel' anet-pezîrlerinde (9) cây-gîr olan ğarez-i cibillî muķtezâsınca hilâf-ı 'âde 'azl (10) ve tekdîr idüp biñ yüz altmış bir senesi muharremü'l-harâmı zarfında **[Der Kenar] Tevcîh kerden-i Tırhala ber-vech-i arpalık hâzret-i veliyyü'n-ni' am** (11) ber-vech-i arpalık ve bâ-haţţ-ı hümâyün Tırhala sancağı tevcîhiyle silahşorân-ı (12) hâzret-i şehriyâriden Feyzullâh Beg vârid ve rûmâl-i ĥâk-i pây-ı (13) iķbâlleri olup bir sâ' at aķdem Bosna'dan şavb-ı me'mûrlarına (14) 'azîmetleri için isti' câl buyurmaları hengâm-ı şitâya müşâdif (15) ve bu vaz'-ı nâ-be-câ ķânûn-ı vüzerâya muhâlif olmağla bu belâ-yı siyâh

[222b]

(1) berzah-ender-berzah ve bî-vaķt hareket ebredun min yah¹⁵ olmuş iken (2) yine müretteb ķapuları halkı ve sâ'ir deliyân ve gönülliyân ile (3) yeñişer fenderde Ağrıboz vâlisi 'Oşman Paşazâde (4) vezîr-i mükerrerem Ahmed Paşa hâzretlerinin ħonâġına sâye- (5) endâz-ı celâdet ve mekrûmet buyurup âhâli-i şehir veliyyü'n-ni' am (6) hâzretlerinin böyle cünbiş-i dilirânelerin müşâhede eylediklerinde (7) bu debdebe-i ĥıdîvâneyi sâ'ir vüzerâda görmedük diyü engüşt- (8) ber-dehân hayret olmuşlardır ve sene-i mezbûre cemâzîe'l- (9) evvelinin on toķuzuncu ġünü bâ-haţţ-ı hümâyün-ı mevhibet-nümün **[Der Kenar] Tevcîh-i eyâlet-i Özi be-şarţ-ı muhâfazâ-yı kal' a-ı Bender bâ-hâzret-i veliyyü'n-ni' am** (10) Bender ķal'ası muhâfazâsı şarţıyla Özi eyâleti tevcîhiyle Abaza (11) Muhammed Ağa vârid olup ĥâk-i pây-ı sa'adetlerine cephe sây-ı çâkeriyyet(12) eyledikde yedinde olan emr-i 'âlîşânı fetĥ ve kırâ'at ve birķaç(13) ġün ol maħalde meķs-i istirâhatden soñra Baba taġı cānibine (14) taħrîk-i ķâdime-i deryâsiyol ve Manastıra ķarîb maħalle vuşul (15) bulduğı ĥaberi cerâġ-ı neyyir ü âbâd ve feraĥ-tev'em dâmâd-ı mükerrerleri

¹⁵Havanın buzdan soġuk olması.

[223a]

(1) Rümili vālisi olan sa'âdetlü âşaf-ı dānā Yahyā Paşa (2) hâzretlerine reside oldukda Manastır nām maḥalle üc ḵonāḵ (3) ḵalaraq kendü ḵapuları ḵalkıyla istikbāl ve pīrāmen-i dāmen-i (4) mekārīm-i meyāmenlerine fersüde-i cebīn ile kām-yāb-ı āmal olduklarından (5) şoñra sekiz gün ol şavb-ı behcet-fezāda istirāḥat (6) ve merāsīm-i ihtirāmı itmām birle 'arz-ı kālā-yı 'ubūdiyyet iderek taḥşil-i (7) rıza-yı veliyyü'n-ni' amide mesa'-i cemīle mālā-keleām buyurup efendimiz hâzretleri (8) devlet ve sa'âdetle nehzat ve hareket buyurduklarında vezīr-i mükerrrem (9) Yahyā Paşa hâzretleri ma' iyyet-i ḵaydarānelerinde vāfir maḥalle dek teşyī' (10) ve telşīm-i dāmen devletlerinden şoñra girān-bahā bir ḵıṭ'a ḵancer-i mücevher (11) iḥsān buyurdılar sa'âdetlü Yahya Paşa hâzretleri daḵi beş biñ miḵdārı (12) ğurüş diger sekiz re's bār-ġirleriyle ber-ḵayta ve iki re's donanmış (13) esb-i şabā-peymā ve on re's yelkenden ve dört biñ altun ve sâ'ir (14) tuḥaf ve parça hindī dā'ire-i veliyyü'n-ni' amī enderūn ve birūn ağalarına (15) daḵi 'alā merātibihum¹⁶ üçer dörder yüz ğurüş iḥsānıyla her birine ikrām-ı tām

[223b]

(1) buyurmuşlardur ba' dehu otuzuncu gün Babaḵaḡına dāḵil sekiz ay (2) miḵdār iḵāmet buyurup altmış iki senesi ramazān-ı şerīfinün onuncı günü **[Der Kenar] İbḵā şoden-i Eyālet-i Özi bā-hâzret-i Veliyyü'n-ni' am** (3) Özi eyāleti ibḵā olunmaḡla eyāletleri olan Silistre teşrīf (4) buyurdılar ba' dehu sene biñ yüz altmış üç şaferü'l-ḵayrı evāsıṭında **[Der Kenar] Tevcīh-i Muḥāfaza-i Vidin bā-Veliyyü'n-ni' am** (5) Vidin ḵal' ası muḥāfızasıyla Nigbolı sancāḡına İlbaşān sancāḡı daḵi (6) ilḵāḵ ve tevcīh buyurulduḡdan şoñra ḵāme-i 'abbāsī 'imāme se-pāye-i kürsī **[Der Kenar] Tevcīh-i Trabzon bā-hâzret-i Veliyyü'n-ni' am-ı Şecā'at-nümün**(7) enāmilde şöyle mātem-zede beyān olur ki öteden berü Trabzon'uñ (8) derūn u birūnı eşḵiyā ile memlū ve bir vezīre ser-fürü itmeyüp içlerinden (9) yigirmi beş ḵadar ādem itā' atden ḵurūc ve ḵavm-i Ye'cūc gibi birbirlerini(10) i' dām ve ve neheng mişālī nehb ü helāklarına iḵdām itmeleri(11) 'âdet-i dīrīneleri olup her birleri ikişer üçer biñden mütecāviz (12) seg-bānları olup dā'imā 'ibādullahuñ emvālını ḡāret ve yaḡma (13) ve 'ırzlarını hetk-ü rüsvā idüp tāze oḡullarına teṭāvül-i dest-i(14) te' addī ve fi'l-i şeni'e taşaddī ve sâ'ir bunuñ emşālī ḵatl-i nüfūs (15) ile ḵalka tefriḵa ve ef'āl-i ḵabiḵa ile ḵavm-i lūṭdan bir fırḵa olmalarıyla külliyyen

[224a]

¹⁶ Mertebelerine göre.

(1) ‘ibādullah-ı muztaribetü’l-hāl ve münkesiretü’l-bāl olmağın bir vālî-i ‘adālet-
 (2) me’ālî elṭāf-ı Hūdādan istidā iderler iken tîr-i du‘āları hedef-i icābete (3) işābet
 itmegin ‘avāṭıf-ı ‘alīyye-i hüsrevāniden biñ yüz altmış dört senesi (4) cemāzie’l-
 evvelinüñ on dördüncü günü efendimiz hażretlerini bu huşūş-ı (5) muhtācü’n-nizāmuñ
 temşiyet ü itmāmı için her vechle ūlā ve uḫrā görmekle (6) Vidinden ‘azl ve bahren teshîr
 ü naḫlleri-çün fermān-ı ekidü’l isti‘cāl (7) buyurulup rûz-ı kāsım daḫi murûr itmegin **beyt**
Her memlekete atmak için penbe-i (8) berfi Hāllāc-ı felek çenberini çekdi kemane
 vefkince berf ü bārān ile (9) deşt ü şahrā daḫi mālāmāl olduğından hemān Varna
 iskelesinden sefîne- (10) süvār-ı ‘azîmet ve üç gün zarfında Sinop’a lenger-endāz-ı
 selāmet olup (11) kırk gün miqdārı anda meks̄ u qarār ba‘dehu Trabzon taḫrîk-i ‘inān-ı
 (12) meymenet-şi‘ar buyurduklarında ma‘lūmu’l-esāmi eşkiyāyı ‘arîzü’l-ḫafālar(13)
 ḫavf-ı vezîr-i dilîrden firār ve her biri bir semtden girîve-ger-i ihtifā (14) ve pes-i perdeden
 hareket-i velliyyü’n-ni‘ama intizār üzereler iken bi’l-‘azzu’l (15) -iḫbāl Trabzon’a nüzül-
 i iclāl buyurup kemāl-i hüsn-i re’y işābet

[224b]

(1) nāşî üç dört ay miqdārı eşkiyā-yı mezbūrūna ruḫşat-ı (2) kevne müsā‘ade ve
 müsāmaḫa şüretin gösterüp fırsat-bîn iken (3) ol eşkiyā-yı bî-zekā ḫaṭ‘ā mütafaṭṭın
 olmayup her biri ke’l-evvel (4) fesādātā ictisār ve firār idenler daḫi şehre gelüp (5) qarār
 eylediklerinden şoñra bu vezîr daḫi köşk ve nāmı gibi(6) degül mekteb ḫ‘ācesine beñzer
 diyü derūnlarında olan ḫavf u(7) ḫaşyeti tard u ib‘ād ve birer birer etrāfdan baş gösterüp
 (8) tamām-ı sū’-i hareketle mübāderet tekdîr-i ‘ibād eylediler ammā ṭaraf-ı (9) veliyyü’n-
 ni‘amiden şüret-i müsāmaḫa der-kār olmağın çārşu ve bāzār (10) ve maḫalle ve ḫahve-
 ḫānelerinde qarār idüp paşalu ṭā’ifesi yanlarında (11) ḫacer ü şecer maḫūlesi bî-i‘tibār
 olup ve günden güne (12) mel‘anet-i nā-becā ve ihānet-i zu‘afā vü fuḫarāya yek-dil ve
 meşveret (13) üzereler iken yeñiçeri aḫasına ve piyāde tūfengci başıya(14) ve şūbaşı ṭaraf
 veliyyü’n-ni‘amiden nihānīce tenbîh olunup (15) cümleñüz neferātıñuz ile pür-esliḫa
 ḫāzır u āmāde oluñ

[225a]

(1) ibtidā kethūdāmız Muşafa Aḫa tarafından görülecek mevād görüldüğü (2) gibi
 sizler daḫi Trabzon’da mevcūd olan eşkiyānuñ birisi (3) firār ve ḡybet itmeksizin
 cümlesinüñ ḫayyen ve meyyiten aḫzları (4) sizlerden maṭlūbumdur bu huşūşda
 tekāsülünüz zuḫūr iderse (5) ka‘r-ı zemîne girseler ‘avn-i Ḥaḫ ile birer birer aḫz olunup
 cezāları (6) tertîb olunur lâkin sizlerin daḫi ḫaydınuz görüleceğini (7) yakīnen bilüp aña
 göre hareket eylesesiz diyü emr buyurup kethūdā (8) ṭarafında olan huşūşa müterakḫib

iken Trabzonu Genc ' Osmān (9) nām şakī bir hizmete me 'mūr olması için kethüdā bege irsāl (10) ve katli için ' aqabinden müşārün-ileyh hitāben nihānīce bir buyuruldu (11) ıřdār u iřāl olunup mefhūmı ma' lūmları olduqda der-ceng-i (12) evvel kılıc üřürdüp qahr u i' dāmı yeñiçeri ađasına iħbār (13) ve i' lām olunduqda anlar daħi imtiřālen li 'l-emri 'l- 'ālā taraf taraf (14) hücūm ve ol maqūle eřkiya-yı dālālet-mersūmı çarřu ve bāzārda (15) ve derūn-ı mecellāt ve qahvehānelerden birer birer aħz u huzūr-ı āřafiye

[225b]

(1) iħzār ile cezā ve sezāları tertīb olunup qaziyyede medħali olmayanlara (2) güşād buyurdıñuz ve bundan muqaddem Sürmenī Çolāq Hasan nām (3) şakī ħavf u hirāsdan nāři mütelāři olup cāy-ı selāmetdür (4) diyü Gümüřhāne'ye firār idüp qurtulduq mülāħazısıyla maħall-i mezbūra (5) qaçan kimesne emīn olmađla bir ferd qahr ve i' dāma ikdām idemez (6) iken maħall-i merķūma firār ħaberi resīde-i güş vezīr-i Riřto- (7) tedbīr olmađla delībařıları olan Murād Beg bir cesūr u bahādır (8) yigit olup veliyyü 'n-ni' am ħazretleri mezbūre řurice tehevür (9) ve ta' yinātını qat' u kam' buyurup qapularından tardı u iħrāc (10) ve gözime görünmesün qatl iderüm diyü iz' āc itmeleriyle beř on(11) deli ile evānda Gümüřhāneye varup Çolāq Hasan'ı Emīn yanında (12) bulduqda dā'ire-i āřafiden tardı olunduđını bunlara i' lām vurır (13) müşārün-ileyhi fařla fetħ-i kelām eyleyüp Gümüřhāne emīni ile mezbūr (14) Çolāq Hasan mā' an fařla ađaz ve dađal-bāzlıq eylediler (15) izācā 'il-qažā ğařyi 'l-bařar¹⁷ ħadıř-i řerif-i maźmūn-ı münīfi üzere i' timād

[226a]

(1) külli gelüp meger Murād Bege ħazret veliyyü 'n-ni' amiñ gezini? buyuruldu ve mektüb (2) emr-üslüb virmişler imiş Gümüřhāne emīni ağaya ħitāben qatl (3) buyuruldu iħtifāen teslīm ve maźmūnı tefħim olunduqda emīn-i (4) mezbūr qat' i cevāb-ı nā-řavāb virüp ben idemem ve Gümüřhāneye (5) gelen qurtulır öyle buyurıldıyla bu maħalde ādem qatl olunmaz (6) ben virmem dimekle tekrāren emīne ħitāben bir mektüb-ı dehşet- (7) üslüb ibrāz idüp anı daħi kırā'at itmeğle muħālefete cesāret (8) idemeyüp sen bilürsin ne aşlı idersün öyle dimekle Murād Beg ile(9) Çolāq Hasan řoħbet iderek bāđcalar içine doğrı tek (10) ü tenhā giderler iken Murād Beg el-fırşa' tu ğanımetun diyü kılıc-ı ' ařq (11)

¹⁷"kader(de olan başa) geldiğinde göz kör olur" anlamında Arap atasözü.

eylemişdür ki kaç'ā şadāsı çıkmamışdur der-^ç aqab cesedinden (12) serini ayırup o anda esbine süvār ve Trabzon'a dođrı (13) ilgār eyledi ez-ⁱⁿ cānib gelelim dā'ire-i veliyyü'n-ni^ç amīye miyān-ı (14) etibbā^ç da sū-be-sū güft ü gū olup ne dimekdür Murād Beg gibi (15) bir dilāverüñ böyle vaqtde lüzümü var iken t̄ard u ib^ç ād ve katl

[226b]

(1) iderüm diyü k̄anūn-ı derūnun fitile firūz ik̄ād eyleyeler huşūşā (2) emekdār ve hizmet-i şerīfleriyle nice eyyām u şuhūr evkāt-güzār (3) ola diyü herkes begendiđi gibi nihānīce faşl-ı veliyyü'n-ni^ç amı iderler (4) iken anı görürler ki Murād Beg gelüp dođrı h̄āk-i pāy-i veliyyü'n-ni^ç amīye (5) girüp mezbūruñ ser-i maqtū^ç un piş-gāh-ı ^ç alilerine birađup (6) hemīşe düşmenlarıñuz böyle olsun didikde Murād Beg'e bir hil^ç at (7) iksā ve bir miqdār altūn ihsānıyla ser-i müfāharetin peyveste-i (8) kumme-i semā eyleyüp şad-āferīn ile taḥsīn-i veliyyü'n-ni^ç amīye maḥzar (9) oldı meger Gümişhāne'ye firār iden Çolāķ Ḥasanuñ ser-i maqtū^ç ı(10) için Murād Beg'üñ dā'ire-i devletlerinden t̄ard u iḥrācī şan^ç at-ı (11) ḥafiyye eylemiş diyü herkese intibāh-ı külli ḥāşıl ve böyle ḥareket olunmasa (12) bu emre vāşıl olunmaz idi diyüp istidāme-i ^ç ömr ve devletlerine (13) muvāzābet gösterdiler ba^ç dehu ser-i nikbet-eşeri şehriñ mecma^ç -ı nās (14) olan maḥalline vaz^ç itdirüp işidenleri i^ç timād itmediklerinden (15) nāşī tā ki görelim diyü temāşā eylediklerinde bu huşūş cümleye bā^ç iş-i

[227a]

(1) te^ç accüb ü ḥayret ve bādī-i dehşet ve ḥaşyet olmuşdur (2) ve eşkıyādan biri daḥi Giresunlı Dizdār oğlıdır ki pençe-i (3) veliyyü'n-ni^ç amīden taḥliş-i cān için Karaḥişār voyvadalığını (4) alup gitmiş idi zātında baķi vü şaķi olduğından on beş (5) biñden mütecāviz piyāde ve süvārisi olup sā'irlerinden ziyāde (6) ^ç anūd u cesūr olmağla şöyle rivāyet iderler ki ^ç Alī Paşa (7) ne imiş anuñ gibi on altı vezīre cevāb virmege kādīrüm (8) diyü raḥb u yābis kelimāt-ı türrehāt söyleyüp üzerine ^ç alenen (9) varılmaķ lāzım kilise t̄arafından ve aqar-ı nüfūs-ı zekiyye necef gibi (10) şikest ve nice rū's-ı dīniyye mānend-i ḥazef hezār-pāre-i (11) h̄āk-ı mezellet olacağı müberhen ve sā'ir ^ç ibādullahuñ pāy-māl (12) olmaları mu^ç ayyen olmağın izālesi için tedbīr-i āḫara ḥavāle buyurup (13) bāb-ı ^ç alilerinde olan delüyān t̄ā'ifesinden Arnabud Süleymān (14) ve Ḥüseyn nāmān kimesneleri tebdīl-i cāme idüp Karaḥişāra (15) irsāl ü isāl ve qaḥve-ḥānelerde çend rüz beytütet ü ikāmet

[227b]

(1) ve gündüzlerde semt-i ferhat idüp bunuñ emsâli kâra şurū^c (2) iderek şaķī-i merķūmuñ fırsat i^c dāmi hānesinde mi olur (3) yoħsa maħalle āħarda mi olur bilā-emān cezāsını tertīb iderek (4) diyü emr buyurdıklarında mezbūrlar daħi minvāl-i muħarrer üzere müteraşşıdlar (5) iken bir gün Dizdāroĝlı nām şaķī biniş ıarīķiyle biñ miķdār(6) piyāde ve tūfeng-endāzla şaħrāya çıķup Arnabudān-ı mezkūrān (7) daħi ıāblar bāşlarında kayd-ı ma^c āş için berāber gitdiklerinde (8) fırsat-yāb olmamalarıyla bilā-ħare şaħrādan ^cavdet ve iyābe ıarīb (9) Arnābudanı muķaddemce gelüp şeb-ħāne voyvadası Muhammed Aĝanuñ (10) ıonāĝında Şervān ta^c bīr itdikleri mevķıfe çıķup tūfenglerin (11) fitile firūz ve şaķī-i merķūm vurūdına dīde-dūzlar iken ba^c de^l (12) ^caşır şaķī-i nikbet-eşer gelüp oturduķda Şırvāna nazar idüp (13) mezkūrānı gördiğinde bunlar kimlerdir diyü su[’]āl iderken (14) derħāl ikisi bir āĝızdan tūfenglerine āteş-i şerer-āheng eylediklerinde (15) dānenüñ biri işābet ü āħar-ı isā[’]et itmekle yerinden şadmān-ı

[228a]

(1) havl-i cān ile ģareket ve doĝrı ittibā^c ıarafına firār eyledikte (2) tūfeng-endāz-ı ser bāzānuñ ellerinden taħlış-i giribān idemeyüp (3) bilā-ħare cezāsı tertīb ve ser-i menħūsı ta^c zīb ile cesedinden (4) aħz olunup ģāk-i pāy-ı veliyyü[’]n-ni^c ama getürdiler ve ol eşnāda (5) şadā-yı bed-ııynetleri velvele-ĝir-i deşt ü şaħrā olan eşķıyā-yı (6) bed-liķālar bunlardur ki ^cale[’]l-infirād esāmileriyle ta^c dād (7) olundu ırabzonī Mūsā Aĝa ırabzonī caħūd Bayraķdār (8) ve Süleymān Bayraķdār ve Ĥalīl Seyrek başān Ćālīķoĝlı (9) yırık ve Sürmeni ^cİvažoĝlı ve ^cAlī ıanıķmalı Ekşioĝlı selām aĝası (10) Oflı Duranoĝlı Sürmeni Ekşioĝlı ıanlı Ĥalīl (11) Rizeli Mūtāboĝlı Rizeli Yazıcıoĝlı şarı ^calemdār (12) yarım bıyıkoĝlı ve bezistān aĝasızāde Semdīn oĝlı Ya^c ķūb (13) ıara Muştafa yigirmi beş nefer eşķıyānuñ her biri yedişer (14) sekizer biñden mütecāviz sekbānlara mālik olup ele getürülmeleri (15) emr –i ^casīr iken tebsīrallahu te^c ālā beşerü[’]l ķātīl bi[’]l ķātīl¹⁸ ģadış-i

[228b]

(1) şerīfinüñ mazmūn-ı münīfine mażhar olup fe ķatlü elleti tebĝi ģattā (2) tefiü[’]l āya seyf-i gerden-i serkeşleride eşer idüp kimi mār-ı (3) ef[’] i gibi ģııtar civāndan ĝüzerān ve kimi şemşir-i siyāsetle (4) rāh-ı ^cademi seyrān eylediler fehākezā Bu ĝüne ģareket-i ^cadālet- (5) ĝüsteri ile ıirk-āb-ı eşķıyādan memleketi taħhīr ü tanzīf (6) ve bu ģüsn-i nizām ile ümmet-i Muhammedüñ ehl-i ^cırzların taıyīb ve talıf (7) buyurup bu maķūle intizāmuñ ģin-i fetħden hengām-ı tāriħe (8) gelince mişli sebķ etmemişdür altmış beş sāl-i ferħünde-
[Der Kenar] İbķā Şoden Manşib-ı ırabzon bā-ħazret-i Veliyyü[’]n-ni^c am-ı Mekrūmet-

¹⁸ Allaha ķatili öldürülmekle zāniyi de farkirlikle cezalandırır. Hadis-i şerif

nümün (9) fālî şevvālīnūñ on yedinci günü Trabzon manşıbı ibkâ (10) ve bāb-ı kethüdāları Aḥmed Ağa'ya hil' at iksā olunup sene biñ (11) yüz altmış sekize reside olduğda sultān Maḥmūd ḥān-ı ğāzi (12) ḥāzretlerinūñ mizāc-ı hümāyunları ḥalel-pezir-i ' ilel olup Beg ecel (13) ile māh-ı Şāferūñ yigirmi sekizinci cum'a günü sarāy-ı beḳāya rıḥlet (14) ve birāderleri Sultān ' Oşmān ḥān ḥāzretleri iclās-ı ' āli-baḥt (15) taḥt-ı saltanat buyurdılar ism-i şerīflerinden lafz-ı' ki

[229a]

[Der Kenar] Vuḳū'-ı cülūs-ı Sultān ' Oşmān Ḥān(1)miftāḥ aḥz olunup lafz-ı semān-ı bākī ve dört beş vechle (2) ma'ānī-i semāniyeye mütelākī olması ḳaşaba-i ittifāḳiye (3) ve elsine-i nāsda mütevāride mevād-ı yakīniyedendür ki tāriḥ-i (4) cülūsları altmış sekiz de eyyām-ı şuhūra ' arabī yigirmi sekizde (5) sā'āt nehāri sekizde şuhūr-ı rūmīden kānūn-ı evvelūñ (6) yigirmi sekizinde ve ' ömr-i şerīfleri elli sekizde ta' dād (7) olunandan mā' adāsı daḥī muḥtemeldür şu'arā-yı vaḳtūñ (8) naḳḳād u mütefattını Zihnī üstād beyt-i vāḥidde iki tāriḥ-i tām (9) söylemişlerdür ki zıkr olunur Zihniyā mülhem-i ḡayb itdi derūna (10) ilhām **beyt vāḥidde dü tāriḥ-i belāḡat-' ünvān** (11) ' **Azm-ı me'vā-yı na'im eyleyicek Maḥmūd ḥān 1168 Ḥamd ola Ḥaḳḳa cülūs eyledi sultān Oşmān 1168**(12) eyledi sultān ' Oşmān ba' dehu nizām-ı enāma mübāşeret (13) buyurup iş bu ḥaṭṭ-ı şerīf-i ' adāler-redif işdār ve maẓmūn-ı (14) münīfin icrāya ḳarār virildi şüret-i ḥaṭṭ-ı şerīf budur (15) nisā ṭā' ifesi bā-ḥuşuş şābe ve ḥüsnā ' adādından olan

[229b]

(1)ḥavātin-i maḳūleleri esvāḳ bāzārlarda ve eyyām-ı cum'ada (2) cevāmi' -i şerīfe meydānlarına seyr ü temāşā ṭariḳiyle ḳıḳup (3) muḥarremātdan teḥāşī ve taḥaffuz itmeksizin ḥālī' ü'l-' izār (4) geşt ü güzār ve min ḡayr-ı teḥāşin mecma' -i nās olan (5) maḥallerde ihtiyār-ı meḳş ü ḳarār eyleyüp muḳırr-ı ḥilāfet-i (6) cihān-bānīde ṭā'ife-i nisānuñ bu maḳūle eṭvār-ı nā-meşrū' a (7) ve ef'āl-i ḳabiḥa-i nā-ma' ḳūledentard u men' olunmaları ehemmi-i (8) mühimmāt-ı dīniyyeden olduğından ḡayrı böyle emr-i nā-müstāḳīm (9) ve müñkirūñ men' ve def' i bābında emr-i hümāyun-ı şeref-baḥş-ı şudūr (10) olmaḡın ve ḳarne fi buyütikünne¹⁹ feḥvā-yı kerimine imtişālen maḥremi (11) ve ādemisi olanlar ḳıṭ' ā menzilinden ṭaşra ḳıḳmayup ḥavāyicini (12) maḥremi ve ādemisine gördürmek ve maḥremi olmayanlar ḥammām ve sā'ir (13) ḥavāyic-i zārūriyyelerin rū'yet-i lāzım geldikde şıḳma ferāce ve libās-ı (14) fāḥire ile ṭaşra ḳıḳmayup şiyāb ḡayr-

¹⁹Ahzab suresi. 33.ayet, Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin.

ı meşiyiye ile ehl-i ırz (15) nisā acāiz eşgālinde bol ve vasi ferāce ile çıķup bilā müceb-i ū

[230a]

(1) dekākīn ū bāzār ve mecma-i nās olan mevāzi de kaçā ā arām (2) ve karar eylemeyüp maşlahatını ru'yet ve der-akab menzillerine (3) rica at eylemek ve biniş-i hümāyūn oldığı eyyāmda güzer-gāh-ı (4) hümāyūnda nisvān tā'ifesinden nefis ū ehad bulunmamaķ (5) üzere aşhāb-ı buyūtun cümlesine ferden ferden tenbīh-i ekīd (6) ve nuşh-ı şedīd eylemek üzere e'imme-i maħallātı meclis-i şer'e (7) ihzār ve herbirine alā hiddet-i keyfiyyet-i mezbūre-yi taķrīr ū tefhīm (8) birle mehābet-rīz-i şudūr olan emr-i hümāyūn-ı vācībū'l-imtişālūn (9) infāz u icrāsına kemāl-i ihtimām ve mezīd-i diķķat-i tām eylesin (10) diyü bunuñ emşālī umūr-ı mehāme nizām-ı hengāmında iken (11) sāl-i mezkūr māh-ı rebī' ū l-āħirinūñ ğurresinde avātıf-ı (12) aliyye-i şehensāhīden hişse-mend-i ħazz-ı evfā olmağ için devletlü **[Der Kenar] Tevciħ-i eyālet-i Kütahya veliyyü'n-ni' am der-beyān-ı ihsān-ı mühr-i hümāyūn bā-ħazret-i veliyyü'n-ni' am der-def a-i şālişe** (13) veliyyü'n-ni' am ħazretlerini Trabzon'dan azl ve Kütahya mansıbı (14) tevcihīyle maħdūm-ı mükerrerleri silahşor-ı ħāşsa Muħammed Beg ta'yīn (15) olunup bāb-ı kethūdāları Aħmed Ağa ħil at iksāsıyla müfteħir

[230b]

(1)Ve Kütāhiyeli Ömer ağayı mütesellim naşb buyurmuşlardır ba' dehu (2) sene-i mezbūre cemāziye'l ūlā şadr' azam bulunan (3) devletlü vezīr-i mekārīm-semīr Muştafa Paşa ħazretleri ile (4) cenāb-ı şeyhūlislām müşkil-güşā-yı enām faziletlü Abdullah (5) Vaşşāf Efendi ile hem-inān rikāb-ı müstadāb şāmiħu'l (6) erkāna da' vet olunup silahdār ağası vesātetīyle mühr-i (7) hümāyūn aħz ve yeñiçeri ağası Muştafa ağayı ihzār (8) kırmızıya duhte ferve-semmur kāmāmlık müste'ār olunup (9) mühr-ü hümāyūn ħaşeki ağa ile vezīr-i ħaydar-şiem veliyyü'n-ni' am Ali (10) Paşa ħazretlerine Trabzonda iken acāleten irsāl olunup(11) şiddet-i şitādan ħaşeki ağa geçerek vāşıl olmağla (12) Üskūdāra gelince üç dōrt def a enderun-ı hümāyūndan (13) seri' ān teşrifleri-çün ağalar ta'yīn buyrulmağın sene-i (14) mezbūre cemāziye'l āħiriniñ on üçüncü ħāmis ğünü Üskūdāra (15) teşrif buyurup bir ādet-i kağime kāmāmlık tarafından

[231a]

(1) **[Der-Kenar]Vuşul-i Veliyyü'n-ni' am be-ziyāfet-gāh-ı Üskūdār ve duħul-i ħadiķā-ı hümāyūn tertīb-i ziyāfet olunup bir ğün evvel kethūdā-yı şadr-ı āli** (2) Dürzi

Hüseynin Ağa Üsküdâra mürûr edüp yevm-i hamisde (3) ‘ale’s-seher şeyhü’lislâm sellemehussetlâm faziletlü Vaşşâf (4) ‘Abdullah Efendi hazretleri ve şadr-ı Rûm faziletlü Dâmad- (5) zâde Feyzullah Efendi ve şadr-ı Anadolı(6) Efendi ve İstanbul kağısı Feyzullah Nâfiz Efendi (7) ve nakîbü’l eşraf efendiler ve hazerâtı ve re’isü’l küttâb (8) ‘Abdî Efendi ve şıkk-ı evvel defteri Nâilî ‘Abdullah Efendi (9) ve çavuşbaşı ‘Abdullaţif big ve hâcegân-ı divân (10) ve çapucı başıyân gedüklü zâ‘imân ve vezîr ağaları ve çavuşân-ı (11) divân bi ecma’ihim Üsküdâra ‘ubûr ve Üsküdâr bağçesinde (12) Mehmed Paşa kaşrında tertîb olunan ziyâfet-i meymenet-i meysûre (13) âmâde olunup ba‘dehu tenâvül-i et’ime ve tedâvül eşribe (14) taraf-ı hazret-i cihân-bâniden mirâhor-ı evvel Kel Aşmed Paşazâde (15) ‘Ali big ile bir donanmış esb-i hoş-hırâm irsâl ü taķbîl

[231b]

(1) zimâm eyleyüp üstüne süvâr-ı ferahfer-câm olup şeyhü’lislâm (2) efendi hazretleri ile hem-rikâb iskeleye teşrîf-i şitâb (3) ve ricâl-i divâna selam virerek şandala ruķûb (4) ve hadîka-yı hâşşadan hużûr-ı hümâyun-ı sa‘âdet-maşhûba teşrîf (5) ve bermu‘tâd-ı kadîm takbil-i hak-i pây-ı hazret-i şehriyâr-ı ma‘delet- (6) redif buyurulduķda sâire fâik şân-ı vezârete lâyıķ (7) hıl‘at-ı kübrâ iksâsıyla ta‘zîm ü tebcîl ve mühr-i hümâyunu (8) tebrik iderek yedd-i mübareklerine teslim ve tevkîl buyurduklarından (9) soñra şeyhülislam hazretleri dağı ferve-semmur ile (10) ikrâm ve ifhâm olunup hużûr-ı hümâyundan çıkup peykân ve (11) solâķân ile saray-ı âşafiye tahrik-i licâm hareket ve şeh-rahda pa-ber-(12) cây-ı kıyâm olan yeñiçeriyân ve cebeciyân vesâir zâbiţâna (13) selam virerek yol üzerinde temâşaya devrân-ı şağır u kebir (14) dağı selamın alup elhamdülillah yine dünya göziyle gördük diyenin (15) hadd ü haşrû olmayup ol debdebe ile Paşa çapısına nüzûl

[232a]

(1) ve ‘arz otaşına duğılden soñra şudûr-ı kirâm hazerâtına (2) kürkler ilbâsıyla tevķîr ba‘dehu divân-hâneye teşrîf (3) ve ricâl-i devletiñ erbâb-ı menâşıbına ‘umûm kaftanları ilbâs (4) ve tekrîmiyle def‘i gümûm buyurmuşladur bu şadâret-i şâliseleri(5) mevsim-i bahâr hüceste-âşâra nüzhet bahş-ı leţâfet olmağla (6) naķş-ı dil-güşâ-yı hengâm-ı rebî‘i hâvi Çelebizâde ‘Âşım (7) efendi hazretlerinin üslûb-ı bedî‘i üzere kaşide-i (8) bahariyye zemîniyle târih-i tebrik ve inşâ’-ı renginleridür ki zîkr olunur

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Zihî naķş-ı bedî‘i bî-mişâl itdi bahâr inşâd

Terennüm-sâzıdur rûh-ı şehenşâh-ı cihan-ârâ

Gelüp bāğ-ı melāhatden şadā-yı rāhatü 'l ervāh
Şımāh-ı cāna cān katdı bu āşār-ı nevin peydā

Meşāmın bülbülñ büy-ı mey-i ' aşk eyledi ta' ĩr
Anı mest eyleyen sırdan haber virdi gül-i zībā

[232b]

Olup gül-çin-i ma' nī gülbün-i bāğ-ı leţāfetde
Nevā-yı hoş edā ile ider tab' um anı imlā

Nesim-i şubh esüp kūy-ı dil-ārā müjdesin virdi
Ki ezhār-ı reyāhin mürüvvet açdı ser-tā-pā

Cihānuñ başı bir remz-i hafı kalmışidi ' ālemde
Şadāretle ' ayān itdi kerem-kānı ' Alı Paşa

Ĥunuv eylerdi zātı-çün şadāret bunca müddetdür
Rażi' -ı cān enīs üzre ĥunuv-ı merzi' āt-āsā

Anı teşrīf içün pāyına sulţān-ı bahār el-ħağ
Basıť-ı arza baş itdi çiçekli bir yeşil dībā

Ĥudūm-ı meymenet maĥdūmu nücmu's-sa' d-ı tal' atdur
Gülistān-ı bahārı şerĥ içün dībācedür güyā

Çemen-zār-ı mekārim ravz-ı lütfundan alur feyzi
Cedāvīl-i merāĥim baĥr-ı tab' indan olur peydā

Olup iklim-i diller ebr-i iĥsānile hep ma' mūr

[233a]

Midād-ı ' adl olur devrinde ĥatt-ı üstüvār-āsā

Baĥılsa sine-i devletde mühr-i ' adl ü dād ile
Ĥamel burcında tahvīl eylemez ĥurşiddür güyā

Vezāret merkezinde pāye-yi per-gār-ı ' ināyātı
Şu deñlü rāst başdı kim' Uĥārid başmadı ĥať' ā

Görüp şāh-ı nezāket pīşesin fermān-ı ālīde
İder bercīs-i müstevfī qālem vaz' indan isti' fā

Zühal bī-nevm olur sell-i suyūf eylerse bir demde
Olur şemşīr-i havfundan anuñ mirrīḡ nā-peydā

O ḡāzi-i vezīr-i bī-nazīriñ qāhru tedmīrin
Ne mümkindür bürīde-düm qālemle eylemek imlā

İlāhī necm-i bahtın ber-qārār it evc-i rif' atde
Ḥazīz ü ḡāriç-i merkez-nişānın görmesün aṣlā

Çerāḡān eylesün 'ālem çerāḡ olsun nice kıllar
Bu güلزār-ı mekārımdan naşīb alsun bütün dünya

[233b]

Bu şevķile gelüp üçler didiler tāriḡin 'Āşım
Alup mühri mü'eyyed oldu şadırında 'Ali Paşā (1168)

(3) Bu daḡi mevāli-yi 'izāmıdan ser-menzil-i zārāfet ve belāḡat olan (4) Ni' met Efendiniñ nezd-i hidivānelerine 'arz ile pesendide-i (5) ṭab'-ı daķıķa-dān-ı ḡazret-i āşaf-ı maķām olan tāriḡ-i nām-(6) āverleridür ki bi-temāmihi taḡrir u imlā olunur

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yine nev-müjde ile şubh-dem bād-ı feraḡ-peymā
Ṭarāvet-baḡş-ı güلزār cihān oldu bahār-āsā

Ne müjde nefha-i 'anber-şemīmi māye-i behçet
Mu'atṭar-sāz olup kıldı meşām-ı 'ālemi būya

Ne müjde lütf-ı mazmūn-u feraḡ-meşḡūnı kim eyler
Ḳudūm-ı meymenet melzūm şadırı 'āzāmı inhā

Ne şadr ol vasfını yazmış 'Uṭārid levḡ-i āfāķa
Semiyi-yi şīr-i Yezdān dāver-i devrān 'Alī Paşa

O ferḡunde-i fer-i yümñ āveriñ teşrifine arzıñ

[234a]

Şebān-rūzdīde-dūz-ı intīzār rāh idi dünya

Biḥāmdillāh gelüp şadr[‘] izze iclāl ü sa[‘] ādetle
 Qadīmī şadr-ı vālā-cāhına oldu şeref-baḥşā

Unutdurdı kudūmı şevḳ-ı rūz-ı [‘]ıyd u nevrūzı
 Ḥalāyık şübhesiz geldi yeñiden [‘]āleme gūyā

Bu ancak kūt-ı ikbāl ü baḥt-ı şehriyāridür
 Şadāret emrin ifāda mufavvaḳ eyledi Mevlā

[‘] Aceb ilhām-ı Rabbāni ḥoşā te’yīd-i Sübhānı
 Zihī baḥt-ı cihān-bānı ki her bir re’y-i ḥikmet-zā

Nice ḥikmet degül şimdi emānet ehlini buldı
 Ḥalāyık didi taḥsīn ile a[‘] ṭi’l kavsi bārihā²⁰

Sezādur yazsalar tāriḥin azezinā-be-şālīşle(1168)
 Ki üç def a mu[‘] azzez itdi mühr ile anı Mevlā

Şeref burcında ḥurşīd ü kamer itse nola teşlīş
 Yazılmış levḥa-i taḳvim takdire ezel zirā

[234b]

Eger devr eylese bu şeş-cihāt u rubi[‘] sukūmı
 Ḥüdā birdür ki şāni olamaz ne günbed-i minā

O dādār-ı kerem endīşe zırğām vegā-pīşe
 Bırakdı bīm ü teşvīşe kıllup düşmeni ḥālā

Ne semte [‘]azm u rezm itdise manşūru’l-livā oldu
[‘] Aceb mi ser-fürü eylerse tiğ-ı ḳahrına a[‘] dā

Seḥāda Bermeki-tedbīr ü devletile Rişodur

²⁰Yayı ehline verin anlamına gelen bu cümle işi ehline verin mecazi anlamıyla kullanılmıştır.

Feṭānetde Felāṭun u ḥikmetde bū ʿAli Sinā

Ḥüdā Ḥıẓr-ı meded-res gönderüp ʿadliñ penāh itmiş
Ḥimāyet kıl sitem-i ḥārānı lüṭfuñla Ḥüdāvend

Sen ol nabẓ āşinā-yı ʿillet-i icsām-ı ʿālemsiñ
Bulur tedbīr-i iḥsānuñla şıḥḥat cümleten merzā

Dil-izār u zaʿif-i bī-kesāna iltifātuñdur
Meded-res ey ḥikem-perdāz-ı himmet ey kerem-fermā

Sitem dīde bu Niʿmetcā gerek ḥāl-i dil-i zārı

[235a]

Olur taşdıʿ idersem ḥāk-i pāya arzıla şekvā

Mükedder olmasam ḥüssād-ı bī-dād u cefā cūdan
Bu resme mi iderdüm midḥat u evşāfını imlā

Bu deñlü söyledende şevk-ı teşrīf kūdümüñdür
Ki feyz-i nuṭkuma ṭāḫat-ribādur ğayret-i aʿdā

Ḳadīmī bende-i derüñdür gider niʿmet-i nā-kām
Nagāh anda zī-şefḫat ol ki ey āşaf-ı dānā

Efendimdür yine şıdḫ-ı maḫāla şāhid-i ʿādil
Nola itsem der-i devlet-meābıñda kıdem daʿva

Yeter taşdıʿi ḳo hengām-ı tebrik-i duʿādur bu
Degül mi bende-i dergāhı olmaḫ niʿmet-i ʿāzmā

Ḥüdā dūr etmesün zıll-ı hümā-yı devletin dāyim
Münevver-sāz-ı firāk-ı ʿālem olsun āfitāb-āsā

Bu vechile yazıldı levḥ-i mūhre Niʿmetā tāriḫ
Üçüncüdür ki geldi mūhre nām adlı ʿAlī Paşa(1168)

[235b]

(1)Ve hâtıf-ı gaybdan elsine-i nasda evvel-be-evvel şâyi' olan (2) târih-i bedîhidür ki zıkr olunur Bi'l-bidâhe didi târihini kırklar yediler (3) 'Alî Pâşâ yine ikbal ile üçler yediler (4) geldi üç kez mühre vezîr-i şefîk (5) Diger târih eyleye tevfiğini Allah refîk(1168)(6) Bu kaşîde-i laîfetü't-târihi daği sâbıkâ ağa-yı Darüssa'âde (7) yazıcılığından zeyl-pîra defter-i hâcegân-ı divân olan (8)Şervet 'Osman Efendiniñ eşer-i feşâhât-perverleridür ki zıkr olunur

Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün

Sultân-ı mülk-i haşlet ü ferhunde-ţabi' at

Ārâyiş-i dihîm ü şeref mâye-i tefhîr

Bir şeh ki ola maşşad-ı terfih-i halâyık

Pîr felek eylerise nola şânına tevķîr

Hem-nâm kerem-sâzı ola cām' i Qur'ânı

[236a]

Kim kâdir ide âyet-i iclâlini tefsîr

Hâlinden edüp derd-i dil-i hasteyi teşhîş

Hikmetle ider edviye-i ' âlemi tedbîr

Bir hayr-ı beşâret ki zühûr ide cihânda

Evvel ider Allah anı ilhâm ile tebşîr

Ez-cümle zafer-yâbî-i tevfiķ Hüdâdan

Her emri ' asîri bula encâmî-i teysîr

Āfâka veķîl etmege bir muķbil-i şâdıķ

Cüyende iken kıldı ' aţâ sâiķ-i taķdîr

İtdi nola fermânı revân olsa cihâna

Bir zât-ı me' âli şiyemi âşafa ţanzîr

Bir âşaf-ı dānâ-yı muvaffaķ ki hemîşe

Hem ecrini hem haķķ hasenâtın ide tevfir

Bir āşaf-ı yektā rū-pehnā-yı seḥā kim
Allāh ide ‘atāsı kadar ‘ömrini tekşir

[236b]

Hem kendü velī ismi ‘Alī ḳadri celīdür
Ġālib Esedullāh gibi olsa cihān-gır

Ol şah ile çok mı bu kadar mütteḥid olsa
Tertibe-i esmāda bile pır ü taḥrır

Tenfiz-i şerifin-çün şudur olmada andan
Bir emri ki fermān-ı şerifi ola taşdır

Mādām ide ḥurşid-i cihān ‘ālemi rūşen
Beytü’ş-şerif-i ṭab‘ı ola muṭṭali‘ tenvir

Ey dāver-i Dārā-şiyemā kān-ı ‘atāyā
Ey eyleyen āb-ı kerimi ‘āleme tefcır

Ben teşne-i leb çeşme-i ḥurşid-i ümīdim
İtdi teb-i hicrān o kadar cānıma te’sir

Ben böyle mi vaşf eyleridim şān-ı şerifin
Ālām-ı keder eylemese ṭab‘ımı tekdır

Āfāk-ı muḥit ‘ilmiñ eyā ‘arif-i billāh

[237a]

Ben eyleyemem vāḳı‘ā-yı ḥālimi ta‘bır

Mevlā seni Hızr eyledi çok güm-şode-rāha
Teşrifüñ ile itdi felek ṭavrını tağyır

Raḥm eyle ğubār-ı reh-i ḥüssād zamāna
Ey ḥāk-i der ‘atıfeti māye-i iksir

Mevlāda seni eyleye her ḥayra muvaffāk
Tā ḥaşre degin nām-ı şerifiñ ola tezkır

Dil-hātif-i ğaybdan umaridi bu ki imdād

Tebşîr-i füyûzât ile geldi didi bir pîr

Mefhûmı bu kim itdigim ifâ-ı haqîkat
Bir sadece târih deyüp eyleme taqşîr

Ĥâk-i der-i iclâlüne Şervet edüp inhâ
Bir vaqt-i şerîfdür şaķın itme bunı te'ĥîr

Bu beyt-i dil-ârâdur o kim ķâle getürdüm
Şâyestedür altun ile itsem saña testîr

[237b]

Şol vefķ-ı müşelles ki ķonur levĥa-i mûhre
Çok mı felegi kılsa ķutub-ĥânesi teşĥîr (Sene 1168)

(3) ķudûm-ı meymenet-mersûm ĥazret-i âşafî mevsim-i rebî' i ġam-güşâ-yı (4) dil-
i şâfiye hem-dem 'ıyd-ı ĥurrem ve hengâm-ı bahar-ı ĥüceste-âşâr (5) ile feraĥ ü şâği
tev'em olmaġla bir kaç târiĥ-i dil-pezirî ĥâvi-yi (6) müderrisîn-i kirâmdan Ĥıfzî
efendinüñ kaşîde-i bahâriyye-i müfîdetü'l (7) mezâyâ ve eşer-ĥâne-i bedî' iyetü'z-
zevâyilleridür

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Zihî perver sürür-efzün şevķ-ârâ-yı 'adl u dâd
Zihî nevrüz-ı pîrüz vaşfa efzâ-yı sa' d-âbâd

Fürüg-ı maţla' -ı iķbâli nûr u cephe-i eyyâm
Şükûh-ı kevkeb-i ic-lâli itdi 'âlemi dil-şâd

Beyaz şaĥvesi tebyîz-i 'ünvân-ı 'adâletdür
Sevâdıyla say-ı tesvîd rûy-ı zulm-i nâ-bîdâd

Nehâr-ı 'ârifâna 'ıyd-ı a'zam mevsim-i ĥurrem
Şeb-i râz-ı nihâna dembedem ķadr-i sa'âdet bâd

[238a]

Ne ferruĥ-fer mübârek rûz-ı firüz-ı feraĥ-güster
Nesîm-i şubĥ-gâh-ı büy-ı 'ıtr-ı fevz-i istimdâd

Müferriĥ 'andelîb-âsâ berîd-i müjde-gû ol ġün

İdüp güş-ı cihāna rāhatü 'l ervāhla inşād

Ĥazān-ı bāğ-ı 'ālem 'ayn-ı gülzār-ı irem oldı
Reh-i teşrīfine şaf çekdi ādābile serv-āzād

Diküp leşker gibi ezhāra tūğ-ı zer şanavberler
Zümürürd ĥayme-i eşcārı dikdi çāker-i şimşād

Ĥuruldı encümen-gāh-ı cemende bezm-i şāhiler
Ĥad-i mevzūn ile serv-i sehī ĥüddām u hem ecnād

Sürāhi tıtdı lāle nergis-i zerrin kadehkāra
İdüp nağş-ı zer-endüd ile taħrīr külli-i icād

Oğur gülzāra karşı gülşen-i rāzı dil-i bülbül
Benefşe nefĥātü 'l-esrār ezhārı ider echād

' Aceb sermest olup zülf-i nigāruñ şikşa hüşyār

[238b]

Ĥulak tıtmış benefşe sünbül-i şeştārı eyler yād

Ĥızarılmış t̄ab-ı milden gönçe-i ra' nālar la' l olmuş
İder gül çehre-yi al ile şevk-i bülbülü iĥād

Şabā atlas kabā ile çemenzārı idüp tezyīn
Nice cevher-fürüş-ı sebz-püş eyledi iĥ'ād

Bahār u berg ü bārı lü 'lü-i yāĥüt şehvārı
Muraşşā' naĥl-ı zībālar bu süre maşraf u irād

Olup şaĥn-ı çemen bezm-i müzeyyen mīr-i gülşenle
Şeherde başladı nāy u nefire bülbül-i üstād

Ĥoş elĥān ile murgān nevbet ile velvele eyler
Çalındı güş-ı hüşā tabl-ı şāhilerle zevk-i dād

Şadā-yı t̄āğ u rāğ ile şafā-yı bāğı seyr eyle
Biri ' aşkıñla inler biri şevkuñla olur müjdād

Mücevher-tiğ u şeşperle birer reyk oldı her lāle
Rikābında etekle sīm ü zer şaçdı gül-i naķķād

[239a]

Zihī destūr-ı ekrem şāhib-i mühr-i nigīn-i Cem
Zihī şadr-ı mükerrem zübde-i nev‘-i zevī’l emcād

Zihī ferhunde muķaddem mālīk-i tiğ u ķalem Hātem
Zihī şāhib-ķırān u Ķahraman Rüstem ü polad

Yegāne şehsüvār efhem ü a‘zam-ı ‘Alī paşa
Sinān cānistānı lāle-i ħamra-i tiğ-ı a‘dād

Benān-ı cūd u iĥsānı şeĥāb mevsim-i nisyan
Gümān u ğonce-i tiri‘adūya süsen icsād

Şerār-ı tiğ-i āteş-bārı ger ‘aks eylese çerĥa
Dönerdi dāne-i mercāna lülū-yı şadef hemzād

‘Adālet-pişe ĥayr-endişe destūr-ı mu‘azzam kim
Bütün ‘ālem bulur ‘ahdinde her dem revyaķ-ı a‘bād²¹

Göreydi kār-ı şirīn-i ĥüceste re’y ü āyinin
Atardı mişe-zāra tişe-i bī-ķişesin Ferhād

Şabā geşt itse büy-ı sünbül-i ĥalkayla gülzārı

[239b]

Olurdi turre-i ĥavrā zemīne reşkile ĥussād

Dönerdi deşt-i Ćine nāfe-i müşgīn ile ‘ālem
Şanasın feyz-i enfās-ı dem-i ‘İsī-yi Meryem-zāde

Vezīr-i pāk-tıynetdür zāhiri cümle ümmetdür
Delir ü ercümend ü mācidü’l evlādü’l aĥfād

Fütühāt şeh-i tab‘i eķālīm oldı ‘ālemde

²¹ Eski harfli metinde revnak yerine sehven **revyak** yazılmış.

Alup İnan zeminde evvelâ haşn-ı haşin bünyād

Ḥudūd-ı mağribin cāsār-ı küfrün şāniyen bozdı
 Kılā' -ı Engürüsün aḥseni teşhīrine münkād

Tecāvüz eylese kânūnı bir ser-keş burar gūşun
 Kırar bürde-i ḥükmi Ḥicāz ehli ile Bağdād

Yemīn ile yesār ma' müre-sāz-ı sā' id-i baḥtı
 Yed-i te'yidine peyveste nice ḳal' a-yı Şeddād

Cihān destinde bir deste muḫalsım gül te'emmulde
 Dil-i āyīne-i gülşen-nümā-yı ehl-i isti' dād

[240a]

Müreccaḥ künc-i a' zamdur nihādından iki şu' be
 Kef-i cūdı zer-efşāndur dil-i dūr-pāşi derya-dād

Civan-merd-i seḥādur ehl-i dildür hem ḳadr-dāndur
 Zarīf-i nükte-perverdür zekāda āteş-i veḳḳād

Şecī' -i bezm-i hecādur dilir-i rezm-azmādur
 Neberd-i Rüstem-ārādur cihād u ḥarbi bī-ta' dād

Veḡāda Erdeşir-i şir-efgendür dil-āverdür
 Yegāne ḡāzi-i düşmen-şiken bī-mişl ü bī- endād

Dür-i 'ālem-penāhı mazḥar-ı sırr-ı ilāhidür
 Ḥarīm-i beyt-i ma' mūrı meḫāf-ı 'āşık u zühhād

Zamān-ı 'adl ü dādı 'ahd-ı Fārūḳa mu'ādildür
 Bulunmaz fitne illā ḡamze ḥübān-ı perī-zāde

Cemāl-i medḥinüñ āyīne-i ḥāḫırda zāhir līk
 'Afv ile nigār-ı ḫab' uma bed-rüy-ı ḡam-ı dāmād

Eyā şaḫib-ḳırān u ehl-i dil hem 'ālim ü 'ādil
 Vücūd-ı cūdūñ olmuş ma' den-i lüḫf u kerem mu' tād

[240b]

Der-i dervāze ma[‘] mūre-i kehfü ’l emānında
İdüp mā fi ’z-‘zamīrümde güşāde ‘ arz-ı hāl inşād

Süleymānı devā kııl nemle-i bī-pür-derūnundan
Açup bu şafha-i rāzı ider lütfuñla istis[‘] āđ

Çalup vādi-i hayretde zebūn u zārī vü giryān
Şikest oldı per ü bālüm vücūd-ı aḥqarım berbād

Nesīm-i cūduñ ile zīr-i şeh-bāl-i mürüvvetde
Diriğ itme ölürsem dāne ’i çin hırmen-i incād

İdüp bülbül gibi nazm u terennüm bāğ u bezmüñde
Beni gülzār-ı feyz-i ‘ āḫfet eyle isti[‘] bād

Kerimā kām-kār ey hidīv-i melce-i dünya
Gubār-ı bargāha yüz sürer yüz yerde bu nā-şād

Çerāğ ile dūr-i lütfuñda ihyā eyle sultānım
Gedāyum bāğ-ı ‘ ālemde ne güyādur zebān feryād

Cihāna sāye şalsun dem-be-dem tūbā-yı iḳbālīñ

[241a]

Be-nām-ı sāk-ı kevşer be-[‘] aşk-ı himmet efrād

Nihālsitān-ı iclālīñ maşūn-ı zū ’l celāl olsun
Gülistān-ı emel dāyim güşāde çün dil-i evtād

Hemīşe yāveriñ tevfiḳ-i feyz-i kibriyā olsun
‘ Adūnuñ ḥār u ḥaşāk derūnı herçe bād-ābād

İder Hıfzī du[‘] ā-yı devletiñ tā ola gülşende
Nuḳuş-ı lāle gammāz-ı nigār-ı ḥāme-i Behzād

Çıkup üçler ḥuzūra eyledi tebrīk tāriḫin
‘ Alī Paşaya mühr-i āşafı dāyim mübārek-bād(sene 1168)

Alup üç kez zihī ḡarrā ile mühr āl-i ‘ oşmānı

Ne şāhāne kemān-keşdür çeker yā hāk deyu evrād

Didi üçler ‘ Alī Paşaya kuṭb-ı āşafu’s-sultān
Cihān mūhri ‘ Alī Paşa ile şādān u dil ābād(sene 1168)

Sekiz vechīle tāriḥ-i dilārā beyt-i sultānı
Vezīr-i āşafın buldı şeh-i kāmīl mūbārek-bād(sene 1168)

[241b]

(1)Bu tāriḥ-i laṭīf daḥi Enderūn-ı hūmāyūn ser-kitābetinden mevķūfat (2) ile şāḥīfe-pīra-yı defter-i ḥācegān-ı divān olan ārāyiş-i (3) şu‘ āra Dāniş Efendiniñ eşeriñiñ nadire-senc pūr-güherleridür ki (4) zıkr olunur

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün
Sürür u şevķ ile olsa sezā ḥalk-ı cihān ferḥān
Murād-ı maṭlab üzre dūr gösterdi yine devrān

Ṭarāvet kesb idüp feyz-i şafādan gülşen-i devlet
Gül-i ḥāhiş nesīm-i şevķ ile oldı yine ḥandān

Niçün nāz eylemez gerdüne artuķ mesned-i a‘ lā
Niçün çıkmaz semāya şān-ı rif‘ at çün meh-i raḥşān

Bulup kef ü kerīmiyle şafā şadr-ı cihān-bānı
Revādur mihr-i ‘ ālem-tāba olsa ḥüsn ile nāzan

Ḳudūm-ı es‘ ad ile āşaf-ı cihān-dāruñ
Yine lebrīz-i şevķ oldı serāser ‘ ālem-i imkān

Ne āşaf-ı vāķıf sırr-ı ledünni mürşid-i kāmīl

[242a]

Cihān zāhir ü bāṭında şāḥib-i devlet-i ‘ irfān

Gerekmez ‘ illet-i dā’ il ‘ izāl devlete ğayrı
Dāve-yı Ristotāles ü ‘ ilāc-ı sāye-i Loķmān

Neşāt u inbisāt-ı maķdemiyle tāze-cān buldı
Bütün erbāb-ı divān-ı hūmāyūn cümle-i erkān

Üçüncü kerrede teşrîfi müstebid degül şadra
Tamâm üçler maķāmıdır o cāy-ı mekrümet ‘ unvân

Semiyy-i şîr-i ğālib Hāydar-ı Kerrār yümn-āsār
Ġazā pîşe Nizāmü’l-mülk-ı ‘ Osmān Hān-ı ‘ āli-şān

‘ Aceb mi tîĝ-i nuşrat intihāsı zülfiķār olsa
Ne namlı olduğun ķaţ‘ ı bilür İnan ile Turan

Dü-menzildür semend-i ‘ azmine Tebriz ile Gence
Kemiyyet himmeti pāmālidür Kirman u İşfehān

Hüdāvend-i hümāyün-fāl şāhib-i devlet-i iķbāl
Hidiv-i ma‘ delet-kār u vezîr-i fā’iķü’l-aķrān

[242b]

Müşelleş vefķ-i zāt-ı es‘ adıdur işte şu mışra’
Keremde baķr-ı cūdda Nîl ü hūsn-i hūlķda ‘ ummān

Ne rütbe harb u darbı olduğın iz‘ ān ider meydān
Ne güne kerr ü ferri olduğın iz‘ ān ider meydān

Ne hācet evhem-i enbūbeyi it‘ āba bî-hūde
Tetebbu‘ istemez emşāline zātındaki rüçhān

Kerem-kārā kerimā āşafā deryā-kefā şādrā
Kerem kıl fitrāt-ı aşlıya üzre eyleyüp ihsān

Yetiş imdād-ı İstanbula belki cümle dünyāya
Yaķūp yaķmazdan evvel cevri hemçün āteş-i sūzān

Mu‘ inüñ ğavş-ı ‘ ālem ķuţbü’l aķţāb hediyye olsun
Hemîşe yāveriñ evtād u hāzret-i Mennān

Sen ol yektā-süvār-ı ‘ arşa-ĝāh-ı ‘ izz ü devletsin
Ki olmaz hem-rikābuñ Keykubād u Rüstem destān

Meĝāzi-pîşe hayr-endîşe destür-ı mu‘ azzamsın

[243a]

Ḳalur dembeste vaşşâf olsa vaşfuñda eger sühân

Maḳādîr-i teḳādîr-i ilâhidür iden izhâr

Arada şîve-i tevḫîkdür revnaḳda insan

Ḥarâbe müşrif itdi lîk bünyâd-ı maḳādîri

Daḡal-bâzân-ı bî-iz'ân u şûr-efgen nice nâdân

Bu derd-i cân-güdâzuñ def' ine lütf u 'inâyetle

Ḥekîm-i lem-yezel gönderdi zât-ı pâkiñi dermân

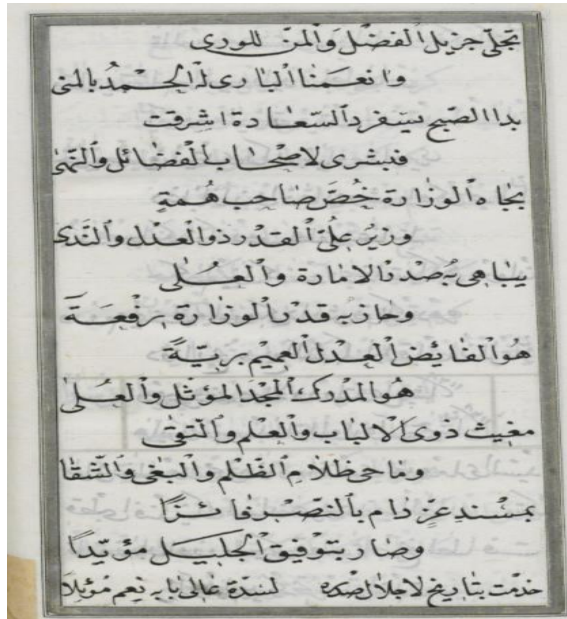
Ḳudûm-ı meymenet melzûmuñı Dâniş ḳuluñ dehre

Dü-târiḫ-i bedi' ü's-sebkile ḳılsa nola i' lân

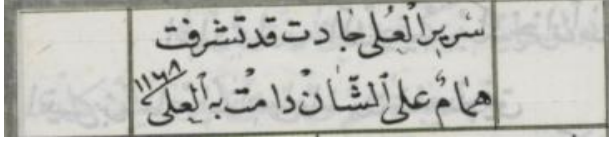
Üçünci def' ada illâ devletli 'Alî Pâşâ

Hümâyun-mühr-i sulṫânıla oldı âşaf-ı hem-şân(1168)

(12) Mevali-yi 'izâmdan Maḫmud-zâde efendi maḫdûmları es Seyyid (13) Ḳuṫbî Efendiniñ lisan-ı 'Arabî 'azbü'l-beyân ve Türkî-i (14) tâze-zebân üzere iki ḳıṫ' a târiḫ-i leṫâfet- (15) âmizleridür ki taḫrîr olundu ²²



²² Arapça kıta olduğu gibi aktarılmıştır.



[243b]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Cenāb-ı şadrı vālā-menkıbet zāt-ı celilü 'ş-şān
 Hıdīv-i ma' delet-güster 'ale'l-ıkadri 'ālī cā

Emīr-i asmān rıf' at müşīr-i müşterī-fiṭnat
 Serīr-ārā-yı 'izzet cebhe sāyedür ki Mevlā

Ser-efrāz-ı serīr efzūn 'izz ü haşmet ü iclāl
 Semiyy-i haydar-ı gālib 'Alī pāşā-yı āşaf-rā

Veżāret fā'iz mecd ü sa' ādet oldı zātıla
 Olup bā-'izz ü devlet şālişā yümne şadr-ārā

Der-i devlet-medār-ı mültecā-yı cümle-i 'ālem
 Dıraşşan-tāb-ı feyz ü 'adli birle cümle-i dünyā

Meh-i burc-ı 'adālet dūrretü 't-tāc-ı semāhāt kim
 Nazīri zāt-ı vālā-şānımñ 'ālemde nā-peydā

Veżīr-i pāk-ııynet şāhib-i seyf-i celādet kim

[244b]

E' adı lerze-nāk-ı bīmidür berg-i hazān-āsā

Enīs-i bezm hāşül-hāşı olsun şāhid-i tevfiķ
 Ola hemvāre şadr-ı 'izz ü sa' ādetle şadr pīrā

Du' ā birle didim iclāl-i şadra Kūṭbiyā tāriķ
 Mü'eyyed ola şadrunda 'Alī pāşā-yı 'adl-ārā

(6) Şāhib-i beste şā'ir-i māhir Ṭab' i Efendinüñ dü-tāriķ-i (7) ber-cesteleridür

(Fā' ilātün)Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fa' lün

Ḳondı bir vefk-ı müşelleş ḳalem-i nādire-fen
 Hayrdur fāl deyüp niyyete şükrān geldi

Sırr-ı cūd-ı Esedullah ki oldı zāhir

Didi vaqt-i şeref-i devlet-i ‘Osmān geldi

Qılup e‘ azz-ı Azāzile teşrifini halka tebşir
Yine ol peyk-i feraḥ şevkıla gūyān geldi

Yine üçerleme rīk-i yem-i raḥmet mānend
Eyleyüp tiz telāṭum qatı cūşan geldi

[245a]

Buldı eyyāmını geştī-i seḥāvet şimdi
Bād-bān-ı himem-i lūṭfuñ açup yan geldi

Felek tedbiri meger kıçda se-fānūslidür
Şir-siretle olup başda nümāyan geldi

Tā ki ta‘ zīm ile üç yerde idüp būs-ı zemīn
Olmağa mühre dūçār ol meh-i tāban geldi

Qoydı üç tuğlıları debdebesi ḥayretde
Kerr ü ferle o destūr-ı felekşān geldi

Şarḫ u ğarba yūriyüp hem-çü Sikender-i dehr
Dolanup gün gibi ol fātiḥ-i İran geldi

Qande oldıysa teveccühleri bāġbān-ı Ḥūdā
Nīk-nām ile zafer-yāb-ı ḥırāman geldi

Ḥamle-i sehle bu tarz almadılar meydānı
Līk bu ‘āleme çoq Sām u Nerīmān geldi

Yazsalar ḥaṭṭ-ı şülüş ile sezā evşāfın

[245b]

Nesh idüp lafz-ı te‘ addileri pūyān geldi

Eylemek naqş-ı uşūl dü-yek ile eş‘ār
Bi ‘ṭ-ṭabi‘ ḥāṭıra şāyeste vü şāyan geldi

Noqta-i ṭāli‘ i bende evce taqşim idicek
Biri himmet biri şefkat biri iḥsān geldi

Hele ʿālem yeñiden buldı hayāt-ı tāze
Maḫdemiyle beden-i mürdelere cān geldi

Daḫme-i ṭabʿ ı raşad-yāfte-i caʿ fer mi
Gitdi şādān gören lütfını giryān geldi

Gelmedi ʿāleme illā ki ṭabīb-i lütfi
Zaḫma em-i şadra şifā dertlere dermān geldi

Yine söyletmege bülbüllerini faşl-ı bahār
Ġonceler ile açılıp çün gül-i ḫandān geldi

Yine faşl etmege daʿ vāmızı güç ṭālīʿ ile
Şıyt-ı sâbâş ile ol şāḫib-i dīvān geldi

[246a]

Virmege ḫāle-i eşʿ āra revācū ʿl-ḫāşıl
Ki o şebbenderi ʿirfān-ı ḫadır-dān geldi

Merḫamet eylemege ḫāl-i diger-günimuza
Şükr ol müşfik-i eytām u ḡaribān geldi

Besdür ey Ṭabʿ i ḫulūş üzre duʿ ā devletine
Eyle kim vaḫtidür āmine ser ü şān geldi

Zāt-ı pākin ide maḫfūz kederden Allāh
Diyerek pāyına çok bende-i fermān geldi

Bende didüm bu siyāk üzre dü-mışraʿ -ı tārīḫ
Gerçi endişeme tārīḫ-i hezāran geldi

Reh-nümā olıcaḫ üçler ʿAlī paşaya bu dem(1168)
Şadra mükrim yine vü āşaf-ı devrān geldi(1168)

(13) Mevāli-i ʿizāmdan Mażrüb-zāde Efendi maḫdümü ve müderrisin-i (14)
maʿ rifet-mersümü Reʿfet Efendiniñ tārīḫidür

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün
Müeyyed ide Ḥāḫ Sultān ʿOşman Ḥānı kim oldu

[246b]

Selîmü 'l kalbi 'l²³ hâkân Süleymân taht ü baht-ârâ

İdince neyyir-i iqbâl-i burc-ı şevkete taḥvîl
Cihâna-tâbeş fûrûğı oldu nûr efzâ

Muvafağdur o sultân-ı cihân tedbîr ü râyend
Musahḥhardür nigîn-i ḥükmüne dünyâ vü mâfihâ

Ḥuşûşâ şadr-ı a' zam eyledikde yümn-i devletle
' Alî paşa âşaf-ı re'yi ol şâhenşâh-dânâ

Cihân âsüde aḥvâl olduğından fazlıhu ez-cümle
Yine buldı nizâm sâbıkı her vech ile dünyâ

Nice âşaf derindedede bende-i ḥalka bî-güşidür
Seḥâvet mekrümet lütf u semâḥat cümle sertâpâ

Felek bir tek rikâbın ol vezîr-i âsmân ḳadriñ
Nola eylerse çarḫa gırre-i 'ıyd-ı şeref âḫrâ

O destûr-ı Süleymân-pâye-i Ḥâtem kefiñ el-ḫağ
Sezâdur her ser-engüştine bir ḫâtem-i vâlâ

[247a]

Umûrunda muvaffağ eyleyüp şadr-ı 'adâletde
Hemîşe 'ömr-i Nûh iḫsân ide devlet ile Mevlâ

Üçüncü def' a teşrîf eylediñde şadr-u vâlâyı
Hünermendâne geldi mevsim-i mazmûn nev-ḫâlâ

Kemîne bendesi Râfet daḫi yazdı bu târiḫi
Üçüncüdür taḫındı mühr-i vâlâyı ' Alî paşa(sene 1168)

(7) Müderrisîn-i kirâmdan birkaç târiḫ-i ḫoş-âyende ve ḡazeliyât-ı (8) şafâ-
bahşendeyi ḫâviye ḳasîde-i laṫife-i Fethî efendidür ki (9) zıkr olunur

²³Kalb-i selîm, mâsivâdan arınmış ve mücellâ bir ayna gibi Hakk'ın cemâlî sıfatlarının tecelligâhı hâline gelmiş bir kalbdır. Kur'an-ı Kerimde Şuara Suresinin 88-89. Ayetinde 'kalbi selîm' diye işaret edilmiştir.

Fā' ilātün/Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün/Fe' lün

Ĥamd şad-ĥamd ki dil-mürde-i ekdār u ġama

Bā-nesīm-i seĥeri mevsim-i iĥyā geldi

Şaĥn-ı dünyāya źalām-ı sitem olmışdı muĥiř

Leme' ān eyledi ĥurşid-i muźiyyā geldi

Ya' ni bir pād-şeh-i dīn-penāh u munşif

Źıll-ı Mevlā laķab u ma' delet-ārā geldi

[247b]

Ma' den-i ĥilm ü ĥayā menbā' -ı ' adl ü inşāf

Sālik-i ĥoş-reviş-i meslek-i taķvā geldi

Kān-ı şān-ı ' azamet ĥazret-i Sultān ' Oşman

Dürr-i deryā-yı himem-i güher-i yektā geldi

Aşl-ı fıtratda anuñ źāt-ı ĥilāfetġarı

Terbiyet-sāz-ı cihān maźhar ana geldi

Gördi aĥvāl-i cihāñı ki perişān olmuş

Bildi bu ĥāl degül lāyık-ı Mevlā geldi

Fıkr idüp diķķatle eyledi tezbir-i tamām

Oldı ma' lümı anuñ cümle ĥafāyā geldi

İbtidā temşiyet-i emr-i ' ibādallāha

Bir vekil itmek ana cümleden a' lā geldi

Vüzerā zümresine şarf idüp endişesini

Ŗalbine şadra menāşib ' Alī pāşā geldi

İtdiler rāyını taĥsīn-i ĥāvāş-ı devlet

[248a]

Didiler Mehdī yaĥud Ĥızr u Mesīĥā geldi

Ĥamdülillah ki bir böyle şeh-i devrāna

Āb-rüy-ı vüzerā şadr-ı şaf-ārā geldi

Vüzerâ içre anuñ mişl ü ‘ adîli nâ-yâb
Baħr-ı elţâf u kerem cevher-i yektâ geldi

Ĥâme der-dest olup evşâfını fikr eylerken
Ĥâtır-ı fâtıra bu maţla‘ -ı ġarrâ geldi

Yine bezm-i çemene bir ġül-i ra‘ nâ geldi
Ĥülsitân-ı emele ġonce-i zîbâ geldi

Serv-i ser-keş gibi ‘ işveyle ġırâm eyleyerek
Ĥıl‘ at-ı sebz ile bir ġâmet-i vâlâ geldi

Va‘ d idüp gitmişidi devlet-i vaşlın şimdi
‘ Ahd-i dîrînesine sana itmege ifâ geldi

Müjde zûlmet-keş-i endüh ki olup bedr-i münîr
Maşrıġ-ı feyzden ol mâh-ı şeb-ârâ geldi

[248b]

Ĥonce-veş açdı niġâb-ı ruħun ol ġül-ġonce
Seyrine bülbül olup vâlâ-yı şeydâ geldi

Gitdi eyyâm-ı şitâ zevġ-i şafâ demleridür
‘ İşret îmâ iderek lâle-i ġamrâ geldi

Hicr-yâr ile helâġ olmuşiken Fetġî-i zâr
Dem-i cân-baġşıla ihyâya Mesihâ geldi

Ne ġam olursa rehâ-yâb gider ġalk-ı cihân
Sebeb-i zevġ-i şafâ şimdi serâpâ geldi

İtdi ġâġân-ı cihân taġt-ı ġümâyûna cülûs
Şadr-ı a‘ zam gibi ârâyiş-i dünyâ geldi

Biri şâh-ı ‘ azamet birisi şâġib devlet
Cem‘ olup bir yere çün şüret-i ma‘ nâ geldi

Ber-devâm ide Ĥüdâ devlet ü iclâllerin
Şıdġıla eyle du‘ â vaġt-i temennâ geldi

Cem^ç olup gökde melâ^â'ik daği âmin dimege

[249a]

Sebğ idüp birbirini cümle müheyyâ geldi

Fethiyâ düşdi tefe^â'ül idicek bu târiğ

Mühre şâyân^{ân} ç Alî paşa gibi dānā geldi(sene 1168)

Müjde erbāb-ı dile şād olacağ dem geldi

Münbaşı oldu cihān başka bir ç ālem geldi

Ya^â ni ikbāl ü sa^â ādetile şāh-ı devrāna

ç Alî paşa gibi bir şadr-ı müfehğam geldi

ç Adl ü dād itmede şāhensāh-ı zī-şānile

Güyyā fıtrat-ı aşliyyede tev^â'em geldi

Nām-dāş-ı esedullah-ı ç Alî-yi kerrār

Şaf-şikenlikde şecā^â atde müsellem geldi

Lem^â a-pāş oldu zevāyā-yı cihāna zātı

Mihr-i enver gibi ol nūr-ı mücessem geldi

Dāf i-i olup ceşş-i keder müjde^â i teşrifi ile

Ĥāne-i qalbe ferağ leşkeri ağdem geldi

[249b]

Çalmadı fitneye hiç cāy u penāh u ārām

Dāfi^â -i zulm ü sitem dāver-i a^â lem geldi

Müste^â idān-ı cihān-bīne sūğan-gū olsun

Ma^â rifet qadri bilür şadr-ı mükerrem geldi

Ba^â de zeyn bulmadadur eski niżāmın ç ālem

Tertīb-i bağş-ı cihān revnağ-ı ç ālem geldi

Zinde olmaz mı ya dil-mürde-i ye's ü hırmen

Dem-i cān-bağşıla çün ç İsi-yi Meryem geldi

Āferin tab^â -ı hümāyun-ı şeh-i Cem-cāha

Aña tevfiķ-i Hüdā yāver ü hemdem geldi

Güş idüp maķdem-i meymūnını erbāb-ı saĥn
Fikr-i tebrik iķün bir yere munzam geldi

Fethiyā dūşdi bu mışra‘ ıla añun tārīĥi
Mühre lāyık ‘ Alī pāşā-yı mūkerrem geldi

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün
Cenāb-ı Hāzret-i Sulţan ‘ Oşman ĥān-ı dānā kim

[250a]

Rikābında sezā yürürse şad İskender ü Dārā

Vücūd-ı nāzenini āb-ı rūy-ı āl-i ‘ Oşmandur
Ki oldur ced-be-ced revnaķ-fezā-yı sāĥa-i ġabrā

Şehensāĥ-ı muzaffer dād-güster bende-perver kim
İder bir bende-i nāķizin isterse cihān-ārā

Semiyy-i ĥāzret-i ‘ Oşmān şıĥr-ı faĥr-ı ‘ ālišān
Ĥādīm-i şer‘ -i Raĥmān şehriyār-ı ma‘ delet-pīrā

Sa‘ ādetle cülūs etdükde taĥt-ı āl-i ‘ Oşmāna
Derūn-ı pākine ilhām-ı Rabbānī idüp ilķā

Teraĥĥum eyleyüp ĥāl-i re‘ āyā vü berāyāya
Ki es-sulţān-ı zıllullāĥ vefķına eyledi icrā

Götürdi şadra bir zāt-ı kerem-perdāzı lütf itdi
Denilse şān-ı vālāsına şāyān nüşĥa-i kübrā

‘ Aceb cem‘ eylemişdür zātı envā‘ -ı kemālātı
Görیدی i‘ tiraf eylerdi ķadrin Bū ‘ Alī Sīnā

[250b]

Zihī baĥt-ı hümāyūn u ‘ acāyib ķūt-ı ťālī‘
Ki itdi lütf-ı Ĥaķ şadr-ı güzīnin böyle bī-hemtā

Ĥikem-perdāz dānā-dil vezīr-i ‘ ālim u ‘ āķıl

Suhûlet-sâz her müşkil kerîm mekrûmet-pîrâ

Veẓîr-i Bû ‘ Ali tedbîr u şadr-ı ahramân-taşvîr
Vekîl-i mulâ sulân kişver-gîr ‘ Alî pâşâ

Gelince şadr-ı vâlâya cihân pür-inbisâ oldu
udûmi mürdegân yâsı gûyâ eyledi ihyâ

Refî itsün Hüdâ tevfiını her bir umûrunda
Cihân durduca dâyim itsün anı hâzret-i Mevlâ

Keremkârâ müşîr-i bî-nazîr adr-dân şadrâ
Eyâ elâf u cûdı bar u kâni eyleyen insâ

Sen ol ferzâne-i düldül-süvâr-ı kişver-ârâsın
Semâ‘ -ı nâmuñ eyler fitneyi nâ-bûda nâ-peydâ

Bilâd-ı müslimîne verdi zâtuñ emn ü âsâyiş

[251a]

Nizâm-ı mülk-i ‘ âlemsin senüñle far ider dünyâ

İder ednâ nige iltifâtıñ ‘ âlemi ma‘ mûr
Bu hâşiyyetle hâk itmiş seni Hâllâ-ı bî-hemtâ

Ne semte ‘ azm iderseñ ‘ avn-i Yezdâni refiuñdur
Bu hâlet cânib-i bâlâdan oldu zâtına i‘ tâ

udümüñ şevine bir nev-azel târ ideyim bâri
Ki itsün gûş iden erbâb-ı tâb‘ ı vâlih ü şeydâ

Bahâr irdi yine gülzâra geldi bülbül gûyâ
Aılsun nâz u ‘ işveler o gül-ruhsâr-ı istiğnâ

Şehenşâh-ı güle alâylar ‘ arz itmede yer yer
Giyüp eşcâr u kûh u deşt şimdi hil‘ at-ı hâdrâ

Çıkup şahn-ı çemende sû-be-sû murgân-ı hoş-elhân
azel-h‘ ânlık ider şân sûda Bektâşiyân-âsâ

Bahār eyyāmı geldi sū-be-sū geşt ü güzār itsün
Yine erbāb-ı şevke gālib oldı ‘ illet-i sevdā

[251b]

Laţif oldı hevālar mevsim-i güldür bu mevsimler
Temāşā-gāha gelsün seyr için ‘ uşşāk-ı bī-pervā

Dil-i Fethī gül-i ruhsār-ı alūñ iştiyākıyla
Terāne-senc-i vaşfuñdur demādem ‘ andelīb-āsā

Ķudūmuñ şöyle nā-būd itdi dillerden gam-ı vehmi
Ki hergiz istimā‘ olunmaz oldı āh u vāveylā

Metā‘ -ı ma‘ rifet buldı revācın kat-be-kat şimdi
Sūhan-dānān-ı ‘ ālem itmesün şimdingirü şekvā

O sırrada düşüp hāmem tārīh-i teşrīfin
Vekīl-i muţlak-ı şāh u cihān olsun ‘ Alī paşa(1168)

Olur hem lafz-ı ‘ azezina şālīs dil-güşā-yı tārīh
Aña bir def‘ a taqđir eylemek lā-būd olur ammā

Olur kat‘ ı ‘ n-nazar hāşıl siyākından sibākından
Maķām-vālāha civān bir laţif ü dil-güşā ma‘ nā

Çıkar bā-şevķ-i dil-i Fethī bu mışra‘ dan bir tārīh
Üçüncü def‘ a iķbālile şadr oldı ‘ Alī pāşā (sene 1168)

[252a]

(1) Bu daĥi şā‘ ir-i zarīf ü daķıķ es Seyyid Tevfīķ Efendiniñ (2) tārīh ü laţifleridür ki bi-temāmihi taĥrīr olındı.

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

Mübārek-bād eyā şadr-ı kerīm-i ma‘ delet-ārā
Hezārān ĥayr-maķdem ey ĥidiv-i ‘ āţifet pīrā

İdüp kuĥlü‘ l-cevāhir ĥāk-i rāhın dīde-i cāna
Bu yüzden rüy-ı rāhet gördi bir dem dīde-i dünyā

Bih̄n-i r̄h-ı mücessemiñ füsürde q̄alıb dehre
 Qudumuñla hayāt-ı t̄ze buldı serteser d̄nyā

Me' in-i mülk ü millet hayr-ḡāh-ı d̄n ü devletsin̄
 Vücuduñdur cihāna maḡz-u 'avn-i ḡazret-i Mevlā

Veliyyü' n-ni' met-i 'ālemsin̄ el ḡaḡ cūd-ı ṭab' in̄la
 Ki lütfuñ görmedeñ yoḡdur gerek ā' lā gerek dānā

Şecā' atde 'adilüñ varise ger Ḥaydār-ı kerrār
 'Adāletde 'Ömer ḡikmetde ancaḡ Bū 'Ali Sīnā

Se-bāre şadrı teşrifüñ için menşür-ı iḡbālüñ

[252b]

Meşeleş fevk-i devletdür yazılmış nāmıñna ḡüyā

Muşaḡḡih u muşḡaf-ı 'Oşmana döndi nüşhā-i devlet
 Olınca kilik-i şaḡḡuñ müḡr-i işbāt ile 'ādī-ārā

Ne mümkün ḡüsn-i aḡlaḡ-ı ḡamīdeñ eylemek ta' dād
 Olur mı mevc-i derya rīk-i şaḡrā ḡābil-i aḡşā

İderdim za' if-ı ḡāle baḡmayup taḡrīr
 Olursa ḡüşe-i ḡüsn-i nazār ḡaḡḡımda ḡam-fersā

Bir iki vechle derḡāḡıñna var intisābım līk
 Du' ā-yı devletüñdür bā' iş-i faḡr olmaḡa velī

Hemān Allah vücuduñ şadr-ı devletde idüp dāyim
 Hemīşe tā-be-ḡaşr ol müsteḡıll-ı sāye-i Mevlā

Didi ruḡ-sūde-i ādāb olup Tevfīḡ-i tāriḡin
 Mükerrrem oldı üç mihr-i ḡümāyunla 'Alī pāşā(sene 1168)

(14) Erbāb-ı taḡḡiḡ ve etḡān-ı zebān-ı bedi' ül beyānlarından şöyle (15) zīb-baḡşā-yı sūtūr-ı şaḡāyif ve ziyet-i efzā-yı tevāriḡ

[253a]

(1)sevālif olur ki şeyhü'l-vüzerā veliyü'n-ni'ām-ı vezaret pîr 'Ali (2) paşa hazretleriniñ def' a-yi selâşelerinde müstakill ü murahhâş (3) vesâir vüzerâdan şadra ehaşş iken Trabzondan (4) hareket-i müceb-i meymenet ve bereket ile âsitâne-yi 'aliyeye gelince (5) eṭrâf u eknâfa bâ' iş-i refah-ı mekrümet ve a' dâ-yı (6) küffâra havf u haşiyet ' arız olunup onı cihanı (7) taldurarak nâm u şânıyla ağlayan şıbyâna şundurup(8) hâric-i hıṭṭa-ı ta' bir ü taḥrîr idüp debdebe-i semâhat qarîn ü şecâ' at (9) redîf ile âsitâne-yi 'aliye teşrîf eylediklerinde el-hâ'in ü el (10) hâ'if²⁴ vefkınca kibâr-ı nâse havf-ı târi olup(11) şadr-ı a' zam lafzı ancak böyle vezîr-i efhama ıṭlaḡ ve ta' bir (12) olunur deyu imzâ-zen şahîfe-i zamîr olmuşariken (13) hemîşe böyle mi ki 'âdet-i Rûm kıyâdları müsteḡak olanı (14) maḥrûm vefkınca bu şadâret-i selâşeleri elli üç güne resîd(15) olup bi-hikmetillâhi te' âlâ bu müddet-i müteselsilü'l-kerreteyn

[253b]

(1)içinde çekdikleri âlâm u keder ü izṭırâb u ḡaṭar (2) bir dürlü güncâyış-pezîr havşala-i kalem taḥrîr degüldür belki (3) eyyâm-ı ṭulû' larından hengâm-ı gurûblarına gelince bu rütbe zahmet ü (4) meşakkat zalâm u kesâfet çekmemişlerdür bu ḡaḡîrûñ (5) añladığına göre elli üç gün zarfında 'azl olmaları üç (6) müddeden neş'et ider mādde-i ulâ eş-şöhretü âfetün (7) ve'l 'ayn ḡaḡḡun²⁵ mazmunları üzre naḡar-ı işâbetidür (8) madde-i şâniye tâli'leri seretânuñ yigirmi ikinci derecesinde (9) kamerüñ beyti olup gicesinde ḡusûf vâkı' olmaḡla irtesi (10) vaḡt-i menḡûsda mühr aldıklarının te'sîr-i nikbetidür (11) madde-i şâlişe keyd-ı a' da-yı mekâr-endîşelerden emn ü rehâ (12) bulmayup dâyima pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine ḡamz ü nifâḡda (13) tesâmüḡ ve tekâsül eylemeyüp 'ale'l-ittifâḡ mel' ânetlerin (14)izḡâra bir rütbe ısrar eylediler ki hazret-i Şehriyârî külliye (15) tekdîr ve müşârün-ileyh gereḡi gibi tenfir eylediler

[254a]

(1)ḡattâ teşrîflerinden muḡaddem ḡâḡ yolda ḡâḡ yemeklik olan (2) maḡalde 'azillerine daḡi ḡanâ' at etmeyüp ḡayr güne ḡarekete (3) ictisâr-ı cihan-dâr için dâyimâ taḡrîk iderler idi (4) be ḡazâ'-i Allahu te' âlâ sâl-i mezbûr Şa' bânü-l-muazzamanuñ (5) altıncı aḡad gicesi sâ' at birde Ayvânsaray-nâm maḡalde (6) ḡarîḡ vâkı' olduḡda silaḡdâr

²⁴Dâima hâin olan hâif(korkak) olur anlamına gelen bir atasözüdür.

²⁵Şöhret afettir. Nazar haktr anlamına gelen hadis-i şerif. (Müslim, Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Elbânî de 'Silsiletu'l-Ehâdisi's-Sahîha'da hadisın sahiḡ olduḡunu belirtmişdir. Hadis no: 1251)

oglu ağanuñ cümle-i mekrühilesindendür ki (7) leyl-i mezbürda kapucılar kethüdâsı ‘Arabgirli İbrahim Beyiñ (8) taşannu‘ üzre pâdişâh tarafından gelüp şevketlü efendimiz (9) ‘avdet idüp gitdiler harîk-i müntefi oldı söz efendimde (10) buyuruñ deyu ter-ğîb itmekle veliyü’n-ni‘am efendimiz gerçektir (11) zannıyla şandala süvâr ve bağçe kapusına geldiklerinde birkaç top (12) atılıp şadâsı istimâ‘ olunduğda şevketlü efendimiz (13) hazretleri ‘avdet buyurdılar harîk daği başıldı (14) mekşe mücib bir hâlet kalmadı deyu kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyârî (15) haber virdigine binâen biz daği ‘avdet eyledük devletlü efendimiz

[254b]

(1)hazretleri ise henüz ‘avdet buyuruyorlar deyu mûmâ-ileyhi (2) İbrahim begiñ kezbine münfa‘il oldığı hâlde esblerine-(3) süvâr ve saray-ı ‘âlilerine ‘inân-ı gerdan- karar (4) oldılar silâhdâr-ı cihandârı daği ‘arzına revâç (5) ve hayli füsün sâzına ibtihâç için şevketlü padişahımız (6) henüz rûy-ı bahrda harîk haberiniñ neticesine mütekkarrab u müntaşır (7) iken şâhib ü devlet-bilâ izn ve bî-pervâ alıp yorıyı (8) verdiler deyu sem‘-i hümâyuna ilkâ ile tekdîr ve (9) tabi‘-i hümâyunu tehvîr itmekle irtesi gün göç-i hümâyûn-ı Beşiktaşda (10) olmağın rikâba da‘vet ve şeyhülislam Abdullah Vaşşâf (11) Efendi hazretleriyle şandal-süvâr ve sâhil-i maşşûda(12) seyr ü nehzat olunup doğru huzûr-ı hümâyuna dâhil (13) ve biraz kelimât-ı nâ-bercâdan sonra huzurunlarından hurûc (14) ve Dârüssâ‘ade ağası İbşir Ağaniñ otaşına vaşl (15) olduklarında ta‘b u taleb mühr-i hümâyûnı irsâl buyurup gayrı

[255a]

(1)kullarına kerem eylesünler zirâ ihtiyâr oldum murâd-ı hümâyun (2) üzre hizmet idemem ve kafese girmiş kuş gibi ellerinde iz (3) isterlerse âzâd iderler ve isterlerise öldürürler (4) nasıl murâd iderlerise aña râzıyum deyu cevâb buyurduklarında (5) **[Der-Kenar]** ‘azl şoden hazret-i Veliyyü’n-ni‘am ez-şadâret-i şâlişe işidenlere hayret gelmişdür beyt Tir-veş râstlık itme cânâna Egri doğrıyı atar yabana müfâdıncâ (7) Silâhdâr ‘Ali ağaniñ gamzından ‘azillerini ihtiyâr ve bustâncı (8) başı ağasında anıda ihzâr olunup ağayı mûmâ-ileyhi (9)**[Der-Kenar]**Me’mûriyet-i kız kulesi ile me‘ân şandal-süvar olup Kız Kulesi nâm maħalle me’mûr oldılar (10) ve iki nefer âdemden gayrı yanında kimesne bulunmasun deyu (10) tenbîh olunmağın silâhdârları Nuħ Big ve Enderun çukadârları (11) Çil Oşmân ağa ile kal‘a-i mezbûreye ba‘de’l vüşül birgün (12) bir gice ikamet buyurup ol hinde üzerlerine me’mûr-ı ser-(13) bustâniyân haşşa Ahmed ağaya buyurdular ki el me’mûr u ma‘zûr (15) eger haqqımızda vech-i âhîrle me’mûriyetiñiz yetti daği varise bize

[255b]

(1)dostluk bizi āgāh eylemekdir deyu buyurduklarında mūmā-ileyh (2) cevābında estağfirullah ne an ki buyurdığınıza mūte‘allık (3) bir şey ola hāşā efendim deyu sevgend-i nām-ı Hūdā tesliyet-(4) āmiz cevāb eyledikte veliyü’n-ni‘am hāzretleriniñ cümle-i kerāmātı (5) işābet- simātlarından ki bizde öyle bilirüz ve o bizim (6) haqqımızda degüldür o maqtül silāhdār ‘Alidür deyu cevāb (7) virdiler ve bu kelimāt elsine-i nāsda meşhūr ve mütevātir(8) olmuşdur ve ol vaqde deñizde gāyetü’l-gāye furṭuna (9) olup rüy-ı deryāda sāde piyāde gezmesinüñ imkānı yoğiken (10) gürüh-ı bektāşiyāndan bir derviş-i dil-rīş huzūrlarına çıka (11) gelüp bir miqdār halvet ü şöbet eyledüklerinden sonra vedā‘ ve (12) yanlarından çıkup kerem eyledükleri der-‘aķab hātır-ı ‘atırlarına(13) huṭūr ve çağırın birkaç altunile mesrūr idelüm deyu (14) buyurup anca dervīşi teftīş eyledüklerinde herkes cevāb (15) virüp ne geldigini gördük ve ne bindigi piyādesini müşāhede eyledik

[256a]

(1)didiler fil vākı‘a ol vaqt gelüp gitdigini ferd-i āferīde (2)görmeyüp ricāl-i gaybdan olduğunu bī-iştibāhdur deyu (3) menkūldür ve bundan sonra vezīr-i kerāmet-semīr-i (4) buşūş u dilşād müşāhede eylediler veşāķāt-ı havās u (5) hūdāmdan şöyle mervīdür ki veliyü’n-ni‘am hāzretleri sāhil (6) mezbūr āga ve oṭasında şandal getirürleriken kaşr-ı hümāyundan (7) Sultān ‘Oşman efendimiz hāzretleri vezīr-i şen-i zamīre (8) endāhte-i nazar u nigāh iderlerimiş dīde’i mübārek pūr-intibāhlarına (9) düş oldukda cenāh-ı hümā-yı mefrūş gibi bil iķtīza zemīne (10) beraber temenni vedā‘ eyledüklerinde hāzret-i şehriyāra bu ṭavr-ı muḥāba (11) ‘acib gelüp ne ğarīb ādemdür böyle vaqt-i nā-be-hengāmda (12) bī-pervā istifini bozmayup cesurāne tekābu eyler ne kōrkmaz (13) ğayur ādemdür deyu muḥāṭab olan āģadan isticāb (14) eyledüklerinde āģa daḡi paşā kuluñuz eski vezīrdür de’b-i (15) vüzerāyı ve kā‘ide-i mülūkı güzel bilür deyu cevāb bā-savāb

[256b]

(1)eyledikte bu harekātları pesendīde’i ṭab-ı hümāyūn olmuşdur (2) zātında vezīr-i mekārīm-semīriñ bāb-ı tevekkülde metānet ve diyāneti (3) kavī u müstāḡkemter olmağla her ne zuhūr iderse cenāb-ı (4) kibriyā ğayurdandur deyu ‘urve’i vüşķā-yı hüsn-i‘tiķād (5) her umūrun teslim-dāde-i irtibāṭ olup müşārileyh hāzretleriniñ (6) haqqında söyledikleri kizb ü şarīh olduğu zāhir bāhir olmuşdur (7) ba‘de ser-bevvābīn-i dergāh-ı ‘ālī āģalarından ve etbā‘ı kādīmlerinden (8)[Der Kenar] Me‘mūriyet-i Veliyü’n-ni‘am

be-Kal' a 'iMağusa der-Cezire' i Kıbrız Rehāvi Muḥammed aḡa bir cekdirme sefinesiyile gelüp kız kulesinden- (9) rükūb ve Mağusa ḡal' asına ḡal' a-bend olmağ üzere bā-fermān (10) ta' yīn olunmağla şavb-ı me' mūra bād-bān-ğüşā-yı ' azīmet (11) ve Gelibolu vüşüllerinde donanma-yı hümāyūn anda olmağın (12) ḡapudan-ı deryā Ḳarabağlı vezīr-i mūkerrem Süleyman paşa çerāğ-ı (13) ḡaşlarından oldığından veliyū' n-ni' am ḡazretleriniñ ikrāmlarında (14) bezl-i maḡdūr ve hedāyā-yı nā-maḡşūr eylemişlerdir ki ta' bīri (15) ḡadden efzūn ve bīrūndur ve ḡaraf-ı devlet-i ' aliyyeden vezīr-i

[257a]

(1) mekārīm-semīr ḡazretleriniñ çekdirme sefinesiyile Kıbrız ceziresine (2) gitmelerinde ḡaḡar ' azīm mülāḡazasıyla münāsib görülmeyüp donanma-yı (3) hümāyun ḡalyonlarından birine süvār olunmaları için berren bir çuḡadār (4) irsāliyle isti' cāl olunmağın fermān vārid ve ḡalyonlar (5) Bozcaatada lenger-endāz ve mütēḡā' id olmağla biz' zarur (6) ol maḡalle dek çekdürme ile teşrif ve ḡalyonuñ birine (7) rükūb-ı sa' ādet redīf buyurup ramazān-ı şerīfin on altıncı (8) günü Tuzla nām maḡalle sāḡil-res-i selāmet olduklarında bil cümle (9) aḡāli-yi cezire istiḡbāl idüp bir mu' azzam ḡonağa indirdiler (10) ve yedd-i kıral balyozları hedāye tertīb idüp hengām-ı şadāretlerindeki gibi (11) rūsūm-ı ' ādiyye üzre gelüp teslim-i hediyye-i vafire (12) ve tekāpū-yı mütēḡāşire ile mu' āmele eylediler ve şöyle cevāb virdiler ki (13) āsitāne-yi devlet ve aşıyānede olan balyozlarımız vesāir (14) vūkelā-yı merkūzelerimiz ḡaraflarından ' ināyetlü efendimiz ḡazretleriniñ (15) ḡızmet-i şeriflerinde pā-ber-cā kıyām olmamız için taḡrīr ile

[257b]

(1) me' mūrū' l ihtimāmız ve efendimiziñ ḡızmete-i ' aliyyeleri cān u başımıza (2) minnetdür deyu ' arz-ı ' ubūdiyyet eylemişlerdir ve ḡazret-i (3) āşaf-ı me' āli ittişāf-ı Tuzlada iḡāmete niyyet buyurmuşlar idi (4) lakin emr-i hümāyuna imtisāl yedi gün miḡdārı Tuzlada (5) mümkün iḡāmet ba' dehu Mağusa ḡal' asına ' azīmet (6) ve bir gice ḡal' a derūnunda beytütet buyurup irtesi gün (7) ḡāric-i ḡal' ada sarāy-ı feraḡ-fezā döşenüp du' āyı devlet (8) pād-şāh-ı ' ālem-ārāya meşḡülleriken ' azillerinden altmışıncı (9) işneyn gicesi sa' at üçde bi-ḡazā Allahu te' āla cebb-i (10) ' ali ḡāricinde bir āteş zebāne-keş zuhūr ve kırk sa' at (11) miḡdārı fitile fūrūz u nā-maḡşūr olup mānend-i ejder-i şerāre-i (12) pāş üç dört ḡola endāḡte āteşi telāş itmekle (13) şaḡır ü kebir yetmiş yedi biñ ḡokuz yüz üç ḡāne yerinde (14) yeller eser virāne olup ' āli merātibihüm derūn u bīrunları zehāyir (15) ve emti' a ile tezyīn olunmuş kırk dört biñ sekiz yüz on

[258a]

(1)tokuz dekâkin ve tamam elli üç hammam ve üç yüz (2) degirmân çerh ü gerdân ve iki yüz bir (3) mesâcid ve cevâmi' -i neyyiretü 'l-levâmi' ve altmış sekiz medrese-i (4) mebnîye muhterikâ ve munderise olup âteş-i hikmet-i (5) târih vâkı' olmuşdur silahdâr Bigalı 'Ali paşanın (6) şadârete kudüm-ı meş'umundan neş'et edti deyu (7) ahâlî vü e' âli İstanbul lisâna getürmüşlerdür (8) zâtında Aşâm min Tuveys²⁶ kabilinden olduğına bu âteş-i (9) hikmet şehâdet ider ve böyle hârik-i kebir olduğu (10) nâdir ve belki mün'adimü'l-vuq' ü idügi zâhir ü bâhirdür (11) ve bu hârik-i pür-ta' be sebeb ah-ı 'alîdür deyu elsine-ii budala (12) mecâninde mezkûr u meşhûrdur ve veliyü'n-ni'am hazretlerini (13) hârikden çend rûz aqdem 'azilleri şüret-i zâhirde (14) egerçi kerih görüldi amma bâtında maḥz u hayra vecih itmiş ki (15) hamden şümme-i hamden zaman-ı şadâretlerinde böyle bir emr-i vahîm ü hatır-ı 'azîm

[258b]

(1) zuhûr etmeyüp ba' de zamanın zuhûri kendüleriniñ muḥâfaza-i (2) ilâhiyyede maşûñ ve güftügü-yı teş'emden maḥfûz (3) ve me'mûn olmalarına delâlet-i kaṭ'ıyye ile delîl yakındır ki bu (4) vâkı' â-yı cân-güdâz hengâm-ı şadâretlerinde olmaḥ lazım (5) gelse halkıñ selâmeti için nice gencini şarf ve nâr u (6) ğayret kendileri helâk u telef etdiginden mâ'âda (7) öteden berü meymenet-i kadem-i mükrimet tevem ile meşhûr (8) iken bu kadar nâm u şân bu âteş-i sūzan ile hebâ-i (9) menşûr olurdu bu müddeden sonra daḥi ne rütbe (10) i' tikkâd tām ve ḥulûş şafâ fercâmları olduğu ma'lûm-ı (11) 'âlimiyân olup egerçi şadâretten ma'zül idi ammâ (12) vezarât u şehâvet cāh-ı cibillî ve menşub-ı ecmeli idi ki (13) oldukları maḥallerde etraf u eknâfdan 'ale'l ḥuşuş (14) çerâğları olan vüzerâ vü ümerâdan maḥşûş-ı tuhaf u hedâya (15) vü kîse kîse sîm ü zerr-i lâ-yaḥsa ḥaşı gelüp keremlerine müterekkîb

[259a]

(1) ve âmâde olunañ murâd üzre iḥsân u ziyâde itdiklerinden (2) mâ'âda tâlif ü kulüb fuḳarâ-ı taltîf-i derûn-ı zü'efâ(3) eylemekden ḥâli olmazlaridi ve üç ay zarfında (4) ahâlî 'i cezîreye yüz biñ ğuruşdan mütecâviz iḥsân (5) buyurdıkları teşekküren sükkân-ı cezîrede menḳül u beyân (6) olunmuşdur ve ol eyyâm-ı ğarâbet-i hengâmda sultân (7) 'Oşman ḥan hazretleri tebdilen Üsküdüre mürür u (8) **[Der-Kenar] Der-beyân-ıricâ ziyâ'i İsmâ'il nâmıku'l ḥurûf İtlâk-ı Pedereş hazret-i Sultân 'Oşman ḥan** ğubür idüp şahrâda ağaç sāyesinde bir ihtiyâr (9) kimesne kahvecilik itmekle birkaç âdemler daḥi bulunup (10) ol maḥalle der-'akab-ı teşrif ü ḥafıyyeten nüvâziş ü taltîf(11) ile ḥavâdiş-i 'âlemden

²⁶ Peygamberimiz vefat ettiği zaman doğmuş uğursuzluğuna inanılan muhannes bir kişi.

su'âl buyurduklarında kimi bilüp(12) ve kimi bilmeyüp ahvâl-i 'âleme dâie lâ vü nâm dirler iken (13) içlerinde tekellüme şâhib iktidar sâl-hurde ihtiyar (14) efendi ile şöhbete âğâz buyurup ne yerlisiñ ve ne kıār u (15) hizmetindesin deyu kemā-yenbaği teftiş ü teşhîş

[259b]

(1)ve imtiyāz buyurduklarında mezbūr ihtiyār tegāfūlāne sîret (2) ile bûdalā şûretinde hareket idüp be hey āga ne su'âl idersin (3) benim işim efendileriledür ve seniñ kıyafetine göre anlar ile (4) ünsiyetin olmamağ gerek deyup ol ibn rüzgār (5) kıoca ihtiyar derdine 'ilāc vükela meramına revāç (6) virmek için bāzār şöhbetine istiḥkām ve mihnet verdikde (7) tekrar sulṭan 'Osman ḥazretleri baña Edirneli 'Osman (8) āga dirler gerçi āğāvattan bulunduğ amma efendileriñ ba' zısı (9) bildigimizdür ve işiñ görülecek efendi her kim ise (10) baña ismiyle ḥaber vir belki bildigim ola yāḥūd dostumuzuñ dostı (11) ola söyle deyu ibrām eylediklerinde kıoce 'i 'atîk gümüşde? (12) kām şöyle ta' lîk-i kelām-ı feraḥ-peyām eyler ki ben kıazı degilüm (13) erbāb-ı niyābetdenim murādım ancak kıal' a-yı sulṭaniyye niyābetidür (14) eger kıazā-yı mezbūr niyābetini baña alıvirsen baña büyük dostluğ (15) itmiş olursız zirā alması güçcedür didikde şâhibi

[260a]

(1)kimdür söyle deyu buyurdılar mezbūr daḥi 'Ali paşazāde (2) isma' il big efendiniñdür deyu cevāb viricek belı (3) bilürüm pederleriyle daḥi dostluğumuz vardır var benden (4) selām eyle saña mürāselesini virsün ziyādesiyle seni (5) ḥaz iderem beyiñ daḥi ne murād var ise yazsın ve (6) öñümüzdeki çehārşenbe günü tezkiresini ve arpaluğ mürāselesini(7) alup bu maḥalle gel eger beni bulmaz iseñ kıahveciye bırak (8) didiklerinde nā'ib-i dil-fikār bî-ihtiyar ve neşāt u inbisāta (9) ile bu ḥakir-i pür-takşire çıkagelüp güzerān eyleyen şöhbeti (10) bir bir naql u beyan idüp i' timād itmedigimizden gereği gibi (11) tefahḥuş ve teccessüs olunduğda şâhiḥ olduğın ba' de't-taşhiḥü'l (12) fırsatu ğanimetün²⁷ feḥvāsı üzre mürasele-yi tahrîr ve merām u (13) maқşūd ancak bu ḥuşuşa kıaşr u tahşîr eyledi ki pederimiz (14) veliyü'n-ni' am ḥazretlerini Mağusadan ' avf u ıtlak vüzerā (15) menāşıbından birine ḥayme-zen-i revāk-ı nüh-ṭāk olmaları için

[260b]

' arz-ı ḥāl taştîr ve temhîr ile nā'ib-i mezbūr yanına bizim cāmi' (2) şerîf ḥaṭîbi es Seyyid Yahya Efendi terfîk-i tarîk kıoşulup(3) ta' yin buyurulan maḥalle feraḥ-fezāya irsāl

²⁷Fırsat ganimettir anlamına gelen veciz söz.

ve elḥamdülilahi'l- (4) mütte'āl maḥall-i mezbūrda ḥazret-i 'ālem-penāh āmāde bulunmalarıyla (5) mirāsla ile 'arz-ı ḥāl yedd-i kerīmlerine teslīm olunduḡda ḥatt-ı (6) hümāyūn-ı inbisāt-ı nümūn ile cevāb-ı semāḥat nişāblarından bir (7) iki güne dek maḥlūbları üzre mesrūr olurlar ḥaberin (8) irsāl buyurduḡlarında sürūr-ı tām ile şād-kām olup(9) peyām-ı meserret-encāma müntazır iken kelāmü'l mülūk mülūku'l (10) kelām²⁸ müktezāsınca buyurduḡları vaḳitde iṭlāḡları (11) ḥaberi altmış toḡuz senesi muḥarremü'l-ḥaramınıñ üçüncü günü (12) zuhūr ve müjdeciler birbirini te'āḡub iderek 'abd-i (13) fakire gelüp ferah-baḡş-ı nā-maḡşūr olmuşlardır ve ol (14) hengām-ı meserret rehinde olunan du'ālar dergāh-ı 'izzetde (15) ḡabüle ḡarīn olup tārīḡ-i mezbūrda Maḡusa ḡal' asından

[261a]

(1) iḡrāc ve Saḡız u Rodos ḡaraflarında kesb ü hevā ibtihāc (2) eylemeleri için sābıḡāmız āḡūr-ı şāni maḡdum-ı mükerrerleri (3) Muḡammed Big şeref-cuş-ı şudūr olan emr-i 'ālī ile me'mūr olup(4) mah-ı mezbūruñ on beşinci günü ḡūze'ı āşafānelerine vaşl (5) olduḡda emr-i hümāyūnı yedd-i devletlerine teslīm ü mefhūm-ı(6) münifī cümleye işā'at u tefhīm olunup irtesi gün ḡareket (7) ve mah-ı mezbūruñ on sekizinci günü Tuzla iskelesine (8) lenger-endāz-ı devlet olup levāzım-ı rāhiyeyi tedārik iḡzār (9) ve devlet-i 'āliyeden me'mūr ḡılınan ḡalyona şaferü'l-(10) ḡayr ḡurresinde süvār olup intizār-ı müsā'ade-i (11) rüzḡār üzereler iken nışfu'l-leylide Tuzla iskelesinde (12) āteşler fūrūzan u ṡop-ı velvele-āşūbları atulup şadāsı (13) sāmī'a-zen-i destūr-ı mükerrrem 'unvan olduḡda ḡālibā(14) bir ḡaber-i ferah-ḡüster olmaḡ ihtimāli muḡarrerdür ādem gitsün (15) denildükde der 'āḡab bir irsāl ü istiḡbār u silahşorān-ı

[261b]

(1) ḡaşşadan Kürd 'Osman aḡadur deyu iḡbār olunduḡlarında (2) ol anda aḡa-yı mezbūr ḡuzūr-ı sa'ādet maḡşūrlarına gelüp(3) altmış sekiz senesi tütünden zābt eylemek üzre Mışr-ı(4) **[Der-Kenar] Tevcih-i Mışr-ı ḡāhire be-ḡazret-i Veliyü'n-ni' am der-def'a'ı şāniye** ḡāhire tevcihi fermān-ı 'ālişānını dest-i kerīmlerine teslīm (5) eyledikde Rodos ḡarafı terk ü ḡasbe'l-iḡtizā iskenderiyye (6) cānibine bād-bān-ḡuşā olup āsitāne-yi 'āliyede Laleli çeşme (7) ḡurbında sākin Küçük ḡüseyn aḡaya Mışır ḡapu kethūdālıḡı(8) ḡıl'atı iksā olunmuşdur ve vezir-i müşāirünileyh ḡazretleri (9) şu almaḡ için Limason limanına varduḡlarında āsitāne-yi 'āliyeden (10) kāḡızlar gelüp ḡurūf-u ḡikmet zurūfında şöyle taḡrīr olunmuş ki (11) mah-ı merḡūmuñ on toḡuzuncu günü şadr-ı a'zam olan (12) Biḡalı silahḡār 'Ali Paşanıñ ḡapu arasına ref' olunup(13) ser-nikbet eşeri

²⁸Büyüklerin sözleri, sözlerin büyüğüdür anlamına gelen bir hadisi şeriftir.

gövdesinden kām^ç ve orta kapu piş-gāhına (14) vāz^ç olunduğı haberi resīde-i sāmi^ç a-mekārim nümūnları (15) olduğda Allah zü'l-celāl-i ^ç azīzün zü-tikāmdur²⁹ buyurup gelen

[262a]

(1) çuqadārı ircā^ç ve bir dağı lisāna alunmasun deyu te'yīd (2) ve cümleye tenbīh ögid buyurdular ve ol vaqtde sulţan (3) ^ç Oşman ħan ħazretleriniñ baş cellād-ı bī-emānınıñ (4) ismi Qaraqaş bed-ma^ç āş olup ve taqrīb ile nice (5) erbāb-ı diliñ esās bünyādı ħarāb-ābād olmağla (6) vefātına lisan-ı nās-ı teş'em nişāndan bugüne tāriĥ (7) istimā^ç olunmuşdur **beyt işitdim tāriĥin ben Qaraqaşdan (8) silahdār şadr ile bil çıkdı başdan** tecavüz Allah (9) ^ç an-seyyi'ete fil ħaĥiqa ħazret-i velüyü'n-ni^ç am dāyimā sulţan (10) ^ç Oşman ħān ħazretlerine ġamz u nifāĥda şedd-i niţāĥ ve nice nice (11) kızb ü bühtānlar ile muhabbetlerini ^ç adāvete tebdil ü rü-gerdān (12) idince sa^ç y ġuşiş ve nice umūra ba^ç iş-i teşvīş olup(13) ħīle-i sāsāniyān kendüye biçilmiş ħaftān idi ve az ħaldı ki (14) müşārunileyh dāmen-ı pāĥi resīde-i ġavţa-yı helāk itdire lākin (15) siper-āhenin inne'n-necāte fi's-şıdĥ mā-şādaĥı üzre

[262b]

(1)anlar rehīn şun selāmet olup men ħafere bi'ren (2) faĥad vaĥa^ç a fi³⁰ ma^ç nā-yı laĥifī velüyü'n-ni^ç amın ħayātında zāhir (3) olması kerāmete ħaml olunur mevāddandur egerçi ġuzerān (4) eyleyen ħiyeli nā-besāmān sulţan ^ç Oşman ħan (5) ^ç alehi'r-raĥmeti ve'l-ġufrān ħazretleriniñ ma'lūmı ve cümle ġüft u (6) ġūlar dürüġ-ı fūrüġ olduğı ħab-ı ħümāyunlarınıñ meczūmı (7) oldu ammā ĥi fā'ide ba^ç de ħarābü'l-Başra bundan şoñra (8) devletlü veliyün'n^ç am ħazretleri Limasun iskelesinde lenger-endāz (9) iken iki kıt^ç a müstemem sefīneleri istikrā ve yanlarında (10) bulunan nesne vü eşyā naĥl olup meh-i mezbūruñ yigirmi (11) ikinci yevm-i şelāşede bender-i İskenderiyeye maşĥūban bi'l-^ç āfiyet (12) sāĥil-res-i selāmet olup ħā^ç ide-i Mışrıyye üzere bender-i(13) mezkūrda kırĥ ġünden mütecāviz iĥāmet ve āsitāne-i (14)^ç āliyye tarafından gelecek taĥım ve ħazīne vü ba^ç zı malzeme (15) tekmiline müsāra^ç at olunmađın birĥaç ġün mücib-i meĥş

[263a]

²⁹Celal sahibi Allah en aziz intikam alıcıdır anlamında ayet İbrahim suresi, 47.ayet

³⁰ Kim kardeşine kuyu/çukur kazarsa ; ona kendi düşer.

(1)intizār olmağla berekāt-ı kūt-ı baht-ı velüyü 'n-ni' am ile ol (2) eşnâda etbâ' u eşyâ' vesâire ağırlık daği sene-i mezbûre (3) rebî'ü'l-evveliniñ yigirmi üçüncü günü ber-vefķ-ı me'mûl (4) liman-ı İskenderiyeye vüşul olunmağla çāvuşlar (5) kethüdāsı ve müteferriķa başı ve havāle kātibi bi-icma'ihim bender-i mezbûra (6) gelmek dāb-ı kadīmeleri olmağla merķūmuna ve havāli ağası (7) ve İskenderiye kağısına vesâire ocaķlusına ber-vech-i(8) mu'tād kaftānlar ve hıl'atlar iksā ve 'aıııyeleri (9) kemā-yenbağı i'tā buyurulup mah-i rebî'ü'l-āhiriñ on ikinci (10) günü hareket ve on dördüncü günü bender-i reşide-resid (11) olup didene-i dirine üzre üç gün ikāmet olunup(12) ağali-yi vilāyet ve bölükāt-ı seb'a-i Mışrıyye vükelāsı gülşen-i (13) irem gibi şādmānı ve şenlikler idüp devām-ı 'ömr-i devlet-i(14) velüyü 'n-ni' amı da'vātı hitāmında ocaķlu tarafından envā'-ı (15) ziynet-i müzeyyene ve mürettebe olan 'aķabe nām cerime süvār

[263b]

(1)ve dā'ire-yi 'āliyyeleri dağı ma'āşlara taħmıl ve inhār-ı cināndan (2) bir şu'be-yi selsebil olan nehr-i Nil-i mübārek ile cānib-i Mışra (3) doğrı 'azimet ve mah-ı rebî'ü'l-āhiriñ yigirmi yedinci (4) günü Nisbetiyye nām kaşra teşrif ve sāye-baħş-ı zıll u (5) rīf buyurulup ve gicelerde ümerā-yı Mışr birbirlerine (6) rağmen her hayme piş-gāhında beşer onar biñden mütecāviz (7) kañādil fūrūzan ve dürlü dürlü fişeng ü tūfeng (8) şenlikleriyle velvele-endāz-ı cihān olmışdur ve kaşr-ı (9) mezbûra nüzülleriniñ ferdāsı selef-i zi'ş-şerefleri vezir-i (10) mükerrer devletlu Baltaçızāde Muştafa Paşa hażretleri (11) dāmen-būs-ı meymenet-me'nūs cenāb-ı velüyü 'n-ni' amıya ümerā-yı Mışr (12) ile hem-'inān u taķbil-i dāmende yek-dehān olmaları (13) vezir-i müşārunileyhiñ ibtidā-yı kelām-ı edeb irtisāmı 'ināyetlü (14) efendim bu ķuluñız sāir bende-gān-ı mişillu muķayyed ceride-i (15) hażret-i veliyü 'n-ni' amı olduğımız muhtāc-ı beyān olmağla ceride'i

[264a]

(1) bende-gān-ı direm ħaride-i du'ā-güyāndan ism-i çākerleri (2) maħkūk buyurumalmaķ be-bend-i fermān efendimizüñdür deyu netice-i (3) merāmı ibrāz ve fezleke-i du'āya āğaz eylediklerinde veliyü 'n-ni' am (4) dağı cümlemiz şevketlu mehābetlü pādişāh-ı 'ālem-penāh hażretleriniñ (5) emir-i ķullarıyuz fermān-ı etı'ullah ve etı'urresul (6) ve ülil emri minküm³¹ vācibü'l-ez'āni ile hareket (7) ve ħızmet-i dīn ü devlet-i 'aliyyede bezl-i ķudret edenleri (8) ħimāyet ü şıyānet itmek senin ve mendüb ve

³¹Nisa Suresi, 59.ayet, ey iman edenler! Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin ve sizden olan ulu'l emre (idarecilere) de.

hılāf-ı (9) hareket idenleri daḥi izāle itmek rütbe-i vücūbda lazıme-i (10) zımmet bende-gān oldığı müstaḡni ‘ani’l-beyāndır (11) evvel bā’ış-i selāmet-i dü-cihān ve maḡbūl-u dergāh-ı (12) Ḥallāḡ-ı kevn ü mekān olacak ḡarameynü’ş-şerifeyn (13) ḡalāl u deşışesi şaniya irsāliye ḡazīnesi şalışa (14) vedī’a-ı ḡālīḡü’l-beriyye olan re’āya fukarāsı ḡimāyesinde (15) ced-i mā-ḡaşal himmet ü miknet olduḡca āsūde-ḡāl-i ferīḡü’l-bāl

[264b]

(1)olunup miyāneden ḡüft ü şenīd merfū’ u medfū’ (2) olup isticlāb da’vāt-ı ḡayriyye ḡazret-i cihānī (3) olur ḡarekete Ḥaḡ celle vü ‘alā cümleyi muvaffaḡ eyleye cevāb-ı ḡikmeti (4) nisābı ile ḡarḡ-ı meclis olunmaḡın yevm-i mezbūruñ irtesi ḡün (5) öteden berü ola geldiḡi minvāl üzre ḡazret-i imām Şāfi’ (6) ‘aleyhi raḡmetü’l-Bārī ziyāretine teşrifleri ḡılālinde ber-müceb-i (7) teşrifāt-ı Mışr-ı bālāda taḡrīr olunduḡı gibi üç nefer aḡalara (8) müstaḡfizān başḡavuşu ve ‘Urbān başḡavuşu aḡaları (9) ve reşīd a’yanlarına ve ümenā-yı kemer ki ‘ala merātibihim a’li şūret (10) semmur ilbās ve iksā buyurduḡlarından şoñra ziyāret (11) imām Hümāme ḡareket ve ‘azīmet buyurmalarıyla Muştafa Paşa (12) ḡazretleriniñ iḡāmetḡāhları olan maḡalden mürūr u ‘ubūr (13) etmeleriyle ben daḡi destūr-ı mūkerrem ‘unvānıyla mu’avvenüm deyu ḡātırına (14) ḡetürmeyüp eḡbā’ ve levāḡıḡla sāde vü biyāde³² reh-ḡüzerlerinde (15) selāma muntazır olduḡları naḡar-ı ‘ayn-ı ‘ināyet eşer-i ḡazret-i

[265a]

(1)veliyü’n-ni’ amīye düş olduḡda lütfen ve keremen tarīḡ-i licām-ı (2) nükūl ve celb-i ḡātır-ı müşirāneleri için doḡrı Muştafa (3) Paşa ḡazretleriniñ sa’ādet-ḡānelerine nüzūl buyurup(4) bir sa’at miḡdār istiraḡāt ve icrā-yı merāsım-i ziyāretten (5) mirḡad-ı şerīf-i cenāb-ı imāme taḡrīkū’l-cām-ı ihtimām buyurup(6) cevānib-i erba’ada mürettel Ḳur’ān ḡaffāz-ı ‘Arabdan ḡoş-(7) elḡān kimesneler şavb-ı maḡşūda varıncaya dek surre’i (8) fetḡ-i şerīfi iki biñden mütecāviz ḡıfza tilāvet iderek el (9) mevāzi’ u müteberrike müstecābü’d-da’veye varıldıḡda şeyḡ(10) seccini dimekle şöhret-yāb-ı müslimīn olan nām faḡūl ‘ulemā vü (11) fūḡahā-yı sāire ile ziyāret-i müşarunileyhde mevcūd bulunmaḡla (12) şaḡār u kebāru’l-elḡān ḡūb u ḡicāzı ve şadā-yı mergūb (13) cān-ḡüdāzlarıyla ḡaşā’id-i mütenevvi’a āḡāze ve āvāzesi ve velvele-i (14) endāzına ḡubbe-i āsmān ve ḡanīn-sāz-ı ‘ālem kevn ü mekān (15) olup bu ḡüne meḡābet-i meclis ‘ibret-nümā ve keşret-i ‘ulemā vü şūleḡā

³² Bu kelime aslında piyāde olup metinde biyāde olarak yazılmıştır.

[265b]

(1)ve vefret-i zü' efā-yı sālīkīn ve fukarā-yı şābirīn (2) ile itmām-ı ziyāret ḥāzret-i imām eyleyüp yemīn ü yeserā (3) iltifāt u selām ve erbāb-ı fāḳī vü ' isāre ih̄sān u (4) in'ām buyurmaları mesbūḳ bi'l-meşel olmadığından mā'āda (5) nev'-i' insān degül bu ḥāle ḥayvan daḡi dem-beste ve ḥayrān u (6) ḥavāş u 'avām belki şibyān u nisvān daḡi engüşt (7) ber-dehān eyledikleri kevkebe'ı cihān-ārā ve debdebe'ı ḥayret (8) efzāya dīde'ı vaḳt ve başar-ı başiret ile nazar olunsa (9) müşārünileyh veliyü'n-ni' amda olan cezb-i ḳulūb-ı 'ibād (10) ve mevhibe'ı füyūzāt-ı bī-ta' dād mülāḥaza-i tefekkür 'aḳl-ı evvel (11) olduğca lā yūs'el 'amme yef'al³³ āyeti kerīmesinden ḡayrı tesellī ile (12) mütecellī olmaz ve çenber-i felek-i devvārdan defa'āt ile geşt ü(13) gūzār eyleyen 'aḳl-ı müstefād-ı Felātun-sīret (14) ve 'ale'l-Fārābi-ḡikmet ü hey'etinde tecāhülāne istifsār ve (15) istiḡbār olunsa cevābında bu ancak mevhibe-i behiyye-i raḡmānī ve 'aḡiyye

[266a]

(1)seciyye-i şamedānidur ıtlāf-ı māl u menāl ve safsaḡa-i kīl ü (2) ḳāl ile herkese bu mertebe-i vālā kevkebe ih̄sān olmaz (3) vezarātde āşaf-ı cihān-bānı şece'ātde dehrīñ şāḡib-ḳırānı seḡā vü (4) semāḡatde Ḥāḡem-i Bermekīnūñ meknūñ-ı ḡālib ve kāmrānı olduğı (5) ma'lūm cümle-i 'ālemyāndur ve zıkr olunan ḡelāl-i pūr-iclālde (6) ḡalḳıñ mübārek-bād şadā vü āvāzesi beyne'l-cīlin mālī māl (7) olduğca seyrü temaşası için maḡall-i mezkūrdan çend ḡaḡve (8) ilerüce varıduğca ḳubbe'ı cāmī'-i Ezher mānendi Ḳaḡum kürkleri (9) ve şof u çuḡa ferāceler tūde-i meydān olup mevcūd bulunan (10) 'ulemā ḡadar şanlarına ḡöre ḡıl'at ve surreleri iksā vü ih̄sān (11) olunduḡdan şoñra esb-i şabā ref̄tāra-süvār ve yine (12) geldikleri ḡaşra sa'ādet ve iclālile 'azīmet ibtidār eyleyüp (13) şalāt-ı şubḡı ba'de'l-edā vilāt-ı Mışr āram-gāḡı olan ḡal'a-yı (14) taḡrīkü'l-cām-ı meymenet-fercām mu'tād olmaḡla tertīb-i ālā-yı vālāya (15) irāde'ı 'āliyyeleri erzānı buyurulmaḡın ümerā-ı Mışr ve bölükāt-ı seb'a

[266b]

(1)tezyīn-i ālāy ve müşārünileyh ḡāzretlerine ḡūyā izḡār-ı 'unvān (2) iderüz zānnıyla cümle ümerā ve zābiḡān-ı ocaḡ ve kethūdā-yı (3) dīvān ve cem-i kāşifān kendü ḡaḡımlarından mā'adāsını (4) müzā'af ḡöstermek için birbirlerinden müste'ār (5) ve sevḡ-ı şalāḡ ta'bir olunan maḡalden istikrā ve isticār (6) idüp kerrü ferlerini izḡāra teşmīr-i sā'id ihtimām ve yigirmi (7) biñe bālīḡ 'asākir-i Mışr-ı ḡāḡireniñ piyāde vü

³³O, yaptıḡından sorumlu deḡildir, onlar ise sorumlu tutulacaklardır. Enbiya suresi, 23.ayet

süvârisi tertîb-i (8) âlâ-yı tām itmeleriyle hâzır olunan sevâhil-i nehr-i Nil-i mübârekeyi (9) sertaser isti'âb ve çuqadârân u piyâde tüfeng-(10) endâzân gürüh ğavvâşân isti'câl-i istişâl-i rikâb-(11) müsteţâb-ı hâzret-i veliyü'n-ni'âm itmeleriyle aġayân-ı enderûn u birûn (12) ve gedüklüyân ta'ifesi daġı bir taraftan mânend-i cenâh-ı ğuşâde (13) âmâde olup yola revân olmaġa münţazırlar iken veliyü'n-ni'âm (14) hâzretleri daġı devlet ü iqbâlile rahş-ı cihân-peymâya-süvâr ve (15) tarafeyni selâmlayarak 'azîmete ibtidâr buyurduklarından silahdâr

[267a]

(1)ve çuqadâr üsküflerle ve yigirmi iki nefer enderûn-ı gedüklüyân (2) daġı hâl ü şânlarına menâsıb sammurlar ile ve sâde aġalar (3) daġı cebken timura ġarġ ve cübbe vü cevşene müsteġraġ (4) ve aġayân-ı birûn ve deluyân tã'ifesi daġı yanar âteş gibi (5) yemîn ü yesâr hâzret-i veliyü'n-ni'âmı hâle-veş ihâţâ-i nûr-ı iktibâs (6) ve lem'a-pâş itmeleriyle gürüh-ı aġâli-i kâhire im'ân u itkân ile (7) nazâr eylediklerinde üç aydan mütecâviz perdaġte-i raġt (8) ve nizâm eyledikleri âlây-ı saġt u nâ-bekâmlarınıñ 'unvân (9) ve şânı nışfi'n-nehârda sūzan şem'idân gibi (10) merfû'u'z-ziyâ ve be-fikirde itfâ olmaġın el hâ'in ü hâifun (11) fehvâsı üzre her birileriniñ evrâġ-ı hâyalleri berg-i hâzân (12) ve vücûd-ı per ü bâlleri lertzân olup Alâiyeden firâr itmek (13) dide'i remîdelerinde ġarar itmişidi netice-i merâm Ġavrî (14) divân-ġânesi ta'bir olunan meġar-ġâhlarına nüzül-i meymenet- (15) mevşül buyurduklarında müzâhib-i erba'a müftileri hâzerâtına semmür ġaplu ġıl'atlar

[267b]

(1)iksâ ve vücûd-ı sebeb-i nizâma-ı 'âlem olan pâdişâh-ı (2) rû-yı zemîn-i ġilledallahu ġılâfete ilâ yevmid-din hâzretlerine (3) isticlâb ġayr du'âdan şoñra tekrar ümerâniñ cümlesine (4) semmürlar ilbâs olunur iken mehâbet meclislerinden ümerâ (5) ve zâbiţân-ı ocaġın rû-yı bî-nûrlarında eşer-dem ġalmadıġı (6) zamîr-i ilhâm-pezîr-i cenâb-ı veliyü'n-ni'âmıye mün'akis olduġda (7) bir müktezâ-yı tãbi' selim üslûb-ı ġakîm üzre ba'zî (8) nüvâzişâne şoġbet ile def'-i vahşet ü dehşet buyurup(9) sözlere izin vireyim bizde bî-tâbız deyu cümleyi ġurrem u -ı (10) pür-ferah u sâmân eyleyüp dâmen-mekârim pirâmenleri ba'de't-(11) taġbîl herkes ġânelerine taġrîk ü 'inân ve kendüleri daġı (12) 'arz oġası nâm maġalle revân oldılar ba'de ez-în gelelim nizâm-ı (13) Mışra egerçi müddet-i medîdeden berü bu belde-i kâhireniñ (14) muġteli'l intizâm olduġı ta'rîfden müstaġnidür ammâ (15) bu hengâmda maġall-i nizâm-ı memleket ve tefriġa-sâz-ı ra'yyet

[268a]

(1)ve irsâliyye hazînesiniñ ekl ü itlâfına cesâret idenler (2) kimler ise ism ü resmleriyle ma' lûm-ı hazret-i veliyü 'n-ni' amî olup(3) lâkin yeñiçeri ve ' Azb ocaqlarınıñ kethüdâ ve ihtiyârları (4) ve gönüllü ve çıraksa ocaqlarınıñ emek-dâr-ı işgüzârları (5) ve ümerâdan ba' zıları cezb olunmadıkça tenzîmü 'l-aḥvâl ' adîmü 'l- (6) ihtimâl oldığıñı cezm-kerde-i ḥâtır-ı fehîm müşârün (7) ileyh olmağın nizâm-ı ḥâli cenâb-ı Hüdâ müte' âl cellet (8) zâtihi' ani 'ş-şebih ve 'l-emşâl hazretlerinden eṭraf-ı enhâr (9) ve leyâlde istid' â ve maḫrûn-ı dergâh-ı cenâb-ı (10) kibriyâ olmağın sarây-ı ' âlîlerine duḫülleriniñ üçüncü günü (11) kırâ' at-ı evâmirü 'l-' âlîleri hazret-i pâdişâh için divân (12) olunmağla çavuşlar kethüdâsı ve müteferriḫa başı ve tercümân-ı divân (13) minnettârlarıyla ḥuzûr-ı âşâfîlerine gelüp divâna ḥâzırdur (14) deyu ' arz eylediklerinde yem-i iḫbâlile maḥall-i cem' iyete teşrîf (15) buyurup ḥaṭṭ-ı hümâyun ' adâlet-maḫrûn ile mu' avven şeref-yâfte-i

[268b]

(1)şudur olan fermân-ı ' âlişân ba' de 'l-kırâ' at (2) öteden berü itâ' at-ı emr-i ' ali işitmeyen guruh-u enbüh semi' nâ (3) ve aṭa' nâ kelâmiyle dâmen-i devletlerin teşâme geldiklerindedür ceng-i (4) evvel altmış sekiz tütüne maḫsûb olan irsâliyye hazînesiniñ (5) cemadü 'l-âḫire ğurresinde iḫrâcı ve ğılâl-ı ḥarameyn-i muḫteremeyn (6) ve şem' -ı ' asel u rûvġan-ı zeyt hazret-i nebevî Suveys iskelesine (7) pāk ü muşaffi olmaḫ üzre naḫl ü murâdiye sefine şehṇ u teḫmîl (8) ve yenbû' ve cidde iskelelerinde bu ṭuruḫdan virilen memhûr nümûn (9) ḫaṭreleri mûcibince ḫabzına me 'mûrlara teslim etdirmeñiz muṭlaḫa (10) sizlerden maṭlûbumuzdur lisâna emr-ü fermân buyurmalarıyla (11) nüfûz-ı kelâm bu zât-ı meḫârim-i ' unvâna ' inâyet ve iḫşân (12) hazret-i Hüdâ-yı müste' ân olmağla bugüne tekmîl-i ḫızmet (13) hiç birisine de netîce-baḫş-ı temşiyet olmayacağını cümleñiñ ma' lûm (14) iken ârâde 'i ' âlîleri oldığı yevm-i ma' hûde dek ğılâl-ı (15) ḫarameyn-i şerifeyn ve irsâliyye hazînesi maḫallerine tesyîr olunmağla

[269a]

(1)bâlâda taḫrîr olunan serkeşanuñ vücûd-ı ḫabâşet- (2) âlüdları nefis-i ḫâhireden def' u ref' olunmadıkça icrâ (3) emr-i ' âli olunmayacağı müberrehin ve müteyakḫkın olmağla bi'lâḫere (4) ṭard u teb' idleri ḫuşuşuna mübâşiret olunup iki senelik (5) irade-i ma' ineden mâ' adâ müşâlaḫadan daḫi ocağ-ı seb' âniñ (6) nâfizü 'l-kelâm ihtiyârlarına ve nefret-ı sâireye tedrîci bedel (7) mâl birle nehâ nice ekşerisini cezb ü celeb ve dört yüz kîseden (8) mütecâviz iḫşânı her birileriniñ iltimaslarına müsa' âdeleri (9) firâvân iken yeñiçeri ocağınıñ sergerdeleri gelüp(10) seksen kise-i Mıṣrî ki iskelelerden maṭlûb küşûfe-yi (11) hazret-i veliyü 'n-ni' amidur niyâz itmeleriyle def' aten anı daḫi kendülerine (12) in'âm ve bu taḫrîb guruh-ı mezkûrı ḫalka be-ğuş-u ğulâm (13) idüp

altmış toktuz sāl-i ferhunde fāli şevval-i mükerreremiñ [Der-Kenar] İbka şoden kahire-yi Mışr bā-Veliyü'n-ni' am nādiretü'l 'aşr (14) on ikinci günü cenāb-ı celālet-niřāblarına Kāhire-yi Mışra (15) ibkā ve kapu kethudāları Kūçuk Hüseyn ağaya muqarrer hıl' atı iksā olunup

[269b]

(1) silahşorān-ı haşşadan Ābaza Muħammed ağa kulları me'mūr olup (2) müsā id hevā ile on iki günde dāhili Mışr hāk-i pā-yı (3) veliyün'n-ni' amiye ruħsüde olup Kalaç 'Abdullah ağa ve uzun (4) 'Abdullah ağa ve maħdüm-ı mükerrerleri Muħammed big birer hışmetle (5) mevcüd-ı ma' iyyet-i haydarāneleri iken yetmiş senesi bir recebü'l-ferdiniñ (6) yedinci günü sihrī enderün u birün halkına tenbīh ve der-sa' atde (7) cümlesi hazır u āmāde ve yügrük bayrakları piř-gāh-ı devletlerinde (8) güřāde olup doğrı ' azab kapusu nām maħalle bağteten nüzül (9) buyurduklarında hazret-i müřārün-ileyhiñ sabıkā enderün (10) çukadārı olan silahşor hazret-i şehriyāri Ābaza Muħammed (11) ağa hışmetinde olan bustāncılarile yeñiçeri kapusını sedd ü (12) bend eylediği haberi nefsi Mışrda vākı' ümerā süvār (13) ocaklarınıñ ma' lümları olduğda cümlesi meřyān-ı ' ale'n-nevāři (14) hāk-pā hazret-i veliyü'n-ni' ama gelüp re'yullah emānü'r-resul (15) talebinde olmalarıyla gürüh-ı serkeřāndan şeyh beled ' Ořman big

[270a]

(1) ve refiki büyük ' Ali big ve bulud kapan cin ' Ali big ve dārü's- (2) sa' ādet-i şerife ağası vekili ' Ořman ağa ba' de'l-yevm (3) Mışırda iķāmet ve umūr-ı vilāyete tāli'i dest-i mel' anetlerine (4) rızām yokđur her birileriniñ hānelerinden iħrāç ve nefy ü (5) iclālari bābinda buyuruldı ve ekid-i taħriri emr ü fermān (6) buyurmalarıyla haber-i mezkūr u mezbūruna vāřıl olduğda (7) beşer altışar ma' ribi ve kölemen kā'imeli ta' bir eyledikleri (8) yoldaş ta' ifesiyle teħařşün ve ikişer biñden mütecāviz (9) tufeng-endāzile kemingāhlarda temekkün idün cenge hazır (10) ve āmāde rāyāt-ı fitneyi güřāde eylemeleriyle aķ aķça kara gün (11) içindür fehvāsi üzre teħařşun iden neferāt-ı bed-fi' āle (12) yüz yüz eilişer riyāl in' ām u pā-māl itmişler iken ser-bölük-i (13) bevābin Ya' kũb ağa buruldular getirüp beglere teslim (14) ve bu sa' at çıkup gitsünler emrine tefhīm ve fermānım (15) vürüdından řoñra bir daķıķa tevķif ü te' ħir iderlerise

[270b]

(1) bā- ' avn-ı Haķķ-ı ' allām cezaları tertib u emvāl u eşyaları ' askeri (2) ta' ifesine iđtinām olunur deyu lisānen emr u fermān buyurdular (3) didikde mezkūr dörd nefer Mışır

begleri ki nizāma muğāyir (4) hareket ile ihtilāl umūr-bilād ve belki sā' i bi'l-fesād (5) bulunmalarıyla hazret-i sultan Selim āşiyān-ı sāz-ı Firdevs (6) na'im-i eyyāmından bu tārīh hengāmına gelince ümerā-yı Mısrīn (7) vāli tarafından nefileri vāqı' olmamışken müşārülileyh (8) ' aṭıyye-i rabbü'l-ibād olan te'sir-i kelām-ı mader-zād müktezāsınca (9) mirān-ı mezbūrun netice-i merām ne şuret-i haşāret-encāmda (10) qarār idecegin tafattun u teyakkun eylediklerinde bi'z-zarūr (11) dembeste ve hayrān ve cem'iyetlerin perişān idüp me'mūr (12) oldukları maḥallere revān oldılar sāirleri daḥi veliyü'n-ni' am (13) efendimiziñ kullarıyız muḳāvemete haddimizmi var cebe-hāne ve tüfenkleri (14) birağup hemān beşer altışar yüz süvāri ile Mışırdan taşra (15) hāric hıttā-i ' aql-ı firārları haberi birbirini te'ākıb iderek

[271a]

(1)āşikār olduğda efendimiz iltifāt itmeyüp mūmāileyhi (2) Ya' kūb āga bi'n-nefs geldükden şoñra cümleñ ma'lūmı (3) olmağın Mısrılı tā'ifesine yeñiçeri ve ğarb kapusu (4) degül belki kara meydān zindān ve yılan delüğini biñ (5) altuna arayanıñ niyāhet ü pāyānı olmayup bāb-ı (6) ğarbda sancāğ-ı şerīfdür deyu lā-teşbiye yöker bayrağını (7) şıgār u kibār taḳbīl ve kemāl-i ḥavfleründen ümerānuñ (8) pek güzide mu'teberleri rast geldikleri paşalı tā'ifesine (9) tabaşbuş u tekābudan ḥālī olmayup cümlesi me'yūs-ı ḥayāt (10) ve istiğfār-ı seyyi'āt itmeleriyle müşārün-ileyh hazretleri (11) ise yigirmi otuz gün miḳdārı bāb-ı merḳūmda iḳāmet (12) ve birer birer menba' -ı fessād-ı şeḳāvet-mu'tādlarıñ cezalarını (13) tertīb ve ceste ceste sezā māyılıkların ta'cīl (14) ve ta'ḳīb idüp nizām-ı tām ve tanzīm-i umūr-ı mālā-ı kelām (15) eşnāsında veliyü'n-ni' am hazretleriniñ şemere-i fu'ād-ı ḥulūş

[271b]

(1)i' tiyādlarındanur ki elli dört sāl-i ferruḥ-fāli Ḳāhire-i Mışırda (2) vāli bulunup **[Der-Kenar] Tecdid-i Kisve-i Şerif-i Medine-i Münevvere ve irsāl perde-i Ravzā-i Muṭahhara be-cānib-i Veliyü'n-ni' am** medine-i münevvere ' alā münevverihā efdali 't- (3) taḥıyye ya'ni resul-i hazret-i Kibriyā ve şāhenşeh-i(4) evreng-i hüdāniñ kisve-i şerif ve bürde laṭifelerünüñ (5) tecdid iḳtizā itmekle işlenmesinde geregi gibi teḳayyüd-(6) rezin ve zer-ender-zer tevşihü tezyin olunması için on biñ (7) altun harcve şarf olunup kendi mübārek elleriyle (8) āyāt-i kerimesin taḥrīr ü taşfir ve imzā-yı feraḥ-baḥşālarından (9) ' umilet hāzihis's-settāreti'l-mübāreketi be-resm-i mevlānā el vezirü'l efham (10) şadr-ı' azam ' Alī paşa şabıḳā deyu taḥrīr ve Medine-yi münevvereye (11) irsāl ve tesyir buyurmuşlaridi ba'de müruru'z-zaman (12) ve küruru'ş-şuhuru'd-devrān altmış toḳuz sāl-i meymenet-(13)me'ālinde yine tecdid-i kisve-i müteyemmene iḳtizā itmekle kemā

fi'l-evvel (14) ihtimām u itmāmına te'yîd birle irsāl buyurulup işāl-i(15) Medîne-i münevvere 'alā şāhibihā't- taḥiyyeti'z-zekiyye olduḡda şerîf

[272a]

(1)ḡazretleri kisve-i cedîd-i laṡîfi maḡalline vaż' ve eski settāreyi (2) çıkarup târiḡine nazar eylediklerinde görürler ki veliyü'n-ni'amiñ (3) ibtidā Mışrlarında tecdîd olunup imzā-yı şerîfleriyle mümzā (4) eşerleri idigin bildiklerinde bâb-ı ravzā-i münevvereniñ (5) perde-i müteberrikelerini ikrāmen li-şānihi'l 'ālî bu def'ada(6) veliyü'n-ni'am ḡazretlerine irsāl ü vüşül şerîf-i fāllerinde ḡaṡṡ-ı (7) 'azîm ile tebhîr ü ta'tîr ve tefḡîm eyleyüp ḡazînelerinde ḡıfz (8) buyurmuşlardur ba' dehu sulṡan Selim ḡān 'aleyhi (9) rahṡmetihi'l-meliki'l-Mennān ḡazretleriniñ ḡanun-ı işābet-(10) nümününü icrāya mübāderet ve sinān-i keşîreden berü (11)irsaliye ḡazînesinden ve gümrüklerden bilā-izn ve bilā-aşl (12) ekl eyledikleri taḡmînen on beş yigirmi biñ kîse-yi Mışrîden mütecāviz (13) emvāluñ sirren ve 'alenen taḡşîline teşmîr sâḡ-ı himmet buyurup(14) ve fîmā ba' de ḡānun-ı ḡadîmden ḡārici ḡareket itmeleri şartıyla (15) cümle yedinden ve bölükāt-ı seb'adan ve mezāhib-i erba'adan müftîleri

[272b]

(1)ve cem-i 'ulemā- ma'rifetiyle müte'addid ḡucac-ı şer'iyye ahz ve baş muḡāsibine (2) ḡayd içün irsāl ve bilād-ı taḡrîr ü işāret olunan (3) mebāliḡ-i keşîre daḡi ceste ceste tesyîr ü işāl olunmaḡ (4) üzre müzākere vü meşveret olunmuşken yevm-i mezbûrda(5) [Der-Kenar] 'Azl-i ḡazret-i Veliyü'n-ni'am ez-ḡahire-yi Mışr ba' de'l-'asr ṡaraf-ı Devlet-i 'aliyyeden Tātār u sebük-bār vārid (6) olup tüt duḡūline altı ay varken 'azl-i veliyü'n-ni'am (7) ve tevliyet-i Mışr-ı ḡāhire şadr-ı sâbıḡ Sa'id Muḡammed paşaya tevcîh (8) olunduḡı fermān-ı 'alişānı eyyām-ı bî-hengāmda tevārid (9) eylediginden Mışırlı ṡā'ifesi müceddiden tāze cān ve cümlesi (10) ḡandān olup muḡaddemā ve ocaḡlardan biñ dürlü tedbîr-i (11) dil-peḡîr ile ṡaraf-ı 'ālilerine münceḡib olan ümerā vü iḡtiyārān (12) ḡuşuş-ı mezbûrı ḡasbe'l-iḡtizā 'ālā ḡālihi terk itmeleriyle madde-i (13) mezkûre netîce bulmaḡ bir ramaḡ ḡalmışken bu gûne zuḡūr-ı bî-(14) me'ālden efendimize infi'āl 'arz olunmaḡın ḡālibā bu belde-i (15) pür-beliyyenüñ ḡüsn-i niḡāmı irāde-i 'aliyye-i Şamedāniyye degüldür deyu

[273a]

(1)ḡal'aya 'avdet ve beş on gün mürûrından soñra Bulakda (2) vāḡı' 'Abdürraḡman kethüdā ḡaşrını ḡazır ideñ tüt-ı ḡūline dek (3) anda iḡāmeti emr

buyurmalarıyla muḳaddimā Mıṣra duḫūli mānendi (4) belki daḫi mübālaḡa müzeyyen-ālāy-ı vālā ile ḡaṣr-ı mezbūra ‘ azīmet (5) ve yetmiş bir senesi sāferü ’l-ḡayr ḡurresinde İskenderiyye (6) cānibine bād-bān-ḡüşā-yı meymenet buyurmuşlardır ve ol (7) eyyām-ı ḡayret-fercāmda merḡūm ve maḡfūr cennet-mekān Sulṡan (8) Aḡmed ḡān ḡāzi ibnü ’s-sulṡan Muḡammed ḡan ‘ aleyhi ’r-raḡmeti ve ’l-ḡufrān (9) ḡazretleriniñ iḡbāl-i ḡacle-ḡāh-ı ṡehbāllerinden faḡru ’l-muḡadderāt (10) ‘ iṡmetlü ‘ āli-cenāb ḡadını kırḡ sene muḡaddem vālīde-yi mācidemiz (11) ‘ Ali paṡa ḡazretlerine ‘ aḡd ü izdivāc ve ḡerāḡ-ı ḡāṡ-ı(12) ṡāḡāneleri oldukları için bu vechile daḫi pür-ibtihāc (13) buyurup ol ḡurrem-i ‘ afet-tev ’emlerinüñ beytullāh-ı mu‘ azzam arzūları (14) cāy-ḡir-i derūn-ı ihlaṡ-nümūnları olmaḡın biñ yüz altmış [Der-Kenar] İrsāl ḡazret-i Veliyyü ’n-ni‘ am ḡarem-i muḡterem aṡbā-ḡacc-ı ṡerif (15) ṡoḡuz sāl-i ḡüceste fālinde veliyü ’n-ni‘ am ḡazretlerine Mıṡr-ı ḡāḡhire

[273b]

(1)tevcīh ve ibḡā olunduḡda ḡadın ḡazretleri mevsim-i ḡacc-ı ḡarīb (2) oldı deyu müṡārūnileyh ḡazretlerine taḡrīr ve ṡüb-ı sa‘ ādetlerine (3) tesyīr olunmalarını tezḡir eylediklerinde gelsünler deyu izn ü emleri (4) vürüdyla bir münāsib sefīneye duḫūl ve cānib-i Mıṡr ba‘ de ’l (5) vüṡül sene-i mezbürede ḡacc-ı beytullāhü ’l-ḡaremden ba‘ zı mevāni‘ (6) sebebiyle meḡṡ ü arām ve sene ’i ātiyyede ihcāc olunup nā ’il-i (7) merām olursız buyurduklarında müṡārūn-ileyh ḡazretleriniñ (8) ḡarem-i muḡteremlerini ḡacc-ı ṡerīfe ḡönderecekleri beyne ’l-enām (9) ṡāyi‘ vü rāyḡān olmaḡla ra‘ iyyet ṡarīḡ-i münhicleri için bilād-ı (10) sā ’ireden fevc fevc ḡelüp cem‘ olan ḡaccāc zü ’l-ibtihāc (11) üç yüz nefer bālīḡ olmuşlaridi ve altmış ṡoḡuz senesi (12) mevsimi eḡerḡi taḡrīb itmişdi amma yedi sekiz seneden berü (13) ṡami mīr ’ül ḡāc olan Es‘ ad paṡanuñ ṡarīḡde ḡaccāc-ı müsliḡine (14) zulum u cevri ṡaraf-ı devlet-i ‘ aliyyede müṡtehir olduğundan (15) ‘ azl ve yerine ḡazze voyvodası Mekḡizāde ḡüseyin beg ṡam vālisi

[274a]

(1)ve mīrū ’l-ḡāc olup aṡlından Es‘ ad paṡanıñ kethüdā- (2) zādesi ve ḡizmet-kārsādesi olup rütbe-i vālā-yı (3) vezāretle efendisi maḡāmına iḡāmet olunduḡda müṡārūnileyh (4) ḡazretleriniñ ḡerek ahāli ’i ṡam ve ḡerek ‘ Urbān ile (5) ḡüsn-i imtizācı olup mīr-i mezkūruñ ḡadāset-i sinni (6) beyne ’n-nās bā‘ iṡ ḡıl u ḡāl ve kibr ü kīne bādī bir ḡāl (7) olup veliyü ’n-ni‘ am ḡazretleriniñ daḫi sene ’i mezbürede (8) Mıṡırdan ‘ azilleri vāḡı‘ olup ṡaraf-ı Rūma teṡrīfleri (9) emr-i ḡümāyun buyurulmaḡın her ḡend ḡaremlerini ḡacca ḡöndermek (10) mülāḡaza olunduḡda ‘ avdetleri ṡam-ı ṡerif üzerinden (11) iḡtizā itdiḡi muḡāṡarasıyla zamīr-i münīrlerinden def‘ itmek (12) ḡüzār iledür amma ri‘ āyet ḡāṡırları taḡdīmiyle ḡadın ḡacca (13) ḡitmeñizi ḡayr-ı vaḡte te ’ḡir idelim didikde ne

mümkindür 'ināyet (14) ve kerem buyuruñ āsitāne-i 'alīyyede Sulţan efendilerimizden (15) hacca giderüm deyu vedā' eyledim zīr-i hicābda alurum deyu ricā

[274b]

(1)ve ibrām eylediklerinde vezīr-i müşārūnileyh azretleriniñ cümle'i kerāmetlerindendür ki (2) sekiz ay muaddem gel adın seni göndermeyelim seniñ meşārif-i (3) külliyyenden açmam lākin 'ırzımız bulunduñ 'Arab elinde alursan (4) buyurmuşlaridi **tadīr-i ilāhi kuvvet-i bāzuyla dönmez** (5) müktezāsınca mü'enneşleri görölüp sāire levāzım-ı mühimme seferiyye (6) ile küççükden berü terbiyet-kerde ve yedi sekiz sene silahdārlu (7) ıdmetleriyle perverde olup ol āvānda Mışır şehri avālisi (8) olan yegenleri el ac Nu big zātında kār-güzār (9) ve müşārūnileyh azretleriniñ mücerrebü 'l-evār bendelerinden olmala (10) ızmet-i mu' ayyetlerine ta'yīn buyurup müctemi' olan accāc-ı sāireye (11) daı arc-ı rāh ve neval sefinelerinden bāliān mā belā-ı in'ām-ı tām (12) buyurup cānib-i beytullāha tesyīr buyurdılar ve mecmū'-ı in'āmāı (13) iki yüz kīseyi tecāvüz eyledii ma' iyyetlerine ta'yīn olunan (14) mīr-imūmā-ileyhiden mervīdür üç ıt' a taht-ı revān on (15) iki 'aded arem u ademe meāfeleri ve üç nefer ādīm arem aaları

[275a]

(1) vesāire ayme vü aşemde Mışır mīrū 'l āclarından muavven u muteşem (2) olup yalnız yetmiş deve yükü beksimet vesāir icnās-ı(3) zehāyir ve yigirmi deve yükü mā'i-leziz ešnā'i aride (4) 'aşan fuarā vü zū'efāya isān olunma için ma' iyyetlerinde (5) gidüp altmış touz sālı şevval olma zammınıñ yigirmi (6) birinci günü Mışır-ı Kāhirede vāı' ac bürkedesi nām mevı' inden (7) areket ve urū olunup yigirmi üçüncü günü bender-i Sūveyse(8) duul ve beş altı gün zarfında sefineye sūvār ve müsā'āde-i (9) rūzarile zī'l a' de-i şerifenīñ on üçüncü günü (10) Ciddeye vuşul bulup üç gün zarfında Mekke-i mūkerremeye (11) Mışır u Şāmıñ urre-yi accācından on altı gün muaddem vuşul ni'āmü 'l (12) vuşul olunup azret-i veliyyü 'n-ni'ām taraflarından (13) Şerīf azretlerine mücevher ılı ve vūzerāya hediyeler vesāire (14) fuarā-yı beldeye iz'af muzā'af şurre ve 'aıyyeleri isān u (15) in'ām u edā acc tamām olduda cümle-i taraflarından mūkerreme-i mu'azzez

[275b]

(1)cānib-i Şāmı cennet-i meşāma 'avdet ü geşt ü güzār olunara (2) Medine-i mūnevvere 'alā mūnevver-hā envārü 't-taıyye olan belde-i (3) ayyibe ve ba'a-i

mübärekeye vuşul ve ziyâret ravzâ'î muṭahhara-yı (4) şehensâh-ı enbiyâ ve resüle daḡi maḡzi'l me'mûl olup(5) altı yedi gün iḡâmetden soñra 'azm-ı râh kılandı (6) amma ber-
 resm-i ḡadîm cānib-i Şâm-ı şerîfden Medine'î münevverede (7) mîrû'l-hâclara taḡrîrât
 ile gelen neccâb zuhûr itmemele a'yân-ı (8) ḡaccâcîñ derûnlarına vesvese'î 'azîme ve
 ḡadşe-i vaḡime (9) düşmüşidi amma ne çâre ḡaccâc bir gün ziyâde bir maḡalde (10)
 oturmak iḡtizâ eylese elbette mûcib-i meşâḡḡat ve bâdî-i (11) miḡnet olmaḡla belki
 neccâba eşnâ-yı ṭarîḡde cerde maḡall-i mu'ayyeni hediye (12) olan eşhesinde mülâḡi
 oluruz ümîdi ile raḡîl (13) ve ḡat'-ı menâzile ḡareket amma sevdevî'l mizâc (14)
 olanlaruñ meraḡı şiddet bulup 'âvâf ve raḡîl ve ṭayyi (15) merâḡil iderek hediye eşmesi
 ta'bir olunan maḡalle dek

[276a]

(1)tesyîr olındı anda daḡi neccâb ferah-mâ beden eşer-i ḡaber (2) zuhûr itmemele
 külliyyen ḡaccâc-ı müslimîn mûkedder ve bî-ḡuzûr (3) oldılar lakin nâçâr ṭarîḡ-i kerd ve
 ḡubâre revân (4) ve ḡuş-ı cānile ilerüden gelenler nigerân olup(5) cerde geliyor deyu kıyâs
 sevinmeler ve nice bunuñ gibi (6) ḡayâl bî-esâs üzere **hiç gelür yok dile ḡamdan ḡayrı** (7)
 me'âlince herkes esîr-i ḡam u elem birle yola gitmekde Şâm-ı şerîfden (8) mülûk-ı
 cerdecîler çıkup beş on konaḡ mürûrında (9) mu'ân nâm menzile vuşul ve menzil-i
 mezbûrdan yedi sekiz (10) sa'ât miḡdâr yola revân olduklarında ḡabile-i 'Urbândan (11)
 beni siḡr ve ser-i cem'iyetleri Ka'dân bin Fâ'iz bil cümle rüfekâsıyla (12) ṭarîḡlerine
 nüzûl idüp cenge taşaddi eylediklerinde ol sene (13) mîr-i mîranlık ile cerdecî olan Mûsâ
 paşa mübtedî olup(14) 'askeriniñ ekşeri devşirme etrâk ve cedel u cengden (15) bî-ḡaber
 maḡûle-i ḡâr u ḡaşâk olmaḡla 'Urbân-ı bî-emānuñ

[276b]

(1)sinân-ı neysitân-ı sūzanına muḡâvemet idememele bozulup (2) gitdi ve
 'askeri daḡi bi'l külliye muḡmaḡil ve perişân olup(3) ḡuyûl ve emvâl-i bisyârleri pence-i
 'Urbâna giriftâr ve aḡz (4) eyledikleri emvâl ve zehâyirden ḡût-ı iktidâr bulmalarıyla (5)
 bu fırsat-ı ḡanimet fevt olunmasun cerdecî olmamaḡla ḡaccâca (6) za'if ve kesel-i ṭarî ve
 bizimle muḡâbeleye hiç biriniñ (7) iktidar olamaz deyu kendilere germiyet ḡaşıl olup(8)
 'âşi ḡurmaya altı sa'at ḡarîb maḡalle ḡara evlerin ḡurduḡlarında (9) etrâf ve eknâfda olan
 'Urbân-ı pür-ṭuḡyândan cerde alınıp(10) ḡaccâc ḡaşdıyle mel'un-ı mezbûruñ 'âşi
 ḡırmada iḡâmeti (11) ḡavâdişini işidüñ ṭavâyif-i nâ-maḡşûr iki mâh mürûruna dek (12)
 mânend-i leşkeri mür maḡall-i mezbûra müctemi' olmuşlar amma (13) sâir ṭuruk gibi
 gelür gider yok bu ḡaber muvaşşâḡ birḡaç (14) sa'at yirde yine lisan-ı 'Arabdan ḡaccâc
 beyninde şayi' vü râyḡân (15) olmaḡla vaḡsetleri müzdâd ve zâḡireleri karîbü'n-neḡḡâd

[277a]

(1)olup ancak cerdeye yetişecek kadar olduğundan açlık (2) vesvese-yi hā'ilesi daḥi büyük gā'ile olmuştu ta'al zaman (3) git zaman ol boğazda bir mikdār tūfengli 'Arab piyādeleriyle (4) muḥārebe ve 'Arabdan birkaç kelle kesilüp boğazı ḥurūç ve 'āşi (5) ḥurma nam menzile konuldu birgün 'ādeta ikāmet (6) cem'iyet-i 'Urbāna elçi mişillü ādemler gönderilmesi meşveret (7) olunup mābeynimiz bulunsun deyu kāğıdlar ile birkaç menāsıb-ı (8) ādemler irsāl ve üç gün mürūrunda gönderilen (9) kimesneler gelüp 'Urbān-ı fitne-a' māl kemāl-i mel' anetlerinden nāşī(10) cevāb-ı şāfi virmeyüp üç dört def'a üçer dörder gün (11) fāşıla ile ādem gidüp gelerek yigirmi bir gün beklenmekle (12) ḥaccāc-ı müslimīniñ ü keyfiyyet-i aḥvāli bir gāyete yetdiği kalem-i bürīde-dümile (13) taḥrīr-i ḥāric-i kıyās u ta' bīrdür ki ḳal'ada olan bir günlük (14) zaḥīre ile yigirmi bir gün geçinilüp hastalık ve açlıktan (15) ümmet-i Muḥammediñ beşereleri neşū u taḡyīr olup giceler tā şubḥa dek

[277b]

(1)ḥāb u raḥāt olmayup birbirini bilmekten ḳaldılar (2) ve oturulduğu şūretde mużmaḥil olmaḳdan 'Arab ile muḥārebe (3) cān u başlarına minnet olmaḡla mīrū'l-ḥāc paşaya urup(4) açlıktan kendimizde ve develerimizde kuvvet ü tākāt ḳalmadı (5) bir gün daḥi meḳş olunursa ḥazīz-i ḥāḳda cümlemiz (6) helāk oluruz didüklerinde paşa daḥi benim de re'y ü tedbīrim (7) dükendi biz 'Oşman paşa gününde olduğu gibi iki yüz kīseye dek şurre ḥāzīr idüp teklif eyledim ne (8) şurre almaḡa ādem gelür (9) ve ne almam dir mābeynimiz bulunur ümmet-i Muḥammed uğrına māl fedā(10) olsun mülāḥazasıyla bu kadar meḳş ü ārām eyledik cevāb (11) gelmedi cerdeyi aldığından bu mel'ün bī-iḥticācen ḳaşdı (12) ḥaccāc-ı zū'l-ibtihācdur ba' de meḳş fā'ide itmez deyup(13) yigirmi ikinci gün kuşluk maḥalli ḥareket ve yola 'azīmet olunup(14) ḥaccāciñ on iki eḫrafını 'askere iḥāta itdürüp gider (15) iken eḫrāfda ve eknāfdan beş yüzer biñer 'Urbān-ı ḥūn-āşām

[278a]

(1)atlısı mānend-i kilāb 'uḳūr zuḥūr itmege başladı aḥşam (2) ḳarīb olmaḡla rüy-ı cihāni zulmet-ı zalām başdıḳda her ḫarafdan (3) ḳāfile-i ḥaccāca hücum ve iki cānibden tūfengler atilup(4) ateşler saçılarak bir bāzār-āşüb-ı pūr-şüm ḳurıldı ki (5) gülbānuñ Allāh Allāh zemīn ü āsmāni pūr-şadā-yı āheng eylemişdi (6) sa'at ona varınca mivāl-i meşrūḥ üzere meşīyyen-ı cenk-i (7) dil-teng olunup melā'in cümle kuvvet-i ḳudretin ḥaccāc (8) ḳāfile-i ve rāḥlesiniñ girü semtine virmekle nısf-ı ḳarīb beş (9) bār-ḥāne ḥaccācı bozup aldı 'asker ḫā'ifesi ilerü (10) gelüp sā'ire ḥaccācı 'avāf itdirdiler biraz zaman (11)

mürürunda şabaḥ olup eṭrāf u eknāf görüldükde ne (12) baḳasın çölüñ göz irmez maḥallerine dek ol ḳadar ‘Urbān-ı(13) bī-emān cem’ olmuşdı ki yüz dāne şāḥib-i mızraḳ u mızraḳ (14) ‘Araba bir ḥācı düşmezidi vezīr-i müşārunileyhi veliyü’n-ni’ am ḥāzretleriniñ (15) ḥarem-i muḥteremleri ma’ iyyetinde olan el-ḥāc Nuh Big rivāyeti üzre

[278b]

(1)bir miḳdār daḥi mücādele ve muḥārebeden soñra ‘āsker ü ḥaccāciñ (2) atluları şabr u ḳarārı firāra tebdīl eylediklerinde ḥarem-i taḥt-ı (3) revānını çekdirerek yanında bulunan iki nefer ḡulam ile (4) altı yedi kerre cumhūr-ı ‘Araba Rüstemāne at ḳarışdırup(5) cenk iderek taḥt-ı revāndan nicesin teb’id ve yine (6) ‘avdet idüp cem’ olanlar ḳarb-ı şedīdler idüp(7) nefsi aḳdemini taḥliş içün firāri bir dürlü revā görmeyüp(8) efendisiniñ ḡayretiyle ‘iyāl-i muḥteremleri sâ’ire ḥaccāc gibi pāy-māl (9) olmamaları ehemmi ü mültezem görölüp çār u nā-çār cān u başın (10) fedā birle dā’ireden cüdā olmayup taḥt-ı revāna dest-i rāz (11) olan ‘Urbān ile muḥārebe iderek nüş-ı cām-ı şehādete niyyet (12) ile raḥşından nüzül ve taḥt-ı revāna yapışup ḳarar eyledi (13) amma ol hengām-ı ḳıyāmet-fercāma dek ḥaccāciñ meḥāfe ve taḥt-ı (14) revānlarından nesne ḳalmayup giriftār-ı eyādī-i ‘Urbān ve derūnlarında (15) olanları bi’l-cümle yaḡma ve perişān idüp cemi’ ḥaccācı nālān

[279a]

(1)ve maḥşer mişillü ‘üryān ve ser-gerdān itmişleridi ‘Urbān-ı mekrūhdan (2) bir gürūhdaḥi ālet-i ḥarb ile taḥt-ı revāna hücum eylediklerinde (3) bir miḳdār müdāfa’ a ile kār-zāra yanar mūm iken ol vezīr-i(4) bī-naẓiriñ şīt-i ḥüsn-i ḥāli cihāngir ve ḳüt-ı iḳbāl ü (5) baḥt ile fuḳarā vü zü’ efāya bī-ḥesāb u in’ām u iḥsānı sebebiyle (6) şīt-i nām u şānı beyne’l-enām şehīr olmaḡla min ṭarafillāh (7) mīr-imūmā-ileyhiñ efendisi ḥaremi olduḡını iş’ār eylemek (8) ḥāṭırına ḥuṭūr eyledikde der-‘ aḳab lisān-ı ‘Arabıyye ile bu taḥt-ı (9) revānda olan nisvān Ḥekimbaşı-zāde ‘Ali Paşa ḥāzretleriniñ (10) ḥarem-i muḥteremleridür didükde bā-‘ ināyet-i Ḥaḳḳ ol maḥlūḳ-ı(11) bī-şu’uruñ ḡuşlarına ḥāzret-i müşārunileyhin nām-ı meşhūru (12) düḡül eyledikde ellerin çeküp biraz te’emmül ve meşveretlerinden (13) soñra taḥt-ı revāniñ kendi ḥāne-i ḥar-gāhlarına gitmesin (14) re’y eylediler Taḥminen maḥall-i ma’ rekeye yedi sekiz sâ’ at yer olan (15) evlerine dek mīr-imūmāileyh ile taḥt-ı revāni getirüp ser-i cem’ iyet-i

[279b]

‘Urbān Ka‘dān bin Fā’iz’e daḥi ḥaber virdiklerinde bi’n-nefs (2) taḥt-ı revānıñ piş-gāhına gelüp müşārun-ileyh ḥazretleriniñ (3) nām-ı ‘ālilerin yād ve beynlerinde cāh-ı bülend-ıktidārların (4) ta‘dād idüp bunlara ikrām vācibdir kendi müsāfirlerimizdür (5) deyu ḳara çādurlarınıñ yanına şikār eyledikleri ḥaymelerden (6) ber-mu‘anven çādur ḳurup ḳahveler ve yağlı pilavlarile ikrām (7) u ihtirāma mübāşeret ve ḥaccācda söze müte‘allıḳ ādemler (8) var mı deyu su‘āl eyledikte mīr-i mūmāileyhi ḥacca ḳadınıñ (9) birkaç nefer cāriyeleri vardur deyu ḥaber viricek Ka‘dān (10) bin Fā’iz kendi raḥşına süvār ve ḳabileleri içinde (11) ‘Ali paşa ḥazretleriniñ dā’iresinden kimse var mıdır (12) deyu şadāsın āşikār eyledikte ḥaccācın tā’ife-i nisvāndan (13) ‘üryān ve bī-çāre ḳalanları yüzden mütecāviz istimā‘ (14) eylediklerinde ümīd-i selāmetle feryād u fiḡān iderek (15) ḳadın ḥazretleriniñ yanına geldiklerinde anlar daḥi ‘iffet

[280a]

ü mürüvvetlerinden birini red idemeyüp belī bizüm dā’iremizdendir (2) dedikte Ka‘dān mezbūr-ı evvelā cümlesine it‘ām-ı firāvān eyledikten (3) soñra mīr-i mūmāileyhi bir egerli at çeküp ve ḥacce (4) ḳadını taḥt-ı revānına yükledüpve mezbūra ve ḥevātīn-ı bī-kesāna(5) setr olunacaḳ miḳdār elbise ile cümlesin develere yükledüp(6) bir alāy ḳāfile turunda bozılan ḥaccācile mīr-ı l-ḥāc paşanıñ (7) taḥaşşün etdikleri ḳal‘anıñ öñünden gezerken ḥaccācın (8) ekşeri daḥi ümīd-i selāmetle yanlarına geldiler Ka‘dān-ı(9) mezbūr daḥi şabaḥ aḥşam büyük ḳazganlar ile buḡday (10) taḥḫ itdirüp sā’ire et‘ām ve piriñç pilavı ve ḳahveler (11) ile bi’l-ḥaşşa ḥarem-i muḥteremlerine ikrām-ı tām idüp ben siziñ(12) ḥızmet-kārınızım diyerek maḥall-i selāmete dek ulaşıdırup(13) vedā’ eyledi nā-ḳılden şöyle mervīdür ki maḥall-i ma‘rekeden (14) tā Şāmı gelince eşnā-yı tarīkde olan ḳal‘alardan ḥaccāc-ı müslimīne (15) imdād ve i‘ānet olmamaḡla kimi açlıḳdan kimi şusuzluḳdan

[280b]

(1)piyāde yürimeye bī-ıktidār olmalarıyla her adım başında nice (2) mevtā ve her güzergāhda nice muḥtezar merzā yaturidi (3) elḥamdülillah ‘alā ni‘mā’ihi mānend-i Rüstem dāsītān-ı nām u şānı (4) cihānda rāyegān olup İnan ve Turanda müşāhade (5) olunan tiḡ-ı bī-emānları cem‘iyyeti ḥıtta-i şirāzi tefriḳa(6) bend-i şirāza itmegin ser-keşān Hind u sindi sind-rüy-ı (7) memālik-i Çin-i faḡfurdan meşhūr düvel-i naşārānuñ nice (8) ḳılā‘ ve suḡurun fetḫ ve taşḫir itmeleriyle revāc kem‘ayārların (9) **[Der-Kenar] Tevcih-i Eyālet-i Anaḫolı bā- ḥazret-i Veliyü’n-ni‘am** mizān-ı kesāda indirdiḡi ma‘lūmı ‘Arab ve ‘Acem olmaḡın bi‘z-zarur (10) bādiye-nişin ve bāḡ-ı bī-dīn maḳūlesi çöl ‘Arabı daḥi mücerred nām-ı(11) ‘ālilerin istimā‘ ile ḡıyāblarında ḥarem-i muḥteremlerine bu güne

(12) ihtirām-ı tām ve tevķīr-i mālā-kelām eylemişlerdür ba' dehu(13) İskenderiyyede çend rüz ikāmetlerinden şoñra yetmiş bir senesi (14) mah-ı rebiü'l-āħir ğurresinde kılyona süvār ve üç gün tamam (15) olmaķsızın engin-i bahrı ğüzār eyleyüp Saķız ceziresine

[281a]

(1)iki mīle ķarīb taķarrüb itmişler iken rüzġār-ı muħālifü'l-eťvār (2) āşikār olmaġla Çatallar ta' bir olunan limana lenger-endāz (3) ķarār [Der-Kenar] Vuşul-ü Veliyü'n-ni' am Derbend-ra-yı şehr-i İzmir ve yigirmi sekiz gün miķdārınca meķş ü ārām (4) ile müterakķıb-ı rüzġār olup ba' dehu müsā'ade'i hava ile(5) ġareket ve bender-i İzmirle 'azimet olunmaġla İskenderiyeden (6) ġareketlerinün otuz toķuzuncı çehārşenbe ġünü limān-ı (7) İzmirle vüşul kırkıncı ġamis ġünü medīne'i mezbūreye (8) duħul-ı müyesser olup ferdāsı rüz-ı firüz-ı cum'a olmaġla (9) edā-yı şalah için teşrif-i ġazret-i veliyü'n-ni' am irade buyrulduġundan (10) bi'l- cümle etbā' -ı levāħıķ ġāzır u āmāde olup takım erbābına (11) tenbīh ve ġareket-i veliyü'n-ni' amıya müterakķıblar iken İzmir voyvodası (12) ġuzūr-ı Aristo-şu' ūrlarında bulunmaġla voyvoda aġa şalā(13) oķındı mı eger oķınmadı ise bir miķdār te'ħir idelim zirā (14) cāmi' şerīf pek yakındır ġalkā zaġmet olmasun şalādan (15) şoñraca gidelüm deyu ġitāb-ı müsteťāb buyurduķlarında İzmir

[281b]

(1)a' yāni pes-i perdeden birbirlerine baķışup 'acabā ne ġüne cevāb (2) ile reh-yāb olalım deyu ser-niġün ve ġayrān olduķları (3) 'aks-i zāmīrimiz ġazret-i veliyü'n-ni' amı olduķda birbirleriñize (4) baķışup ser-fürü olmanıñ ġikmeti nedür deyu tekrar su'āl (5) buyurduķlarında hezār-şerm u ġicāb ile 'ināyetlü efendim vilāyetimizde (6) şalā oķındıġı yoķdur didiklerinde ne 'acib ü ġarib (7) bu bid'at-ı ġasene āyine-yi memleket-i islamiyyeden degülmüdür (8) niçün şalā oķınmaz ve bu vechle müsāfirin u mücāvirin (9) niçün āġāh olunmaz elbette oķınmalıdır deyu divān kātibi(10) ġıfzı's-seyyid Muħammed efendiyi çağırıp efendi ķadı efendi (11) voyvodaya ve tevlit tā'ifesine ögid bir kıt'a buyruldu (12) taħrīr ile feymā ba' de şalā oķınsun ve şimdi daġı oķınsınlar ki (13) ba' del istimā' cāmi' şerīfe gidelim deyu emr u fermān buyurmalarıyla (14) buyruldu taħrīr ve maġkemeye işāl ve tesyir olunduķda semi' nā (15) ve aťa' nā kelamıyla imzā ve cevāmi' şerīfelere

[282a]

(1)ihbar u inbā ve der-sa'at minārelere 'uruç ve şalālar (2) oķunup ba' de cāmi' şerīfe teşrif ve edā-yı (3) şalātdan şoñra maķarr-ı āşafanelerine 'avdet buyurduķlarında

(4) bir nefer kimesnedür iclâllerine arz-ı hâl ider ki bu kılları (5) altmış dört senesi evâ' ilinde müste'men sefinesiyle (6) Moraya giderken haşbe'l-iktizâ bir maħalde çıkdım ve iki (7) nefer refiklerim sefine'i mezkûrile gitdiler amma kıpudânı (8) mel'ün bî-imân olmaħla refiklerimider-zencîr idüp(9) Maħtaya esir olmaħ üzere teslim eylemiş mürûr-zaman (10) ile kıpudân-ı mesfur şimdi balyoz vekîli olup(11) hâlâ izmirde sâkindür deyu ifâde eyledikde ħazret-i (12) veliyü'n-ni' am mesfûr balyozu çağırdup elbette Maħtaya (13) esir virdiğîñ âdemleri senden isterim altmış gün (14) mehl gelmezlerise seni kıtl iderim deyu emr u isti'câl buyurdıklarından (15) mesfûruñ inkâra mecâli kılmayup fermân efendimiñdür

[282b]

(1)lakîn altmış güne dek gelmez deñiz aħvâlidür toksan gün (2) mehl kerem buyurulsun gerçi bu ħuşûşda ħaberim yokdur (3) lakîn Maħtada oldukları şahîħ ise getürmege ta' ahhüd iderim (4) deyu tercümân-ı bî-imanı ħaber virmeħle efendimiz ħazretleri (5) daħi toksan gün çokdur yetmiş güne dek gelmezlerise (6) tarz-ı âħir olacağını tercümâna balyozuñuz olan dinsize (7) tefhîm ile deyu fermân buyurmalarıyla imtişâlen li-emrû'l-âli(8) elli yedi gün zarfında mezkûr esirler libâs-ı cedîdleriyle (9) ħâk-i pâ-yı veliyü'n-ni' ama yüz sürdürlerinde tekrar birer kıt (10) libâsfâħırlara iħsân ve birün ağaları defterine ilħâķa(11) şâyân ve çesbân buyurdılar fe lillahilħamdñüfûz-ı kelâmları (12) ma'lûm-ı cümle-i enâm olup bunun gibi niçe ħuşûş-ı pür-nuşûşda (13) ekseri zü'l ħaşşa ikdâmları emr-i 'asire te'sîr idüp(14) manaşsa'ı kâmda cilve-ger ve sehl-i yesîr-i mânendi şâhid-i (15) merâmnda eşer eylemişdi ba'd-ez-in sene-i mezbûra şa'bânü'l

[283a]

(1)mu'azzemenüñ yigirmi üçüncü günü berren ħareket ve nehzat (2) ve kürsi'i memleket-i Anaħolu olan manşib-ı celâlet güvâh (3) **[Der-Kenar] Vuşûl-ü ħazret-i Veliyü'n-ni' am be-Eyâleti Kütahiyye** Kütahiyyeye şâl-i merķûm ve ramazân-ı şerîfiniñ on ikinci (4) günü devlet ü iķbâlile sâye-endâz-ı sa'âdet ve ma' delet (5) olup tanzîm-i umûr-bilâd ve telif kılup 'ibâd (6) üzereleriken muķaddemâ kitâbcılık ħizmetleriyle kesb-i şeref (7) ba' deħukethuzâ beglig rütbesiyle seleflerine ni'amü'l ħalef selef olan (8) Köseç Veliyüddin Efendi veliyü'n-ni' am ħazretleriniñ def'a'ı (9) şalişe şadâretlerinde kethüdâ-yı şadr-ı 'alî ta'yîn buyurılıp(10) ħedâşet senni ħasebile devletini ħazm eylemekde mühmil ve kâsil (11) ve umûr-ı ħâriciyyede daħi sâde-dil olmaħla 'adem-i tevfiķ-i taħķiķ (12) olmağın ħazret-i şeyħü'l-vüzerâ vekâlet-i küberâdan 'azl ve infişâl (13) ve cezîre'ı Kıbrısa irsâl olunduğı hengâmnda mûmâ-ileyhi (14) daħi Resimo cezîresine nefi vü iclâ

olınmışdı ba' de müruru'l-(15) eyyām ve küruru's-şuhuru'l a'vāmveliyü'n-ni' am haydar-ı şiyem

[283b]

(1)hazretleri Kütahiyyeye rāyet-i efrāz-i himāyet-i viķāyet(2)buyurduklarında hātır-ı devletlerine re'āya mūmā-ileyhi 'afv u ıtlāk (3) vezir me'āli-semir hazretleriniñ karār-gāh-ı hıyām-ınüh-tāklarına (4) gitsün deyu emr u fermānı vāşıl olmağla eylediği mel' anetler (5) vezir-i dilir hazretleriniñ ma' lūm u meczūmı olmağın bu huşuşuñ (6) böyle olduğına münfe' il ve münkesir ve mütezzcar ve mütekedder (7) olup kimesneye keşf-i esrār idemeyüp şüret-i zāhirde (8) memnūniyyet izhār eylemişlerdür ammā ıtlāk-ı haber şāyi' (9) ve yine sāyelerine kimesneden izn-i hūmāyun virildi vākı' olmağın (10) ehibbā vü eşdikāya 'azim gider evvelkiden ziyāde mültefit (11) olur deyu etbā' ve levāhıka vesvese' i iblis eşer eylemişdi (12) mūmā-ileyhi daği mu'āmele' i kadime üzre Kütahiyyeye dört sa'at (13)karib Altuntaş ovasında Pirlī nām kariyyede ārām eylediginden (14) hasbe'z-zāhir istifsār-ı hātır için delibaşı Süleyman ağayı (15) beş on nefer deliler dilāverleriyle irsāl ve karye-yi mezbūrede

[284a]

(1)teşādūf-i istişāl idüp ve mezbūr delibaşına nice (2) katl buyrulduşı virilmekle kethūdā mūmā-ileyhiñ yanına (3) girmezden evvel oldığı oğanıñ birününü mezkūr delilerile (4) mühatā ve meşhūn eyleyüp yalnız Süleyman ağa yanına halvet-(5) güne duhūl deliler ve eskiden eylediği mu'āmeleler (6) ile hıttā-ı edebden huruç eylediginde delibaşının aşlından (7) kendülere haqd u kīni olduğundan o daği bed-mu'āmele ile muķābele (8) eyledikde kethūdā-yı mūmā-ileyh daği bu bed-mu'āmeleniñ aşlı nedir (9) deyince yedd-i kethūdāya buyrulduyı teslimi ve mefhūmı ma' lūm olduğda (10) ne ğarib ü ' acibdür deyu nuķ-ı perişān refāra başladıkdan (11) şonra abdest aldirup hāriç-i odada āmāde olan (12) delüyān aḥvāli ifāde ve gerdenineip taķup işin (13) tetmim eylediler tecāvüzallāhu 'an seyyi' atihı bu ḡaberi dā'ire-yi (14) veliyü'n-ni' ama reside olduğda herkes memnūn ve maḡzūz (15) ve her biri fevķa'l-melhūz 'ıyd-ı ekber eylediler gerçi mūcib-i katl

[284b]

olacak esbāb-ı zāhiresi çoķdur amma zir-i keramet-semir (2) hazretleriniñ emr-i zāhirlerle endāhte ḡak-i helāk (3) olduğundan herkes istihsān eyleyüp ḡalkıñ nicesi (4) vezir-i ğayūr hazretleri şavb-ı devlet-i 'aliyyeden katline me'mūr (5) olunmuş dirler ve

kimi bin-nefsi mūmā-ileyhiñ mel‘ anet (6) şeķāvet eŕerlerine vākıf olup cezā vü sezāsın virmişdir (7) el ‘ilmu ‘indellah bu huşūş-ı pür-nüşūş sene’i mezkūruñ ŕevval-i (8) mükerrerminiñ ‘arefe günü vāķı‘ olmuşdır fi ĥaddizātı (9) vüzerā-yı Rişto tedbır ĥazretleri aĥlāķ-ı ĥamīde ve evşāf-ı (10) cümle ile ma‘lūm u meşhūr olup feţānetde Bū ğali Sīnā (11) ‘aķl u kıyāsetde Felatun-āsā olmağla naķdine’i ‘ömr ü sa‘ādetini (12) müĥāsen a‘māle ŕarf ve gencīne’i fikr ü zekāvetini iĥāsan u (13) āmāle ĥarç ve ‘atf buyurup kerem ü semāĥatda cevher-i yektā(14) ve rezm-i ŕece‘ātde bī-hemtā olub تنها rū-yı ŕaĥrāyı cesāmet ve (15) ŕeşsüvār-ı ‘arŕa’i celādet olduķlarında mā‘adā keĥfü’l-emān

[285a]

(1)zü‘ efā-yı meded-cüyān ve melazi-yi fuķarā-yı derviŕān olup(2) eŕāğir ü ekābir ķatında merğūb-ı edāni vü ‘e‘ālī yanında (3) maĥbūbu’l-ķulūb olduğı k’eŕ-ŕemsi fi rābi‘ati’s-semā(4) zāĥir ü hüveydādur ve sefer u ĥazerde hefte iki gün (5) ŕā’im ve her seher-ğāĥ müteveccih-i dergāĥ olup te‘abbūd ü (6) teheccüdile gicelerde ķā’im olduķlarından ğayr-ı sünen (7) ü ferā’izi ķaţ‘a terk etmemekle ŕāĥib-i tertīb ve (8) meŕāyih-i i‘zam gibi ĥisāl-i ĥamīdelerin tezyīn u tezhīb (9) buyurup ma‘ārif-i külliye vü cūziyyede daĥi eli olmağla (10) ŕülüş ve celīde ĥüsn ü ĥaţları mertebe’i kemālde mūncelī(11) olup leţāyif mezāmīne mā’il ve zayı‘ ŕi‘r ü (12) inŕāya vāŕıl olmağla nice na‘at-ı ŕerif-i bī-bedel (13) ve nice kıţ‘a vü ğazel söylemişlerdür ki bir miķdārı bu maĥalde (14) taĥrīr u imlā olundı ez-cümle bu na‘at-ı pür-ğüher ve nūkte-perver (15) eŕer-i ĥāme’i leţāfet-ğüsterlerindendür

[285b]

Müstef ilün Müstef ilün

Dil-dāde-i zülfüñ ŕehā

Maĥlūķa baĥŕ itmiş Ĥüdā

Her tārına biñ cān fedā

Ey faĥr-ı ‘ālem Muŕtafā

Rūŕen-ĕerāğ-ı cism ü cān

Üftādedür ins ile cān

Bende saña ŕāĥ u cihān

Ey faĥr-ı ‘ālem muŕtafā

Her bir kelāmıñdur baña

Āliricā eyler saña

Sensin ŕefi‘ rüz-ı cezā

Ey faħr-ı  alem muştafa

(6) Bu na at-ı terci  bend-i dil-pesend dağı n m-ı  alilerine mens bdur

Mef  il n Mef  il n Fe   l n

G n l y d eyle raħm n-ı H d yı
 Őefi  itdi Muħammed Muştaf yı
 Teşekk r ھاmd id p eyle şen yı
 Őefi  itdi Muħammed Muştaf yı

İki  alemdede raħmet Muştaf dur
 Keder gitdi g n ller p r-şaf dur
 Unutmaz  mmeti o p r-vef dur
 Őefi  itdi Muħammed Muştaf yı

Ne var  li saňa b yle kerem var
 Der nunda ola bir d rr-i şehv r
 D n   g n zıkr id p All ha yalvar
 Őefi  itdi Muħammed Muştaf yı

(15) Bu dağı nuşk-ı tasavvuf-g nelerindendir

[286a]

Mef  il n Mef  il n Mef  il n Mef  il n

Diy rından c d   aşık hemişe derd-i y r ancak
 Diy rından muşaddemdir şem m-i derd-i y r ancak
  ekilmez b rı d nyanuğ  ekenler hep seniğc nd r
 Kıy s olmaz bu bir y re  ekilendir diy r ancak

Bu  alemdede vef  yoğdur ne değli i  tim d itseğ
 Seferler eyleseğ Hinde tic retler mur d itseğ
 Cih niğ c mleten m lı seniğ olsa mez d itseğ
 Cih n i re beķ  i  n gerekd r saňa k r ancak

Gerek z hir gerek b t n bu  alemdede mur d eyler
 Seniğ va  diğ bilen  ullar dilin her demde ş d eyler
 D -destin  aldırup nefis   hev dan saňa d d eyler
 İl hi dergehiğden ğayrı bir melc mı var ancak

Seniñ vaşlıñ ne rütbe şād u hurrem itse ‘uşşākı
 Firāķiñ fikriniñ havfıyla āh u zār-ı müştākı
 Kebūd eyler duhānından her āh itdikçe āfāķı
 Firāķ-ı yār vehmiyle geçen gün āh u zār ancaķ

Cemāliñ şevķine bülbül-şıfat dil nāleler eyler
 Her āh itdikçe māh-ı hūsne şankim hāleler eyler

[286b]

Benim meftūn-ı hūsni oldıgım nev-kāleler eyler
 Seniñ imdādıña Ālī irişür böyle yār ancaķ

(3) Bu kıt‘a daħi eşer-i yera‘ alarıdır

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fa’ ilün

Şayd iden yekdānedür bunca hezārān bülbüli
 Dāne birdür dam hezāran ağ-ı çeşmī bülbüli
 Zülf ü hāliñ vaşf iden ‘aşıkların taşdıķ idüp
 Şaydına şayyādına hayrān olanlardur velī

(7) Bu ğazel-i güzīde daħi eşer-i hāmeleridür

Fe‘ ilātün/ Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe’ ilün/ Fa’ lün

Bize luţf etdi Hüdā şöyle ki gelmez ķāle
 Şükrü mümkün mü ola böyle kerem her hāle

Ol kadar verdi ğinā baña cenāb-ı Mevlā
 İ‘tibār eylemezim cevhere cem‘-i māla

Sūdı yoķ hırş u tāmā‘ eylemeniñ dünyāda
 Vermeyince saña Bārī niye itmeknāle

Bī-vefā dünyeye hergiz şaķın itme rağbet
 Bildi ‘irfānı olan anı hemīn mühtāle

[287a]

İştıyāķım o kadardur ki cemāl-i bedre
 Gāh olur şafvet-i dilden görünür bī-hāle

Bire rabṭ eyle süveydā-yı derūnuñ zinhār
Murğ-ı dil zabṭ ola tā ḳonmaya daldan dala

Uyma vesvāse yeter hāşırayı def` eyle
Saña reng eylemesin uğrama ` Ālī āle

(7) Bu luğaz-ı ser-beste daḫi pīç-ender-pīç eşer-i ḫāme-i müşkīn-(8) niḳāb u mürmüzlerindedür

Fā` ilātün Fā` ilātün Fa`ilün

Bil ne maḫlūḳdur murabba` pāyı var
Ne maḳāmı ve ne ḫod bir dāri var

Ne muḳımdür ne müsāfir dāyima
Māşiyān beytütet ider dāri var

Yüzine im` ānile itseñ nazār
Başını örter hemān-dem ` ārı var

Yalñız olmaz cihān içre hemīn

[287b]

Kendüye uyğun güzel dildāri var

Zehrine taḫmil idüp kārḫānesin
Nāzır olanlar şanurlar kārı var

Pür-şan` atile meşğül olmamış
Püşt-sengi yüklenüpdür bārı var

Bu cihāniñ bārını yükli gören
Zanniderler bī-nihāye kārı var

Çoḳ fikir lāzım degüldür bil bunı
Evde olmaz baḡ u bustānları var

Saña didim ben naḳır u ḳıtmīranı
Bilmezisen gel berü yalvārı var

(12) Bu kıt'a-yı laṭife daḡi eṣer-i ḡāme'i naṣīfelerindendir ki zıkr (13) u imlā olındı

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

Degüldür her kişi her iş maḡalli
Veyāḡud bir maḡal her iş maḡalli
Sa' ādet řāḡibi bilmek gerekdür
İş ehli kimdür ehli hem maḡalli

[288a]

Degüldür devlete lāyık ol ādem
Ki fark itmez maḡalli nā-maḡalli
(3) řānāyi' -i şi' re rā' ī olarak inřād buyurduḡları rübā' idür

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fa' ilün

Bir dem pür-süz itdim ḡüş bilemem niydigin
Olmuşam bir nüşdan sarḡoř bilmem meydigin
Nār-ı 'āřk-ı derdime āḡir devādur didiler
Ben viřāl-i yāri gördüm ḡoř bilmem giydigin

(8) [Der-Kenar] Rıḡlet-i ḡāzret-i Veliyü'n-ni' am be-'ālem-i Beḡā Ba' de' lletiya velleti mizāc-ı řerīfleri ḡalil-peṣir ' ilel ü(9) mübtelā olduḡları ' illet-i meřāne ḡareketile binā-yı vücūd-ı(10) bih-büdları dembedem müşted ü muḡtel olmaḡla sāl-i mezbür (11) řehr-i zi'l-ḡiccesiniñ toḡuzuncı ḡüni āḡad aḡřam ezānı (12) oḡunuriken ḡekim ecel-i dāru-yiseri' te' řir külli (13) nefsün zā' iḡatül mevt³⁴ ile tedbir idüp sākī' i şerbet (14) yā eyyetühā'n-nefsü'l-muṡma' inne irci' ī ilā rabbiki rāziyeten (15) merziyyeh³⁵ ile teşkiye eyledikde ruḡ-ı 'ālileri ṡā' ir

[288b]

(1) i' lā-i ' illiyyin ve ol gice řabāḡa ḡarib cesed-i nāzük-ter-i dil-firiblerin (2) techiz ü tekfin eyleyüp bayrām namāzını edādan řoñra cema' āt-ı (3) kübrā ile řalāt-ı cenāzelerin edā ve vāli sarāyı ḡurbında ḡünkār (4) cāmi' nāmıyla řehr-i teř'ār olan cām' i şerifin piřegāhında (5) vākı' mekteb ḡurbında olan ' arřa' i ḡāliye' i laṡıfeye emānet (6) ḡüne važ'

³⁴ Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz. Ankaebut suresi, 57. Ayet.

³⁵ Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir! Fecr suresi, 27-30. Ayetler.

u defn olındı addesallāhu ruahu nevvare meradehu(7) ol rūz ayret-endūzda derūn ehir u erāf ve eknāfdan (8) bī-add ü pāyān nice zūvvār gelūp engūšt ber-dehān-ı ūzn u elem (9) y'es u mātem eylemiűlerdūr emānet gūne vaı' dan murād űudur (10) aste vū dilgeűt oldukları hengāmda āsitāne'ı ' aliyede (11) mūveffikāl binā oldukları cāmi' i 'n-nūr-ı derūnunda vāı' tūrbe'ı (12) 'ālī mertebelerine nalı iın vaűıyyet buyurmalarıyla bira gün (13) mūrūrunda 'arz-ı āl-i tarīr ve pāye'ı serīr hūmāyun-ı sa' ādet (14) Mıűra tesyīr olunduda bir mūktezā-yı hūlūű merūm u ma' fūr (15) nal iın izn-i hūmāyun űudūr itmiűdir űūret-i emri budur

[289a]

(1)sābıā Anaolu vālisi űadr-ı esba mūteveffā vezīr (2) 'Alī paűanıñ cenāzesi İstanbula nal iın Kūtāhiyyede (3) bir maalle vedī' ā olunmasından nāűı İstanbula binā eyledii (4) cāmi' i űerīfin urbında vāı' tūrbesine defn olunma iın (5) emr-i űerīfim űudūrunu mūteveffā mūmā-ileyhiñ 'iyāli 'arz-ı āl (6) ile istid' ā idūp cenāzesiniñ İstanbula naline (7) izn-i hūmāyun erzānı ılınmaın 'iyāliniñ istid' āűı (8) üzere mūteveffā mūmā-ileyhiniñ cenāzesiniñ āsitāneye naline (9) Kūtāhiyyede ve ılāl-i tarīde ı' a mūmāna' t olunma (10) bābında fermān-ı 'aliűānım űādır olunmuűdur mūcibince 'amel (11) oluna deyu biñ yūz yetmiű iki senesi muaremū'l hāramınıñ (12) űçüncü gūni bu emr iűdār olunup 'acāleten Tatarile Kūtāhiyyeye (13) irsāl ve meh-i merūmuñ altıncı sebt gūni vāűıl olduda (14) derāl adı belde-yi sa' ādetlu Nevres ' Abdürrezzā Efendi (15) ve mūtesellim 'Ömer aa maall-i medfene dāil olup aűama bir sa' at

[289b]

(1)alara meradi afr u tārā [Der-Kenar] İhrāc-ı Na' ű azret-i Veliyū 'n-ni' am ve Nal-i āsitāne-yi ' aliyye ez-Kūtāhiyye ve na' ű-ı űerīfini ihrā (2) idūp va' tat-ı revān ve nıűfu 'l-leylide yola revān (3) ve űitābān olarak on birinci amis gūni aydar paűaya (4) vūűūl aber űadr-ı a' am devletlu Rāıb Muammed azretlerine (5) ifāde anlar daı veliyū 'n-ni' am-ı cihāniyān sultān Muűtafa an (6) tāl-i beā ilā inırāzū 'd-devrān azretlerine teliű itmeleriyle (7) dūdman-ı bekaűıyāndan baűāvūű aayı ortasıyla Samaya(8) iskelesine ta' yin ve ba' de' l mergūb aydar paűadan na' ű-ı (9) űerīfleri iskele-i mezbūra iűāl u arın olduda bu aır-i(10) űāhibū 't-tarīr anda bulunup iűiden itbā' -ı veliyū 'n-ni' am (11) ve dōrt űalma uadārı birbirinden istimā' iden sā' ir(12) nās daı maalli cem' iyetde dirhem olup na' ű-ı laıfelerini (13) tamīl ve Etyemez tekyesi ve Youű eűme yolında ' İsa apusu (14) gūzerinden cāmi' i 'n-nūr sebīli apusına muttaűıl tūrbe'ı aűliyye (15) ve merad-ı ' aliyyelerine űalāh-ı ' iűā edā olunuriken va' u tedfin

[290a]

(1)olundu ve bālāda taḥrīr u tafşil olunan bāb-ı ravza'ı (2) muṭahharada olan perde-i mütebberike ki müşārun-ileyh ḥazretleriniñ (3) ḥayr-ı cezilleri idi ki ḥazīnelerinde ḥıfz buyrulmuşdı anı (4) daḥi merḳad-ı şerīflerine pūşide eylediler ki ḥālā zīver dūş-ı(5) sa'ādet mefrūşlarıdır ṭāballahu şerāhu ve ca'ālel cennet-i (6) meşve muḥaremü'l-ḥarāmıñ on ikinci cum'a gicesi idi ki ḥātīmāt-ı (7) keşire ve da'vāt-ı vafire olunup 'ūd u 'anberile (8) türbe'ı nazīfeleri memlū misk ü ezfer ve bāğ-ı irem feyz-i mülhem (9) gibi pür-büy-ı gül-i ezher oldı yigirmi altı gün Kütāhiyyede (10) ḳabr-nişīn ḥāk-i güzīn olduklarından şoñra iḥrāç türbe'ı (11) aşliyelerine naḳl u idḥāl olunmaları şüret-i muḥayyeredür (12) ve kimesneye vāḳı' olmamışdır ḥatta çıkarıldıkları vaḳt (13) cesed-i şerīf ve kefen-i laṭīfleri bir dürlü ḥalel-pezīr-i ta'affün (14) olunmadığı bil müşāhade ta'ayyün u teyaḳḳun olunup Kütāhiyyede (15) olan merḳadleri daḥi āsitāne'ı 'āliyyede olan maḳāmları gibi ziyaret-gāh inām

[290b]

(1)olmuşdur ve şöyle rivāyet eylediler ki vaḳt-i şıḥḥatlerinde (2) Kütāhiyye sarāyı ḥavlısında vāḳı' bir kebīr şecer-i ḳavaḳ olmağla (3) ḥuzurlarında ağalara ḥiṭāb buyurup eyā bu ağaç ḳocamıdır (4) ve ḳaç senelik olmaḳ gerekdür deyüp su'āl u istintāḳ (5) buyurduḳlarında kimi elli yıllık kimi altmış yıllık ağaçdur deyu (6) kelāmları neticesi hiç ittiḥād u ittiḫāḳ olmamağla müşārunileyh (7) ḥazretleri bu remz-i ser-besteden bürḳa' güşā ve yetmiş bir yıllık (8) olmaḳ gerekdür beş on gün zarfında görürsüz ki yıḳılır (9) deyu 'ömr-i şerīflerine nezāket u imā buyurduḳları cevāb-ı kerāmet-i (10) intimāları ḥurde-bīn ebnā-yı zamāna zāhir u hüveyd[ā] olmuşdur (11) ve ḥazret-i veliyü'n-ni'am kām-yāb-ı ṭobıla ḥüsn-i me'āb (12) için ḳatı çok tevāriḫ-i seciyyesi müteżammına merşiyeler inşād olunmuşdur (13) eger cümlesi taḥrīr u ta'dād olunsa bā'ış u imlāl u itnāb (14) bir kitāb-ı nā-yāb olmaḳ iḳtizā iderdi bināen'aleyh ḳaşr u icāz (15) olunup türbe'ı şerīflerine ta'lik olunan merşiyelerin bir miḳdārına

[291a]

(1)āğaz olındı ki ez-cümle merḥūm u ma'fūruñ mektübçilik ḥızmetinde (2) perverde ve bende-i nazar-gerdelerinden olup şeyḫ Seyyid (3) Cemāleddin Edirnevi ḥazretleriniñ 'aşıḳ-ı dāmen-gīri ve (4) müşārun-ileyh ḥazretleriniñ izniyle güşe-nişinin ziva vü(5) terbiyet-pezīri olup 'ārif u şāḥib-ma'ārif şalāḫi (6) 'Abdi Efendiniñ tāriḫ-i merşiyeleridür

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Muşaffā-cevher-i t̄ac-ı vezārāt dürr-i bī-hemtā
Mücellā şeb-çerağ efs̄er-i devlet ' Ali paşa

Vezīr ü āşaf-ı şānī müşīr-i müşterī tedbīr
Dilīr-i şaff-şiken merdāne şīr ü rezm idi güyā

Nice sāl oldı ser- ' asker gāzāya bezl-i t̄ab idüp
' adūdan intikām aldı bi- ' avnī hāzret-i mevlā

İki sulṭāna üç def' a vezīr-i a' z̄am olmuşdı
İdüp k̄ānun-ı dīn-i devlete hīzmetde istikşā

Ma' ārifle hāqīkat būsṭānı cilvegāhıydı

[291b]

Şerī' atle t̄arīkat emrine dil-bend idi amma

' inān u ra' beti ma' tūf idi āşār-ı hayrāta
Kerem vādīsine düşmüş semende himmet-i yektā

Vücūdı sāye-endāz-ı kerem bir naḥl-ı cūd idi
Yem-i iḥsān idi ḥalkā yemīni itmede irvā

Seḥāvetde aña hemtā degöldi Ber MekīḤātem
Semāhatde nazīrin görmemişdi dīde-i dünya

Degöldi münḥaşır bir kimseneye in' āmı ' ām ide³⁶
Ḥuşūşa ehl-i ' irfān u fenāyı itmede aḡnā

Kerem bahritemevvüde tecāvüz itdi ḥaddinden
Atup felek vücūdun semt-i girdāb-ı fenāya tā

İrişdi sākī³⁷-i hicrān didi çün men ' aleyhāfān³⁷

³⁶Vezne göre bir hece fazla gelmektedir.

³⁷Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Rahman suresi 26. Ayet.

Çeküp nüş itdi ol zî-şân ecel cāmını bî-pervā

Kütāhiyyede zātı Pertev-endāz-ı ‘ adāletken
Çüesfelden o şehbāz itdi ‘ azm-i ‘ ālem-i bālā

[292a]

Orada defn olup bir aymürurunda yine cismin
Çıkarup pāk ü tamtāze buraya itdiler eyvā

Veżāretde kerāmet ile işbāt-ı vücūd itdi
Cihāna az gelür bir böyle ğāzi hem velī haḳḳa

Sezā şadr-ıvezāret şadrını çāk itse hüznünden
Olup divāne divānı ideler halk vāveylā

Demidür tuğları gisū perişān olsa mātemden
Ġamından lerze-nāk olmaḳdadur a‘ lāmı sertapā

‘ Aceb mātem-gede ḳaldı cihān-ı ‘ işret-i ābād
Anā giryān olup şāh u gedā a‘ lā ile ednā

Ne çāre uçdı elden ol hümā-yı evc-i lāhūtī
Du‘ ā-yı ḳayrıdur şimdengerü lāzım olan şıdḳā

Muḳaddes eyleye sırrın sivādan ḳazret-i Ḳuddūs
Nedīm-i bezm-i ḳāş ide muḳīm-i cennet-i me’vā

Te’essüfle şalāhı nüş iderken cām-ı hicrānın

[292b]

Ḳayāle girdi çıḳdı bir iki tāriḳ-i müsteşnā
Uşandı şadr-ı fāniden makam-ı ünse pā urdı

Geçüp şadr-ı bahā-yı maḳ‘ ad-ı şıdḳa ‘ Alī paşa (1171)

(4) Bu tāriḳ-i merşiye daḳı küttābdan Na‘ im Efendiniñ eşer-i ḳāmeleridür ki (5)
beyān olunur

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fa’ ilün

Nuh efendi-zāde hem-nām ʿ alī şīr-i hūdā
 Hakkı tecellī ʿi cemāl ide o hānedānına

Qadr-dān-ı aʿ na ʿ Alī paşa vezīr-sābıqıñ
 Oldı nā ʿil serteser bāy u gedā ihsānına

Geldi biñ yüzde cihāna didiler şāhib-mi ʿe
 Gāzi sulţan Aḥmediñ ser-ʿ askeri İrānına

İltifāt itdi bu sulţan Muştafā ṭāl-i beḳā
 Vālid-i merhūmı Aḥmed hān emek-dārānına

Sāyesinde vire Hakkı ʿ ömr ṭabīʿ -i devletin
 Şeyhülislam u vezīr-i fāzıl-ı ḥassānına

[293a]

Geldi İrandan ʿ Alī paşa vezīr oldı dū-bār
 Āl-i ʿ Oşmāniñ o maḥmūd ʿü şiyem sulţānına

Oldı devrinde yine sulţan ʿ Oşmāniñ vezīr
 Mihr-i evc def ʿ e ʿ aṭā oldı şadākat-gānına

Mesned-i rıf atde oldı mütteḳı zānū-nişān
 Bī-mühābā şeyḥ ü şābāniñ varırdı yanına

Şefḳaten kendi çekerdi kühl-i altun mīlile
 Ḥasbeten lillāh ʿ alīliñ dīde-i giryānına

Men benā beyten³⁸ ḥadīşini idüp ḥakkı mā-şadaḳ
 Mālik ola cennet içre va ʿ de ʿi sübhānına

Cāmi ʿ ü ʿl-vālā itdi getürdi şehre āb
 Bā ʿ iş-i raḥmet ola vü zāt-ı ʿ ālişānına

Çeşme-sāre türbe vü dār-ı kütüb şadırvān

³⁸Kim Allah için bir mescit inşa ederse Allah da ona cennette bir ev inşa eder anlamında hadisi şerif.

Bir sebîl itdi binâ bu şehriñ o ' atşânına

Beş vaqıtde rûhını yâd ideler Allâh için

[293b]

Her gelen mâh-ı şıyâmda mecmâ' -ı ' irfânına

Şaff-der-i gâlib idi bânisi bu hayrıñ diye

Gireyidi ibtidâ kendi vegâ meydânına

Ûşn-ı hayber-veş Belğrada yetişdi çün ' Alî

Bosnadan şâhiñ ita' ât eyledi fermânına

Oldı o merhûm iki def a ' azîz-i Mışr-ı dil

Yûsuf-âsâ eyledi luţf u kerem ihvânına

Gûşına irdi hitâb-ı müsteţâb-ı irca' î

Eyledi emre icâbet rahmet olsun cânına

Mîr-i mîrân-ı Anaţolu idi ol ' ıydda

Râh-ı haqda eyledi zâtın fedâ kırbânına

' ıyd-ı adhâ gicesi rûh-ı mülâkat eyledi

' azm-ı gülgeşt-i muşallâ eyleyen yârânına

Zîr-iğaym-ı hâke girdi çıkdı çün mâh-ı tām

Şemsile teşlîşi bâ' iş oldu bu ' unvânına

[294a]

Emrile keşf oldu kabri bâ' iş-i tezkîr için

Geldi bâ-ıtağ-ı hümâyûn türbe ' i bünyânına

Na' ş-ı pâkin çün Kütâhiyyeden ihzâr itdiler

Seyre çıkdı rûhına tāk-ı sipihr eyvânına

' Ömr-i Nûh ihşân Allâh şulb-ı pâkine

Zâhir u bātında sebkat eyleye akrânına

Yerde yatdıkça o zāt pür-hüner kân-ı ‘ aṭā
Dergehin cāy-ı penāh ide müdām āvānına

Şād ide rūḥun ḥüdā a‘ lā-yı ‘ illiyyinde
İde maḥzar rüz-ırüstā ḥayrdan ḡufrānına

Geldi bir dāīNa‘ ime ‘ azmī tāriḥin didi
‘ İydda gitti ‘ Alī paşa beḡā dīvānına(1171)

(13) Bu tāriḥ u merşīye daḡi Çıldır vālisi aḡrabasından olup(14) sābıḡā ḥāzret-i veliyyü ’n-ni‘ am efendimiziñ masraf-ı kitābeti ḥızmetinde (15) olan etbā‘-ı şadāḡat-kārlarından Ḥayrī big cenāblarınıñ

[294b]

eşer-i pür-hünerleridür

Fe‘ ilātün/ Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün/ Fa‘ lün

Aḡlasun dīde-i nem-dīde-i devrān çü ḡumām

Eylesün āh u enīn ḡalb-ı sinīn u a‘ vām

Dehr giysün giceler gibi libās-ı mātem

Eylesün ‘ ahd-i çüyem çāk-ı giribān müdām

Lāle-veş sīnesinedāḡ-ı te’essüf ursun

Āteş-i mihriyle her şubḡ deminde eyyām

Olmasun ḡoncelerin ‘ aḡd-ı ḡüşādı hergiz

İtmesün bād-ı şabā nā-ḡan-ı ḡulle iḡdām

Ser-be-zānūyı elemdursun o da bīd gibi

Ba‘ de zeyn ba‘ de ḡiç eylesün serv-i ḡırām

Ḳum getürsün dürri vü mercāna bedel deryalar

Ṭaş doğırsun yer yine sīm u zerin ma‘ den ḡām

Ḳalsun ayaḡta mīḡ üzre salāḡ-ı şecā‘ en

Çār pāyında civādan ebedī ḡayd-ı senem

[295a]

Ṭūğlar perçem-i pür-hamla ser-efgend olsun
Olmasun şukka-güşâ elvîyelerle a' lām

Sîne-küb olsun ebed tabl-ı elem miḥnetle
Sūr nāmātemiyān nağmesün itsün her şām

Ser-nigün olsun elinde çāvuşānuñ çevgān
Zeyn sīmīn ü siper ḥāş yedekler üzere

Nūn māhiyyetile kāmētün itsün çün lām
Şāṭırānuñ kemeri gibi ola ḳaddi dü-tā

Çuḳadārān şufūfı bozıla hemçü ḥammām
Sāye-bān eylesün vaz' be-sersīmīn ṭob

Olsun endāḥte ḥāk üzre esāṭīn-i ḥıyām
Ḳurusın taḥt-ı revānıñ ağaç olsun ayağı

Olmasun ḳudret kim rāha nihāde ide kām
Sūgvārāna ḳaranlıḳlar içinde yürüsün

[295b]

Yaḳmasun rehber-i reh-zen gibi meş' al-i ' akkām
Eylesün zārile feryād ḳaṭārın çerisi

Şubḥa ḳalmaz bu fenā şem' ini itsün a' lām
Eylesün merşiye inşād gürūh-ı şu' arā

Ağlasun eşk-i siyeh ḥūnile çeşm-i aḳlām
Ḥāşılı ziyet-i maḥşūşa-i şān-ı vüzerā

Eylesün ḥāl-i lisānile fenāsın ihām
Çünkü ol mefḥūr-ı aḳrān u ferīd-i devrān

Eyledi terk-i cihān raḥtile baḥtın encām
Vüzerānuñ şerefī şadr-ı güzīnin selefi

Medd-i iḥsān kefi ' ayn-ı ' aṭā-pāş-ı en' ām

şadr-ı esbak u cihân didi ‘ Alî paşa kim

İtmedi gūş anuñ gibi felek nigū-nām

Öyle şehbâz idi yümnâyidi devletde

Ĥavfi itmişdi çü ‘ aşfūr ‘ adū-yı sersām

[296a]

Rezmde ĥaydâr-ı kerrâr iderdi tezkîr

Şadmede seyf-i ĥudâ Ĥamza-veş ururdı ĥüssām

Şaff-ı a‘ dāya hücūm itdigi dem görmedi

Cubnına mu‘ terif olurdu nizāmı Nerimân ile Sām

Devlet-i debdebede yoğ idi hiç akranı

Ĥaşmet-i tañtanada kehvi degüldi Behrām

Tîze ‘i nîze ‘i endîşesi ol tarz idi kim

Ĥā ‘il olmazdı umūr alsa şu ‘ übetde ruĥām

Cüdiāñ durmazidi Ĥâtemile bir Mekkî ‘yi

Ĥarĥ-ı iĥsânı idi cümle ĥavâş ile ‘ āvam

Edeb ü ĥilm ü ĥayā ‘ aĥl u tevāzu‘ temkîn

Güyyā bulmuş idi zât-ı şerîfnde ĥitām

Āĥ şad āĥ eyānuĥbe-i silk-i vüzerā

Ĥayf u pür-ĥayf saña tâc-ı şeref-baĥş-ı kirām

Yeriñi boş koyduñ tâ be-ķıyāmet-i ĥayfa

[296b]

Görmeye mişliñi bir daĥi bu dehr-i nā-kām

Sen gibi şāĥib-i aĥlāķ ĥamīde gelmez

Sen gibi ĥüsn ü şemā ‘ilde vüçaķ üzre tamam

Sen gibi merĥāmet u şefķatile zî-betde

Sen gibi luṭf u mürüvvetde vaḥid-i ḥükkām
Sen idiñ ehl-i kerem zümresine ser-defter

Senden eylerdi kibārile şağār istirḥām
Dest-gīri sen idiñ cümle-i üftādelerin

Sen ḥalāş eyler idiñ ḳande-i ğarḳa 'i vām
Raḥm iderdiñ fuḳarāya ābile ceddi gibi

Senden olırdı 'umūm üzre olan Nīl-i merām
Nice destūr-ı çerā' oladur devletde

Bulmaya sen gibi şānında biri ḥüsn ü niḫām
Otura şadr-ı mu' allāda yine nice vezīr

Virmeye ḥükmiñ o mesnedde cemāhir-i a' zām

[297a]

Ḳanı o tāc-ı felek-i tāḳda ḥurşīd-sıfat

Pertev-endāz cihān oldıĝıñ ' aşr u eyyām
Ḳanı divān-ı mu' azzamiña mişāl-i encam

Zīnet u zīverile eyleridi ḥalk-ı zeḥām
Ḳanı ālāyıña efvācedi deryā-yı emvāç

Yurıyup kūhile şahrāları ḳaplardı tamam
Ḳanı a' dāya teḳābülde ' ayūna ḥayrun

Berk-veş lāmi' olan tiğ u sinān u şamşam
Bayḳarā meclisiñ fā'iki bezmiñ bozduñ

Nedimā vü ḥüdemā oldı mişāl-i itmām
Şeb-i mātem bürüdi bunca çera' āniñ hep

Oldı rev-naḳlerini beksere ol tār-ı zalām
Ne ḳıyāmetler idi dā'ire' vüitbā' ahun

Esb-i çüpın ile dünyāya vedā' ın hengām
Nesiye ruz-ı cihān söz idi anlar için

[297b]

Sen kim kendü eliyle ıodı hāk-i hüddām
Felegiñ gerdişi dönsen ki o nāzende vücūd

Sırrıyla hākü 'l-hāfında eli yevm-i kıyām
Ne yazıklar ki ola zīr-i zemīn içre nihān

Öyle pākīze edā mehlikā serv-i endām
Şudūr yağa ki ola meş'ūd-ı bālā-yı hümā

Ba' de zīn-i lāne 'aşfūr u perest u hamam
Nice feryād u figān ki açam şīr-i hüner

Ola şimden girü aşbāl mişāline ki nām
Ve āh kim tahtesine lāle 'i vālā-ı şāniñ

Çıka ezhar-ı muhālif kavle nā-puhte vü hām
Yeter ey gülüñ siyeh baht bu deñlü süziş

Çāre ne böyle imiş hükkam-ı hākīm-i a' llām
Eyle kem-yāb du' ā birle o ruḥunu pākini

Yād her leyl ü nehār ile şabaḥ u aḥşam

[298a]

Eylesün mirḳadını ravzā-i cennet Mevla

Cāy-gāhı ola aniñ 'arf-i dārüsselām
Hem-civār ola ḥabībile cenāb-ı Hāḳḳın

Hālidin içre ide 'arz u semā kim müdām
Şimdi tāriḥ-i du' ā kevne eyle Ḥayrī

Merşiyeñ maḳṭa' -ı dāmānına ur ḥatm u ḥüttām

İnkisāfına o mihriñ arar idim tārîḥ

Ki ide dehresine rûz-ı cihāna efhām

Eşk-i ḥūnın aqıdup dīdede didim tārîḥin

Şadr-ı ‘adni ide bākî ‘Ali paşaya maḳām (1171)

(11) ‘ādet-i ḥüsne devlet-i ‘alīyye ve mu‘tād müsteḥasne saltanat-ı seniyyeden (12) olup öteden berü mesned-ārā-yı cāh u celāl şadr (13) berā-yı sa‘ādet u iḳbāl olan vüzerā-yı a‘zām ve (14) vükelā-yı faḥām ḥazret-i şehri ramazanü’l mübārekiñ beşinci günü (15) ve altıncı giceleriniñ birinde mesned-nişin erīke-i fetvā ḥülāşa-i

[298b]

(1)erḥam-ı raḥma taḳvā bulunan zevāt-ı muḥterem ḥazerātı iftāra da‘vet (2) ve ḥāne-i devlet āşiyānerine teşrīf buyurup ve yigirmi ikinci (3) gicesinde daḥi şeyḥülislām efendi şadr-ı a‘zām ḥazretlerine da‘vet (4) ve ḥāne’i sa‘ādet-lānelerine teşrīf iderleridi otuz beş (5) ve otuz altı senesi zarfında şadr-ı a‘zām bulunan dāmad mükerrrem (6) İbrahim paşa ḥazretleri şeyḥülislām faziletlü ‘Abdullah (7) Efendi ḥazretlerine yigirmi altıncı günü mezid taḳım ve inzām u (8) tertīb mu‘āde’i pür-intizām ile teşrīf sa‘ādet redif (9) ve ba‘del iftāru’l şalāh ḳadri Ayaşofyada ḳarār (10) eyleyüp rûz u mu‘āyed şeb-i iftāra ol vaḳtten bu tārîḥe gelince (11) ikisin birden olmasını ‘ādet itmişleridi ḥatta sultān (12) Maḥmūd ḥan ḡāzi tāb-ı şerāh saltanatları āvānında şeyḥülislām (13) sellemesselām faziletlü Ḥayātizāde Muḥammed Emin Efendi Ḥazretleri (14) şadr-ı a‘zām bulunan Tiryaki el ḥāc Muḥammed paşa yigirmi ikinci (15) gicesi iftāra da‘vet ve ḥānelerine teşrīf idüp ikrām-ı tāmāsını

[299a]

(1)ve hediyye-yi tuḥf-ı kerān bahā ile tekrīm ve enderūn ağalarınıñ (2) her birine daḥi birer hediyye’i cism virüp resm-i ‘ādiye mürā‘āt (3) faḳd bunlar itmişidi raḥmetullahi ‘aleyh sāl yetmiş (4) üçe reside olduḳda şeyḥülislām ve müfti’ü’l-enām (5) ‘imādeddīn faziletlü kerāmetlü Veliyüddīn efendi ḥazretleri (6) veliyü’n-ni‘am bulunup ve sa‘ādet-ḥāneleri lāle-zār civārında (7) cennet mekān ḡāzi ‘Alī paşa ḥazretleriniñ cāmi‘i’n-nūrlarına (8) daḥi ḳarīb olmaḡla müşerref-sāz rütbe’i ‘ālīye ve ḥātır-ı (9) envār zübdetü’l-vüzerā-yı vezir-i ‘ālī himem destüru’ş-şim (10) ve vālā-nişin mesned devletlü Rāḡīb Muḥammed paşa (11) ḥazretleri daḥi şadr-ı a‘zām bulunup ḳapu iftārında rāḳımu’l (12) ḥurūfa şöyle buyurdular efendi ile söze varılıp teneffüs (13) ve ḳahve içerüz deyu

laṭīfe ‘aẓīm bu ‘abd-i ḥaḳīre ‘arzları (14) tekrīm olmağla teṣrīfīñ ile ḥānemi reṣk-i irem ile zümresince (15) sāl-i merḳūm meymenet-fāl-i rūsūm ramazān-ı mübārekiñ yigirmi

[299b]

(1)altıncı günü ḳalāvi müretteb ṭaḳım mu‘āyed ve muḥteṣem ālā-yı (2) ka‘ıde üzre müṣārūn-ileyh efendi ḥāzretlerine teṣrīf (3) ve ba‘del iftār cāmi‘i’n-nūra gelüp ṣalāh-ı ḳadri edā (4) ba‘de’t-taṣmīm miṣāl ictimā‘ ferḳadin sāye-endāz-ı iclāl (5) ve maṭla‘-ı neyyirini‘zāz-ı tekrīm ve ḳaṣr-ı dil-güşāya inzāl (6) buyurmalarıyla ḥavz-ı selsebīl pīṣgāhına ṭablalarile envā‘ lāleler (7) vaz‘ ve bağçeniñ derūn u bīrunu sarāç ve ḳanādil-i ve’ḥ-hāc (8) ile ḳaṣırdan cāmi‘ ḳapusına dek yemīn u yesār tezyīn olunup(9) ḥatta ṣafālarından üç sa‘at miḳdārı meḳṣ ü ḳarār-ı (10) istirāḥat buyurmalarıyla ol ḥінде teṣrīf meymenet-i redīfleri (11) için bu ḥaḳīre virdükleri tāriḥ ü ḳaṣidesiyle bu maḥalle (12) ṣebt ü taḥrīr olundığı tāriḥ-i ra‘nā budur

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Leyle-i ḳadrde bu gülşen-i rāz

Oldı bāğ-ı irem-āsā cennet

Nice ḳandīlile āvīzeleri

Virdi ehl-i dile ḥayli ḥayret

Oḳudu ṣanki du‘ā-yı ḳudḥī

Nergis çeṣmine düṣdi dehṣet

[300a]

Lāleler sa‘id simin açup

Buldılar her biri ṭarf-ı şūret

Sünbüle oldı benefşe hem-bū

Līk gül şöhreti buldı nüzhet

Yaḳasın yırtsa revādur bülbül

Nedür ayagı o zibā nūkhet

‘Aṣḳ cānāne ile eylerse nevā

Būselikdür aña üç ‘izzet

Semā-yı ḥāzret destūr-ı zarifā

Gūşına ire şadā-yı ra' bet

Ĥareket eyleye řāvus-ı ĥarām
Şağ u şola ide ' arz-ı şervet

Şeyhülislām ile hem-rāh olarak
Oldı bir bezm-i şüreyyā behcet

Mīr-i isma' il efendi elĥağ
Şerefīn buldı Žiyā'ı şöhret

Her yaña bāb-ı tecellī açılıp
Yazdı tāriĥini kilik-i ĥudret

İki yüz idi ĥaşırdā tābān(1173)
Müfti'ı emīn şāĥib devlet(1173)

(11) Muĥaddem cāmi' -i mezkūr evşāfında zıkr-i sebĥat idüp(12) cem' iyyet-i nās cihetinden eřrāf u ĥavālisiniñ sulţan Meĥmedi (13) ve şeref-i nūraniyyeti cihetile Ayaşofya-i kebīri dinlemişidi (14) k'eş-şemsu fi kebedi 's-semā'ı zāĥir ü bāĥir u rū-nümā oldıĝı (15) iĥvān-ı zamanıñ ma' lūmlarıdur ĥaĥıĥat ĥāl-i mesbūk

[300b]

bil meşel olmamağla ancak zīr-i kerāmet-semīr devletlü ' Alī paşa (2) ĥazretleriniñ kemāl mertebe ĥulūşlarından ve kerāmet-i bāĥirlerinden (3) iĥtizā idüp ve rāĥımu' l- ĥurūfuñ kelāmını bu maĥalde taşdıĥ itmişlerdür [Der-Kenar] ĥātıme-i Tāriĥ (4) ĥamd ü şenāyı bī-pāyān ol ĥazret-i ĥüdā niĥün (5) ĥerāya olsun ki dūrre'ı beyzā-yı yektādan bu ' arz u semāvāt (6) şeb' i-i şeydā-yı icād eyleyüp **beyt ĥallāğ-ı cihan ' āleme itdikde (7) tecellī her şaĥş birer ĥāle ĥalmış müteselli** vefĥınca kimin yiñe-tāz(8) ' arşa'ı şecā' at ve celādet itmekle mümtāz ve kimin kef ü enāmil (9) deryā nevālile ĥātem ' izz ü iĥbāl eyleyüp nām-ı ' ālisi ilā yevmü' l- (10) ĥıyām şöhret-şı' ar enām olmuşdur ve gencīne-i şalavāt (11) ve naĥdīne-i taĥıyyāt u teslimāt ol nebiyyi keşīrū' l berekāt (12) ĥazretlerine olsun ki iksīr-i pūr-cüdları sefer ü ĥazırda (13) vesīle-yi ĥayāt cāvidānı ve bā' iş-ı sa' ādet kirāmını (14) olup sūnnet-i seniyye'ı mu' cizā eşerleri olan cihād-ı bī-ta' dādaları (15) ĥaĥkında nice tevāriĥ ve seyr-i te' lif u taşnīf olunup lisān-ı ümmetde

[301a]

(1) şehenşeh-i evreng-i hüdā ve resül-i hayber-güşā deyu yād u tezkîr (2) olunmuşdur nef enallāh be-şefā'at-ı benāberin bu haķirin nāmıķū'l (3) ħurūf Ziyā'i İsmā' il daħi devletlü kerāmetlü peder-i (4) 'ālī-miķdār veliyyü'n-ni' am me'ālī şî'ārım 'Alī paşa ħazretleriniñ (5) eyyām-ı vilādetlerinden hengām-ı rıķletlerine gelince zühür iden āşār-ı (6) sa'ādet-kārların şikeste vü beste ziver sütür-ı 'ibret (7) encām pirāye-i ħātıme müsekkil ħitāmeyledim mü'tāla'a eyleyen (8) iĥvān-ızevīye'l-faĥĥāmdanmercūdur ki bu dil-āşüb-ıleked-kūbıñ(9) 'ayubın 'afv buyurup ħayrile yād u dil-şād buyuralar be-ħurmeti'n-nebī (10) vālehu'l-emcād-ı şalāvātullah-i 'aleyhi ve 'ali sā'ire'l mürselin ve'l-ħamdülillāhi rabbi'l 'ālemīn (11) yem-i iĥsān-ı 'alīden açılıp dürr-i necef ğurre'i ğāliye nāmıle yazıldı bu tuĥaf

'Alī Paşa eşerin kıldı Ziyā'i tārīķ
 Vüzerā şānını bildirdi o 'ālī āşaf
 Sene 1174

III.BÖLÜM

3. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

A

- Abaza Muḥammed Ağa 222b 10,222b 11,
269b 1,269b 10
Abdi Efendi 231a 8, 291a 6
Abdüllatif big 23a 9
Abdullah ağa 269b 4
Abdullah Vaşşâf Efendi 230b 4,230b
5,231a 3,231a 4,254b 10,254b 1,298b 6
Abdürrahman ketḥüdâ kaşrı 273a 2
Acem 280b 9
Adn 298a (Murabba)
Ali big 231a 15
Arab 268a 3,274b 3,277a 3, 277a 4,277b
2,280b 9
Ka‘ dān bin Fā’ize 279b 1,279b 9,279b 10
‘Āşım 233b
Ağrıboz 222b 3
Aḥmed Ağa 211a 9, 211a 10, 212b 2,213a
6,213a 9,213a 12,214b 12,215a 5,220b
10,221b 2,221b 3,222b 4,228b 10,230a 15
Aḥmed ḥan ğazi 273a 8
Aḥmed Paşa 222b 4
Alāiye 267a 12
Ālī 285b,286b, 292b, 293b
Alī Ağa 220b 14, 255a 7
Ālī Efendi 211b 6-211b 7,214a 2
Alī ḳanıḳmalı Ekşioğlı 228a 9
Alī oğlı Süleymān Paşa 214a 4
Ālī Oşmān 241a, 293a
Alī Paşa 227a 6,230ab 9,230b
10,232b,233b,233b,235a,235b
3,239a,241a,241a,243a,243b,244b,246a,24
9a,250b,252b,258a 5,261b 12,271b 10,273a
11,279b 11, 289a 2, 291a, 292b, 293a,
294a, 295b, 298a, 299a 7, 300b 2, 301a
4
Allah 246a, 293a, 294a
Altuntaş ovası 283b 13
Anātolı 211a 8, 214a 5, 280b 9, 289a 1,
293b
Anatolu Efendi 231a 5,231a 6
Arabān 276a 15,276b 13,276b 9,276a
6,277a 9,277b 15,278a 12,278b 11
Arapkirī Ḥüseyn Ağa 214a 12,214a 13
Arnabud Süleymān 227a 13
Aristo 281a 12
Arnabudān 227b 6,227b 9
Aşām min Tuveys 258a 8
Ayaşofya 298b 9, 300a 13
Aydın 218b 14,219a 1

Baba tağı 222b 13,223 b
 Bađdād 239b
 Baltacızāde Muştafa Paşa 263b 10
 Banaluğa 210b 15
 Bayđarā 297a
 Behrām 296a
 Behzād 241a
 Belgrad 293b
 Beşiktaş 219a 2, 254b1

B

Beşir Ağa 222a 7,222a 8
 Bosna 210b 8, 211a 2,214a 5,214a 6,216b
 8,217a 2,219b 5,219b 6,220a 10,222a
 4,222a 13, 293b
 Bosna Sarayı 219b 9
 Bozcaağa 257a 5
 Bū ğülü Sinā 234b,250a,250b,252a,284b 10
 Bulağ 273a 1
 Būyūk Ali Big 270a 1

Cāmi‘ -i Ezher 266a 8
 Ca‘ fer 219b 14

C

Cidde 265a 1/275a 10
 Cin ‘ Ali Big 270a 1

Çatallar 281a 2
 Çelebizāde āřım 232a 6
 Çil Ořmān ağa 255a 11,255a 13
 Çin 239b

Ç

Çıldır 294a 13
 Çorum 211b 3
 Çöl-i Arabī 280b 10

Dāniř Efendi 241b 3
 Dārā 236b, 250a
 Devlet-i ‘ alīye 272b 5, 298a 11

D

Dürzi ĥüseyin ağa 231a 2
 Dārüsselām 298a

Edirne 213b 14, 214a 1,214a 3,215b
 1,215b 8,215b 9,215b 12,216a 3,216b
 13,216b 15
 Eginli 220a 7
 El ĥāc Nuh beg 278a 15/274b 8

E

Engürüs 239b
 Esedullah 244b/ 236b
 Etrāk 276a 14
 Etyemez tekyesi 289b 13

Felâṭun 212a 11, 234b,265b 13,284b 11
 Fethî efendi 247a 8
 Feyzullâh Beg 222a 12
 Feyzullah Efendi 231a 5

Ġazze 273b 15
 Gelibolu 212b 13,213a 1,213a 4,213a
 13,213a 14,213b 2,256b 11
 Genc Osmân 225a 8
 Gence 242a
 Giresunlu Dizdâr 227a 2

Ḥaḳḳ 225a 5, 292b, 298a
 Ḥalîl Aġa 221b 15
 Ḥalîl Seyrek başân çâlîkoġlu 228a 8
 Ḥamel burcu 233a
 Ḥamza 296a
 Ḥâtem 266a 4, 296a
 Ḥayâtizâde Muḥammed Emin Efendi
 298b 13
 Ḥayber 293b
 Ḥaydar-ı Kerrâr 242a,242a, 296a
 Ḥaydar paşa 289b 3, 289b 8

İbrâhim Aġa 210b 7, 210 b 8
 İbrâhim Paşa 298b 6
 İbşir Aġa 254b 14
 İlbaşân 223b 5
 İmâdeddîn 299a5
 İnan 239b,280b 4, 242a, 292b, 293a
 İsa ḳapusu 289b 13
 İşfehân 242a
 İsi 239b

F

Feyzullah Nâfiz Efendi 231a 6,
 Firârîzade ‘ Abdullâh Paşa 218b 12,218b
 13,219a 1,219a 5

G

Gölhişâr 220b 8, 221b 1
 Ġufrân 294a
 Gülec 220b 9
 Gümüşhâne 225b 4,225b 1,225b 13,226a
 2,226a 4,226b 9

H

ḥaydar-ı Şim 283a 15
 Ḥayrî big 294a 15, 298a
 Ḥazret-i imâm-ı Şâfi‘ 264b 5
 Ḥekimbaşı-zâde ‘ Ali Paşa 279a 9
 Ḥıfzı ’s-seyyid Muḥammed efendi 281b 10
 Ḥidiv 242a,243b
 Hind 280b 6,286a
 Ḥüdâ 234b, 292b, 294a, 296a, 301a 1
 Ḥüdâvend 242a
 Ḥüseyin 227a 14/ 214b 3

İ

İskender 250a
 İskenderiye 263a 4,263a 7,280b 13,281a 5
 İslâmiyye 210b 10
 İsmâ‘ il Efendi 300a
 İstanbul 242b,258a 7, 289a 2, 289a 3, 289a
 6
 İstroviçe 221a 5
 İvažoġlu 228a 9
 İzmir 281a 3,281a 5,281a 7,281a 11

K

Kāhire 261b 4,266b 7,269a 13,269a
 14,271b 1,272b 5,272b 7,275a 6
 Kaşum kürkleri 266a 8
 Kalaç ' Abdullah ağa 269b 3
 Kanlı Halil 228a 10
 Ka' dān ibn Fā'iz 276a 11/280a 2,280a 8
 Karaçulağ Selim Ağa 211b 6
 Kara Mustafa 228a 13
 Karabağ 256b 12
 Karaca Virānlı Ahmed Ağa 213a 2,213a
 3,215b 9, 21b 10
 Karaşişāra 227a 14
 Karaş 262a 4,262a 7
 Karşlı ' Abdī Ağa 221b 13
 Kayşeriyeli Hasan Ağa 210 b 1

Kel Ahmed Paşazāde 231a 14
 Keykübād 242b
 Kıbrıs 257a 1,283a 13
 Kız kulesi 255a 9
 Kız ' Alī Ağa 213b 15
 Kirman 242a
 Kısve-i Şerif 271b 2
 Köseç Veliyüddin Efendi 283a 8
 Kuddūs 292a
 Kuşbiyā 244b
 Küçük Hüseyin Ağa 261b 7/269a 15
 Kütahiyeli Ömer Ağa 230ab 1
 Kütahya 212a 8,230a 12,230a 13,283a
 3,283b 1,283b 12, 289a 2, 289a 9, 289a 12,
 289b, 290a 9, 290a 14, 290b 2, 291b, 294a

L

Limasun iskelesi 262b 8
 lisan-ı ' Arab 276b 14/243a 13/279a 8

Loğmān 242a

M

Mağusa kal' ası 256b 9,256b 8,257b 5,260a
 14,260b 15
 Maḥmūd ḥān 228b 11,229a 11
 Maḥmudzāde efendi 243a 12
 Malkāra 214a 9
 Malta 282a 9, 282a 12, 282b 3, 289a
 12,282b 3
 Manastır 222b 14, 223a 2
 Mazrübzāde Efendi 246a 13
 Medine-i Münevvere 271b 2,271b 15,275b
 2,275b 6,275b 2,275b 6
 Mehdi 248a
 Meḥmed Paşa 231a 12

Mekki Hātem 234b, 291b, 296a
 Mekkizāde Hüseyin Beg 273b 15
 Mennān 242b
 Meriç Köprüsi 215b 10
 Meryem 239b
 Mevlā 234a, 243b, 298a
 Mısr 261b 3,261b 4,261b 7,263b 5,263b
 11,264b 7,266a 13,266b 7,267b 13,269a
 10,269a 13,269a 14,269b 2,269b 12,270a
 3,270b 3, 270b 14,271a 3,271b 1,272a
 3,272a 12,272b 5,272b 7,273a 3,273b
 4,274a 8,274b 7,275a 1,275a 6,275a 11,
 263b 2, 293b

Mora 282a 6
 Moşdar 219b 10
 Muḥammed Ağa 212b 15,220a 8,220b
 5,221a 8,227b 9,230a 14
 Muḥammed Big 261a 3,269b 4
 Muḥammed ḥan 273a 8

 Muḥammed Muştafā 285b

Muḥarem 289a 11, 290a 6
 Murād Beg 225b 7,226a 1,226a 8,226a
 10,226a 14,226b 4,226b 6,226b 10
 Musa paşa 276a 13
 Muştafā 285b
 Muştafa Ağa 225a 1,230b 7
 Muştafa Paşa 216b,230ab 3,264b 11,265a
 2,265a 3

N

Nāili ‘ Abdullah Efendi 231a 8
 Na‘ im Efendi 292b 4, 294a
 Nemçe 210b 14,219b 14, 219b 15,221a 4
 Nerimān 245a, 296a
 Nevres Abdürrezzāk Efendi 289a 14
 Nigbolı 223b 5
 Nıl 242b/262b 2,266b 8, 296b

Ni‘ met Efendi 233b 4
 Nişli ‘ Ömer Ağa 213a 2
 Nişli-zāde ‘ Ömer Ağa 215b 9
 Novi 221a 5
 Nūḥ 294a
 Nuḥ biñ Enderun 255a 10/247a
 Nuh efendi-zāde 292b

O-Ö

Ofılı Duranoğlu 228a 10
 Oşman big 269b 15/252b
 Oşman paşa 277b 7
 Oşman ağa 261b 1/ 270a 2

Oşmān ḥān 228b 14,229a,229a
 12,249b/262a 3,262a 10,262b 4/242a
 Oşman Paşazāde 222b 3
 Ömer ağa 252a, 289a 15
 Özi 223b 2,223b3

R

Rabbāni 250a
 Rāğıb Muḥammed Paşa 289b 4, 299a
 10
 Rāfet 247a
 Ravzā ‘i Muṭahhara 271b 2
 Reḥāvi Muḥammed ağa 256b 8
 Re ‘fet Efendiniñ 246a 14

Riştōtālis 242a/284b 9
 Rizeli mūtāboğlı 228a 10
 Rizeli yazıcıoğlı 228a 11
 Rodos 261a 1,261b 5
 Rum 231a 4, 274a 8
 Rūmili 223a 1
 Rüstem 240a/280b 3/ 242b

Sakız 261a 1,280b 15
 Sām 245a, 296a
 Samaṭya iskelesi 289b 7
 Saʿid Muḥammed paşaya 272b 7
 Saʿid paşa 273b 13,273b 13,274a 1
 Şarı Ḥalīl 221b 14
 şarı ʿalemdār 228a 11
 Selīm Ağa 211b 6,215b 1,215b 3
 Semdīn oğlu Yaʿqūb 228a 12
 Şervet ʿOşman Efendi 235b 8
 Seyyid Cemāleddin Edirnevi 291a 3
 Seyyid kūtbi Efendi 243a 12,243a 13
 Seyyid Tefvīk Efendi 252a
 Seyyid Yahya Efendi 260b 2
 Sikender 245a
 Silistre 223b3
 Sivās 220b 3,220b 4
 sulṭan Aḥmed 292b
 sulṭan Maḥmūd ḥān 212a 14,219a 14, 293a,
 298b 12

Tātār 272b 5, 289a 12
 Tebriz 242a
 Tırḥala 222a 10,222a 11
 Tiryāki Meḥmed Paşa 211a 6, 211a 7,211b
 4, 212a 1, 212a 10, 212b 10, 213b 12, 214a
 8, 214a 9, 215a 9, 217b 9, 218a 11, 219a 3,
 219a 12, 298b 14
 Trabzon 223b 6,223b 7,224a 11,224a
 15,225a 2,226a 12,228b 8,230a 13,230b
 10,253a 3

S-Ş

sulṭan Meḥmed 300a 12
 sulṭan Muştafa ḥan 289b 5, 292b
 Sulṭān ʿOşman 246a,247b,256a 7, 293a
 sulṭan Selim ḥān 272a 8
 Sūse benderi 275a 7
 Sübhān 234a, 293a
 Süleymān 240b
 Süleymān ağa 214a 1,256b 12,283b
 14,284a 4
 Süleymān bayraqdār 228a 8
 Süleymān Paşa 214a 9,214a 12, 214b
 2,214b 13,215a 6
 Sürmenī Ekşioğlu 228a 10
 Sürmenī Çolāk Ḥasan 225b 2,225b 11,225b
 14,226a9,226b 9
 Şam 273b 13,275b 1,275b 6, 273b 15,274a
 4,274a 10,275b 1,275b 6,280a 14
 Şeddād 239b

T

Travnik 217b 4,219b 8,219b 13,220a
 9,220a 10,221a 13,221a 15
 Turan 242a/280b 4
 Tuzla 257a 8,257b 3,257b 4,261a 7
 Türki-i 243a 13
 Ṭabʿī Efendi 244b /246a
 Ṭrabzonī caḥūd Bayraqdār 228a 7
 Ṭrabzonī Mūsā Ağa 228a 7

| | |
|---|--|
| Uṭārid 233af/ 233b | U-Ü Üsküdār 230b 12,230b 14,231a 1,231a 2,231a 11 |
| Varna 224a 9 Vidin 223b 4,224a 6 | V Veliyüddin Efendi 299a 5 |
| Yaḥyā Paşa 223a 1,223a 9,223a 11 Ya' ḳūb aḡa 270a 13,271a 2 Yayça ḳal'ası 220a 12 | Y Yayçalı Muḥammed Paşa 220a 13,220a 14 Yoḡuş çeşme 289b 13 Yūsuf 293b |
| Zihni 229a 9 Ziyā'i 300a, 301a 3 | Z Züḡal 233a |

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

18. yüzyılın kuvvetli, başarılı ve önemli simalarından Hekimoğlu AliPaşa'nın hayatının, oğlu İsmail Ziyaeddin Bey tarafından anlatıldığı Metâliu'l-Âliye fî Gurreti'l-Gâliye adlı eserin 210b-301'a varaklar arasının transkripsiyonu ve değerlendirilmesi tezimizin konusunu teşkil eder. Metâliu'l-Âliye fî Gurreti'l-Gâliye babasının vefatından üç sene sonra kaleme alıp tamamlanan eserde müellif, babasının hayatını duyduklarından, şahit olduklarından, tarihlerden, resmi yazışmalar ve belgelerden toplamıştır.

210b-301a varaklar arasında ise Ali Paşanın 3.Bosna valiliğinden itibaren ölümüne kadar olan yaklaşık 22 yılı kapsayan bir olaylar silsilesini anlatmıştır. Bu olaylar dizisi içinde ikinci defa Mısır valiliğine gelişi, Anadolu beylerbeyliğine getirilişi, tekrar sadarete getirilişi ve azli, Kız kulesindeki hapsi, Magosa'ya sürgün edilmesi, affedilmesi, Trabzon sancağına getirilişi vd. gibi hadiseler kayıtlıdır. Bunun dışında Ali Paşa'nın şiir ve inşa alanındaki başarı numunesi olarak birkaç parça şiiri vardır. Bu şiirler değerlendirilerek Ali Paşa'nın şiir ve inşa sahibi bir kişi olduğu anlaşılmıştır. Şiirleri tasavvufi mahiyette olup kolay anlaşılır bir dil ve üslupla yazılmıştır. Fakat belirtmemiz gereken önemli bir husus şudur ki şairleri himaye etmesine rağmen şiirde velud bir şair olamamıştır. Bunun nedenini hayatı boyunca Osmanlı Devleti'nin pek çok eyaletinde görev almasına, mansıb ve makam sahibi olmasına bağlayabiliriz.

Eserin tarafımızca transkribe edilen kısmında 30 adet şiir olup bunların 22 adeti Fethî Efendi, Nimet Efendi, Servet Osman Efendi, Çelebizade Asım, Hıfzî Efendi, Dâniş Efendi, Kutbi Efendi, Refet Efendi, Seyyid Tevfik Efendi, Abdi Efendi, Naim Efendi ve Hayri Bey tarafından yazılmıştır. Şiirlerin bir kısmı üçüncü sadaretini tebrik için yazılan kıtalar oluşturur. Bir diğer kısmını da vefatı akabinde yazılan mersiyele oluşturur. Şiirler arasında Ali Paşa'ya ait 8 adet şiir olup bunlar 1 gazel, 3 nazm, 3 murabba ve 1 lügazdan teşekkül etmektedir.

Eserin nüshaları hakkında detaylı bilgi verilerek gösterilmiştir. Eserin şu ana kadar 5 adet nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan İstanbul Üniversitesi ty 1207 ve İstanbul Üniversitesi ty 2486 numaralı nüshaları müellif nüshasıdır. H.O. 99 numaraları Viyana

Devlet Kütüphanesi nüshası daha çok müsvedde görünümündedir. Üzerinde vakıf kaydı bulunmaktadır. Es-seyyâh Sâmir Yusuf Hâmir (1223) adına bir mühür mevcuttur. 3342 İstanbul Üniversitesi İbnül Emin koleksiyonundan alınan nüshanın yapılan çalışmalarda Ty 385 numarasıyla yanlış kaydedildiği bilgisi düzeltilmiştir. Yine eserdeki deyim ve atasözleri bulunarak ayrı bir başlık halinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın başında Ali Paşa hakkında geniş bir biyografiye yer verilmeye çalışılmıştır. Eserin müellifi İsmail Ziyaeddin Bey hakkında kaynaklar taranarak yeni bilgiler eklenerek hayatı yazılmıştır.

Kaynaklarda İsmail Ziyaeddin Bey'in Vakayiname adlı 1727-1757 tarihleri arası hadiseleri anlatan bir eserinden bahsedilmiş ancak bulunamadığı belirtilmiştir. Bu eser, 1689-1760 tarihlerindeki olayları anlatan Metâliu'l-Âliye fî Gurreti'l-Gâliye isimli eserin farklı bir muhtasar örneği olması ihtimal dahilindedir.

Babinger, Paris'de Milli Küt. ancien Fonda turc 241 nu. Şâzi adlı bir şairin Medhiye-i Alî Paşa ve gencîne-i pür-temâşâ adlı bir esere rastlandığından bahsetmektedir ancak hangi Ali Paşa için yazıldığını tespit edememiştir. Medhiye-i Ali Paşa ve gencîne-i pür-temâşâ adlı eserin 16. yüzyıl başlarında yazıldığını ve 1501-1511 yılları arasında sadrazamlık yapan Hadım Ali Paşa (1511) için yazıldığı ilgili kütüphanenin yazma eser bilgilerinden temin edilerek Hekimoğlu Ali Paşa ile ilgili bir eser olmadığı tarafımızca tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Aktepe, M. Münir. "Hekimoğlu Ali Paşa." Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 17: 166-168. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Aktepe, M. Münir. Şem'dâni-zâde Fındıklı Süleyman Efendi Tarihi (Mür'it Tevârih). C.1, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Arslan, Mehmet. Hadikatü'l-Vüzerâ ve zeylleri Osmanlı Sadrazamları, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2013.
- Beydilli, Kemal. "İslahat." Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 19: 174-185 İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Babinger, Franz. Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri. Çeviren Çoşkun Üçok. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Bosnavi, Ömer. Tarih-i Bosna Der Zaman-ı Hekimoğlu Ali Paşa. Çeviren Kamil Su. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri C.3, İstanbul: Meral Yayınevi, 1975.
- Buz, Ayhan. Sokullu'dan Damad Ferit'e Osmanlı Sadrazamları. İstanbul: Neden Yayınevi, 2007.
- Cunbur, Müjgân. "Ziyâî" Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi. 8: 745 Ankara: AKM Yayınları, 2007.
- Çiftçi, Ömer. Fatin Davud, Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatin Tezkiresi). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195831/fatin-tezkiresi.html> erişim tarihi 23.05.2020
- Çolak, M. Orhan. "Arşiv Belgelerinin Işığı Altında Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın Hayatı, İcraatı ve Hayratları." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

- Danişmend, İsmail Hami. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi C.5, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Devellioğlu, Ferit (1995). Osmanlıca-Türkçe Lügat. Ankara: Aydın Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. 2001. Kur'ân-ı Kerim Meali, Ankara
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İsmail Ziyaeddin Efendi (Ziyai), 8: 224. İstanbul: Ana Basım AŞ. 1995.
- Erdem, Sadık. Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks-Sözlük). Ankara: AKM Yayınları, 1994.
- Galitekin, Ahmed Nezh. Ayvansarayî Hüseyin Efendi-Alî Sâtî Efendi-Süleymân Besîm Efendi Hadîkatü'l-Cevâmî' (İstanbul Câmileri ve Diğer Dinî-Sivil Mimârî Yapılar). İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- Gökpınar, Kamuran. Hekimzade Ali Paşa'nın Hayatı. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1939.
- Güngör, Tahir. Hâkim Efendi Tarihi 1-2 cilt : (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Gür, Nagihan. "Lâle Devrinde Yetişmiş Kudretli Bir Sanat Hâmisi: Hekimoğlu Ali Paşa ve Şairleri." İstanbul: Doğu Batı yayınları, 2018.
- Handzic, Adem. "Bosanski Namjesnik Hekim-oglu Ali Paşa." 5: 135-180. Prilozi: Sarajevo, 1955.
- <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 24 Mart 2020.
- <http://www.lugatim.com/> erişim tarihi 24 Mart 2020.
- <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> erişim tarihi 24 Mart 2020.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1926). "Metâliü'l Âliyye fi Gurreti'l Gâliyye". TTEM, 16, 197-210.
- İpşirli, Mehmet. "Sadrazam." Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 35: 414-419. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

- Kılıç, Filiz. Şefkat Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî [https://ekitap.ktb.gov.tr/ TR-194367/sefkat-tezkiresi-tezkire-i-suara-yi-sefkat-i-bagdadi.html](https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194367/sefkat-tezkiresi-tezkire-i-suara-yi-sefkat-i-bagdadi.html) erişim tarihi 23 Mayıs 2020.
- Koçu, R. Ekrem. “Hekimoğlu Ali Paşa.” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 1:333-335. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1951.
- Koçu, R. Ekrem. “Ali Paşa Hekimoğlu” Türkiye Diyanet Vakfı İstanbul Ansiklopedisi. 2: 686-689. İstanbul: Nurgök Matbaası 1959.
- Kurnaz, Cemâl ve Tatçı Mustafa (2001). Mehmed Nâil Tuman, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri. C. I-II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Mantran, Robert. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Çeviren Server Tanilli. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.
- Mantran, Robert. “Ali Pasha Hekimoglu.” The Encyclopaedia of Islam. 1: 395-396. Leiden, 1960.
- Mehmed Süreyya(1308-1316). Sicill-i Osmanî . C.1-4, İstanbul.
- Özcan, Abdülkadir. “Pasarofça Antlaşması.” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 34:177-181. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Öztürk, Furkan (2018). Silahdar-zade Medmed Emin Tezkire-i Silahdar-zade <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-209345/tezkire-i-silahdar-zade.html> Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2020.
- Pala, İskender. “Lale Devri; Edebiyat.” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 27: 84-85. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Parlatır, İsmail (2009). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yayınları.
- Redhouse, Sir James W. (2011). Turkish and English Lexion: İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemseddin Sami (2006). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemseddin Sami. “ Hekimoğlu Ali Paşa.” Kâmûsu'l A'lâm 4: 3187-3188. İstanbul: Mihran Matbaası, 1894.

Vasıf Ahmet Efendi (1854). Tarih-i Vasıf, 1:83-88 Bulak.

Tektaş, Nazım (2009). Osmanlıda İkinci Adam Saltanatı Sadrazamlar, İstanbul: Çatı Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İsmail Ziyâeddin Bey. 5: 457-458 İstanbul: Dergâh Yayınları 1982.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Hekimoğlu Ali Paşa. 1: 288-289 İstanbul: Anadolu Yayınevi 1983.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2011). Osmanlı Tarihi. Ankara: TTK Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Bazı Mühürler Hakkında Bir tetkik.” Belleten. Sy.16 (1940): 513.

Yıldırım, Alper. “I. Mahmud Devri Osmanlı-İran İlişkileri.” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Yılmazer, Ziya (2019). İzzi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.



EKLER

EK 1 : Kullanılan transkripsiyon işaretleri

| | | | |
|-------|------------------|----|------------------|
| ا (ā) | a, ā | ص | ş |
| ا (ā) | a, e, ı, i, u, ü | ض | z, d |
| ب | b, p | ط | t |
| پ | p | ظ | z |
| ت | t | ع | ‘ |
| ث | ṯ | غ | ğ |
| ج | c, ç | ف | f |
| چ | ç | ق | q |
| ح | h | ك | k, g, (ñ) |
| خ | h | ك | ñ |
| د | d | ل | l |
| ذ | z, d | م | m |
| ر | r | ن | n |
| ز | z | و | v, u, ū, ü, o, ö |
| ژ | j | ه | h, a, e |
| س | s | لا | la, lā |
| ش | ş | ی | y, ı, i, ī |
| | | ء | ’ |

EK 2 : Hekimoğlu Ali Paşa'nın mührü

Valiliği esnasında kullandığı bu mührünün yazısı, *bi-habib-i hüda-yı lem yezeli ola âli ilâhi kadr-i Ali* Bu pençe Bosna eyaleti valisiyken (1736-39) kullanmış olduğu pençedir.

EK 3 : Hekimoğlu Ali Paşa'nın türbesi



EK 4 : Hekimoğlu Ali Paşa Cami





Kaynak: Aktepe, M. Münir, Hekimoğlu Ali Paşa, *İslam Ansiklopedisi*. 17: 166-168. İstanbul: TDV Yayınları 1988.